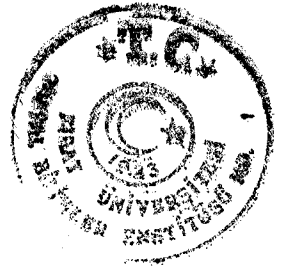

160613

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
(KELAM BİLİM DALI)

KELAM ACISINDAN KERAMET

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

DANIŞMAN

Doç. Dr. Temel YEŞİLYURT

HAZIRLAYAN

Yasemin ÇELOĞLU

ELAZIĞ - 2005

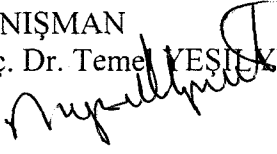
T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
(KELAM BİLİM DALI)

KELAM AÇISINDAN KERAMET

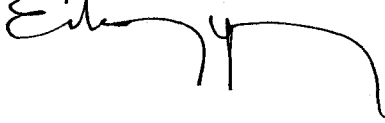
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Bu tez 24.01.2008.....tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

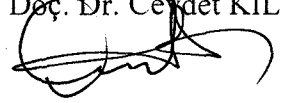
DANIŞMAN
Doç. Dr. Temel YEŞİL KURT

ÜYE
Doç. Dr. Erkan YAR

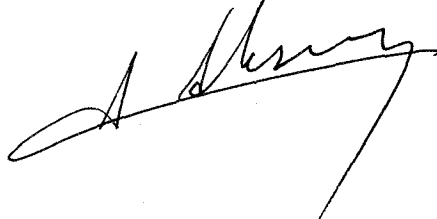
ÜYE
Yrd. Doç. Dr. Ceydet KILIÇ

Yukarıdaki jüri üyelerinin imzaları tasdik olunur

Doç. Dr. Ahmet AKSIN

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans

KELAM AÇISINDAN KERAMET

Yasemin ÇELOĞLU

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

2005, Sayfa: VII + 106

Kainata hakim olan kanunların aksine meydana gelen harikulade olarak vasıflandırılan olayların keramet olup olmadığı noktasındaki tartışmalar tarih boyunca İslam dünyasında tartışla gelmiştir. Bu bağlamda bizim keramet meselesini çalışmamızdaki gayemiz, Kur'an ve sünnet çerçevesinde kerametın dindeki konumunu belirlemek ve kelam literatürü esas alınarak kerametın harikulade olaylarla ilişkisini saptamaktır.

Çalışmamızın birinci bölümünde kerameti sözlük ve terimsel anlamıyla incelerken ikinci bölümde kerameti kabul edenlerle etmeyenlerin dini ve akli delillerini ortaya koyduk. Üçüncü bölümde ise keramet meselesinin diğer harikulade olaylarla ilişkisini ele alıp benzer ve farklı taraflarını belirlemeye çalıştık. Son bölümde mezheplerin keramete bakış açısını inceleyerek sonuç kısmında genel bir değerlendirme yaptık.

Anahtar Kelimeler: Keramet, Harikuladelik

SUMMARY

Master Thesis

DIVINE WONDERS IN ISLAMIC THEOLOGY

Yasemin ÇELOĞLU

The University of Firat

The Institute of Social Sciences

Postgraduate Study In Basic Islamic Sciences

2005 , Page : VII + 106

It has been discussed during times in the Islamic communities whether the events which have been known mostly as extraordinary , really are flourished out of divinity inspite of the current laws of the universe . Our purpose of researching the matter of divine wonders is to appoint the statue of divine wonders in religion according to the Quran and the Sunna , and (based on the Islamic Theology literature) to distinguish the intercourse of divine wonders with extraordinary events .

We've studied divine wonders in the sense of lexicology and terminology in the first part of our study , in the second part of our study we've released the moral and mental proofs of the ones accept the existance of divine wonders and of the ones who don't . In the third part we've tried to find out the relative and different sides of the relation between divine wonders and other extraordinary events. In the last part of the study we've observed the point of view of the religion sects about divine wonders. We've made a general evaluation in the result part.

Keywords : divine wonders , extraordinary events.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	IV
KISALTMALAR.....	VII

GİRİŞ

GENEL OLARAK KERAMET

I-KERAMET KAVRAMININ İNCELENMESİ.....	1
A-Sözlük Anlamı.....	1
B-Terim Anlamı.....	2
II-KERAMET'İN ÇEŞİTLERİ.....	3
A-Manevi, Kalbi Keramet.....	3
B-Kevni, Suri Keramet.....	4
C-Kevni ve Suri Keramet'in Çeşitleri.....	8

BİRİNCİ BÖLÜM

KERÂMETİN İMKANI VE DEĞERİ

I-KERAMETİN İMKANI	12
II-KERAMETİN İSBATI VE DEĞERİ.....	16
A-KERAMETİ KABUL EDENLER VE DELİLLERİ.....	17
1-Kur'an da Keramet'in Delilleri.....	21
2-Hadislerde Keramet'in Delilleri.....	26
3-Vakıada Keramet'in Delilleri.....	29
4-Keramet'in Rasyonel Temelleri	33
B-KERAMETİ KABUL ETMEYENLER VE DELİLLERİ.....	36

İKİNCİ BÖLÜM

KERAMETİN DİĞER KAVRAMLARLA İLİŞKİSİ

I-KERAMET VE HARİKULADELİK.....	41
A-Terim Olarak Harikuladelik.....	41
B-Harikuladelik Mümkün mü?.....	41
C-Bilimin Harikuladeliğe Bakışı.....	44
1-Telestezi Olayları.....	44
2-Telepati Ve Ruhlarla Konuşma.....	45
3-Telekinezi:.....	46
D-İslam Literatüründe Harikuladelik.....	46
1-Mucize.....	46
2-Keramet.....	47
3-İrhisat.....	47
4-Maunet:.....	47
5-İhanet:.....	48
6-İsdirac:.....	48
7-Sihir:.....	48
E-Kerametın Harikuladelik Vasfı.....	50
II-KERAMET VE VELAYET İLİŞKİSİ.....	51
III-KERAMET VE GAYB İLİŞKİSİ	
A-Gaybın Tanımı:.....	55
B-Gayb Bilinebilir mi?.....	56
C-Ledünni İlim ve Gayb İlişkisi:.....	59
IV-KERAMET-MU'CİZE İLİŞKİSİ	
A-Mu'cizenin Tanımı:.....	63
B-Mu'cizenin Şartları:.....	64
C-Keramet ve Mu'cize Arasındaki Benzerlikler:.....	67
D-Keramet ve Mu'cize Arasındaki Farklar.....	69
1-Şahıs Yönünden:.....	69
2-Vuku Yönünden:.....	69

3-Delil Olma Yönünden:.....	70
4-Bağlayıcılık Yönünden:	71
5-Hüküm Yönünden:.....	72
V-KERAMET VE SİHİR ARASINDAKİ FARKLAR	
A-Sihrin Tarifi:.....	75
B-Sihrin Hakikati:.....	76
C-Sihrin Hükümü:.....	77
D-Sihrin ve Sihirbazın Özellikleri:.....	78
VI-KERAMET VE İSTİDRAC ARASINDAKİ FARKLAR.....	
A-İstidracın Anlamı.....	79
B-Keramet ve İstidrac Arasındaki Farklar:.....	82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAZI KELAMİ EKOLLERDE VE TASAVVUFTA KERAMET ANLAYIŞI

I-EHLİ SÜNNET'İN KERAMET ANLAYIŞI.....	85
II-MU'TEZİLENİN KERAMET ANLAYIŞI.....	87
III-ŞİADA KERAMET ANLAYIŞI.....	89
IV-VEHHABİLİKTE KERAMET ANLAYIŞI.....	91
V-TASAVVUFTA KERAMET ANLAYIŞI.....	92
SONUÇ.....	95
BİBLOGRAFYA.....	97

ÖNSÖZ

Tabiata hâkim olan kanunlara aykırı olarak meydana gelen alışılmışlığın ötesinde gerçekleşen birçok harikulade olay tarih boyunca günümüze kadar nakledile gelmiştir. Bu tür harikuladelikleri direk ilahi kudretle izah edenlerin yanında bu tür olayların kâinatta mevcut, ancak insanlar tarafından henüz bilinmeyen başka kanunlar çerçevesinde meydana geldiğini veya bu tür harikuladeliklerin insanlarda bulunan zati ve nefsi özelliklerden kaynaklandığını ileri sürenlerde olmuştur. Allah'ın varlığını inkar eden veya O'nu kudreti olmayan bir varlık gibi düşünen, ilk yaratmadan sonra kainatın işleyişine karışmadığını ve kainatta determinizmin hakim olduğunu iddia eden düşünce sistemlerinin dışındaki bütün inanç sistemleri olağan üstü hadiselerin gerçekleşebilmesini kabul etmektedir. Ancak bu olayların mahiyet ve şekilleri sahiplerinin dini konum ve özellikleri hususunda farklı kanaatler ortaya konulmuştur.

İslam düşünürlerinin hemen hepsi harikulade olayların imkânını ve vukuunu kabul etmektedir. Ehl-i sünnet âlimlerine göre, insanlar, olağanüstü şeyler yapabilme melekesine bil kuvve sahiptir. Bu kabiliyetlerini farklı metotlarla da olsa geliştiren kimselerden bazı harikulade olayların zuhur etmesi mümkündür. Bu hadiseler genel olarak nicelik ve nitelik bakımından benzer olmakla birlikte, sahiplerinin konum ve özelliklerine göre farklı isimlendirilmişlerdir. Örneğin; sıradan herhangi bir mü'min elinde meydana gelen harikulade olaya maunet denilirken salih ve muttaki bir kimseden zuhur edene keramet, kafir veya fasıkın elinde meydana gelen olaya istidrac veya ihanet denilmiştir. Ayrıca harika olaylardan olan mucizeler sadece Peygamberlerden ve onların herhangi bir katkısı olmaksızın doğrudan ilahi irade kudretin müdahalesiyle gerçekleştiği görülür. Dini özellikleri bulunan bu harikulade olayların yanında dini özelliği bulunmayan sihir, kehanet, hokkabazlık, parapsikolojik hadiseler gibi harikulade görünümlü olayların bazı fiziki ve psikolojik sebepleri vardır.

Tasavvufî eserler başta olmak üzere İslami kaynaklarında hatta klasik kelem kaynakların da bile veliler den zuhur ettiği kabul edilen harikulade

olaylarla sahibinin dini konumu arasında doğru bir ilişki kurulduğu bu tür olaylardan hareketle bu kişilerin Allah katındaki mevkisinin belirlenmeye çalışıldığı görülür. Nitekim bu kaynaklarda Keramet kavramı hep velayet konusu içinde işlenmiştir.

Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerimde tanımladığı veli kulları kendilerinde zuhur eden bazı harikulade olaylara önem vermedikleri gibi bu harikuladelerin birer istidrac olabileceği endişesiyle korkmuşlardır. Hatta bu olayları birer "ricali hayz" olarak görmüş, bu hallerinin gizlenmeleri gerektiğini, kerametın değil istikametın önemli olduğunu vurgulamışlardır. Buna rağmen bilgi eksikliğinden dolayı velilerden zuhur eden kerametleri ya tamamen reddedilmiş veya kerametler efsaneleştirilerek istismar edilmiştir. Bununla da kalmayarak keramet sahiplerinin Allah'ın Kur'anda sınırlarını çizdiği gaybı da bilebileceklerini iddia etmişlerdir. Bu noktada bizim de bu konuyu çalışmamızdaki amacımız İslami literatürde belli bir dönemden sonra harikulade bir olay olarak değerlendirip tartışmalara yol açan, insanın düşünce dünyasını meşgul eden kerâmet meselesini Kur'an ve Sünnet çerçevesinde dindeki konumunu belirlemek ve kelim literatürü esas alınarak kerametın diğer harikulade hadiselerle ilişkisini benzer ve farklı yönlerini ortaya koyarak keramet hakkındaki menfî (ifrat ve tefrit) düşüncelere cevap bulmaktadır.

Bu çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde keramet kavramını sözlük ve terimsel anlamlarıyla incelerken kerametın çeşitleri, mahiyet ve özelliklerini inceledik. İkinci bölümde, kerametın ıspatıyla ilgili kerameti kabul edenlerle kabul etmeyenlerin dini ve akli delillerine yer verdik. Üçüncü bölümde ise kerâmet meselesinin daha iyi anlaşılması için kerâmet kavramını diğer harikulade olaylarla ilişkisini ele alıp benzer ve farklı taraflarını belirlemeye çalışırken son bölümde konuya kelami mezhepler açısından ele alarak mezheplerin keramete bakış açılarını inceleyerek sonuç kısmında genel bir değerlendirme yaptık.

Yüksek lisans öğrenimim boyunca değerli zamanını, fikirlerini, yardımlarını ve hoşgörüsünü benden hiçbir zaman esirgemeyen danışman hocam sayın Doç. Dr. Temel YEŞİLYURT'a, şahsi kütüphanelerini içtenlikle açan tüm hocalarıma özellikle Yrd. Doç. Dr. İsmail YÖRÜK Bey'e ve ayrıca

bu çalışmam boyunca hiçbir fedakarlıktan kaınmayıp olumlu eleştirileriyle de bana destek veren eşim H. Hüseyin ÇELOĞLU'na sağlık dileklerini ve teşekkürlerini sunmayı en kutsal borç bilirim.

Yasemin ÇELOĞLU

ELAZIĞ-2004

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
H.z.	: Hazreti
Haz	: Hazırlayan
Çev.	: Çeviren
Sad	: Sadeleştiren
Tah.	: Tahkik
b.	: bin-bint
c.c.	: Celle Celâlûhu
A.Ü.İ.F.D.	: Ankara üniversitesi ilahiyat fakültesi Dergisi
A.Ü.İ.F.Yay.	: Ankara üniversitesi ilahiyat fakültesi Yayınları
M.Ü.İ.F.D.	: Marmara üniversitesi ilahiyat fakültesi Dergisi
M.Ü.İ.F.Yay.	: Marmara üniversitesi ilahiyat fakültesi Yayınları
S.Ü.İ.F.D	: Selçuk üniversitesi ilahiyat fakültesi Dergisi
S.Ü.İ.F.Yay	: Selçuk üniversitesi ilahiyat fakültesi Yayınları
a.s.	: Aleyhi's-selam
S.A.V.	: Sallallahu aleyhi ve selam
Mad.	: Maddesi
Dip.	: Dipnot
Vd.	: Ve Devamı
S.	: Sayfa
Ts.	: Tarihsiz
Ty.	: Tarih yok
Trc.	: Tercüme eden
Yay.	: Yayınları
Vr.	: Varak
H.	: Hicri
Ö.	: Ölüm
M.	: Miladi
Had. N o	: Hadis no
Nşr.	: Neşr eden
Sy-Say.	: Sayı
R.A.	: Radiyallahu anhü (anha)
D.İ.A.	: Diyanet vakfı İslam ansiklopedisi
Krş.	: Karşılaştırınız
a. mlf.	: Aynı müellif

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK KERAMET

I-KERAMET KAVRAMININ İNCELENMESİ

1-Sözlük Anlamı:

“krm” kökünden isim olan “kerâmet” kelimesi sözlükte “kerem sahibi olmak, şerefli ve aziz olmak, cömert olmak”¹ “şeref, itibar, küp, desti kapağı ve cömertlik”² anlamlarına gelmekle birlikte, “bolca ve kolayca ihsan etmek, cömertçe lütufta bulunmak” anlamlarında da kullanılmaktadır.³ Ancak dikkat edildiğinde, diğer anlamları yanında kavramın en önemli anlamı ‘şeref ve itibar’ sahibi olma anlamıdır.

Kur’an-ı Kerim’de *keramet* kelimesinin kök harfleri olan “krm” ve türevleri, altısı çeşitli kalıplarda olmak üzere kırk sekiz ayette geçmektedir.⁴ Bu ayetlerde Yüce Allah’ın lütuf ve ihsanları hakkında “kerim” kelimesi sıkça geçiyorsa da mastar olarak “keramet” kelimesi yer almamaktadır.⁵ Yine bu ayetlerde “kerem” sıfatı hem Allah’ın zatı hem de insana ait bir vasıf olarak kullanılır. Nitekim bazı ayetlerde “*şüphesiz ki rabbın, çok zengin ve çok kerem sahibidir*”⁶ buyrulmaktadır. Bu ve benzeri ayetlerde Allah’ın zatı “kerim” olmakla vasıflanır. Kerem vasfının insan için kullandığı ayetlerde ise bunun insandan zuhur eden güzel huy ve fiillere işaret ettiği görülmektedir.⁷ Bu bağlamda Arap dilin de “*Recülün kerim*” denildiğin de “ahlakı üstün ve güzel kişi

¹ El-İsfehâni . Ebul Kasım Hüseyin b. Muhammed Ragıb. el-Müfredat Fi Garibi’l Kur’an. İstanbul. 1986. s.646-648; İbni Manzur, Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem . Lisanu’l Arab, (I-XV) Beyrut. ts., “krm” md.; el-Cevheri, İsmail b. Hammad, Tâcü’l- Luga ve Sıhâhü’l-Arabiyye (I-VII). Kahire 1956-57, “krm” md.; Uludağ, Süleyman, Tavvuf Terimler Sözlüğü. Marifet Yay.. İstanbul. 1991. s. 283

² El-İsfehâni . a.g.e.. s. 646-648; Cebecioğlu, Ethem. Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü. Rehber Yay.. Ankara 1996, s.446.

³ Cür câni. Seyyid Şerif. Kitâbü’t- Ta’arifat . yy.. ts.. s. 184; İbn Manzur , a.g.e.. “krm” md.; Develioğlu . Ferit , Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat , Ankara, 1970. s. 609.

⁴ Abdülbaki . Muhammed Fuad . el- Mu’cemu’l-müfehres li-elfâzi’l Kur’an, İstanbul, 1990, “krm” md.

⁵ el-İsfehâni . a.g.e., s.646-648.

⁶ Neml , 40.

⁷ Bk. İsra ,70; Duhan,17; Hucurat,13; Meâric ,35; Yasin, 27.

kastedilir.”⁸ Kerem kökünün ister sözlüklerde geçen kullanımı dikkate alınsın, isterse Kur’an daki anlamları incelensin bu kelimenin olağan üstü fiiller yapabilmek gibi bir anlam içermediği görülür. Şu halde Kur’an da “krm” kelimesi ve türevlerinin genel olarak “değerli, üstün, güzel, üstün kılmak ve üstün faziletler” anlamlarına geldiğini söylemek mümkündür.⁹

2.Terim Anlamı

Terim olarak keramet “nübüvvet iddiasında bulunmaksızın mümin ve Salih kimselerde zuhur eden harikulade fiil ve halleri anlatmak için kullanılır.”¹⁰ Bazı âlimler, harikuladelik vasfını şart koşmaksızın Allah’ın kendi dostlarına lütfettiği her türlü ikrama kerâmet adını verirler.¹¹ Nitekim bu anlamıyla kerâmet duaların kabul edilmesi, arzu edilen hedefe ulaşılması ve buna benzeyen ama harikulade olmayan, tabiat kanunlarına aykırı bulunmayan hadiseler şeklinde kabul edilir.¹² Ancak özellikle tasavvufi kaynaklarda kerâmet ile hârikulade olaylar arasında doğrudan bir ilişki kurulmakta ve kerametın bu özelliğine vurgu yapıldığı görülmektedir. Örneğin Kuşeyri (Ö.465/1072), kerâmetin tanımını yaparken onun genel geçer tabiat kanunlarının dışında gerçekleşen bir durum olması, velayet ile vasıflanmış olan bir kimseden zuhur etmesi ve velinin halini tasdik edici mâhiyette bulunması gerektiğini belirtir.¹³ Kuşeyri, meydan okuma/tehadı vasfı dışında mucizenin şartlarının tamamının veya çoğu-

⁸ Ragıb el-İsfahani , a.g.e., s.646-648

⁹ Ragıb el-İsfahani , a.g.e., s.646-648.

¹⁰ Curcani a.g.e., s.184; es- Sabuni, Nureddin , el-Bidâye fi Usûli’-d-Din.(nşr., Topaloğlu Bekir) Dimaşk .1399/1979, s.55; Hucviri , Ali b. Osman Cullâbi , Keşfu’l Mahcub: Hakikat Bilgisi (nşr. Uludağ , Süleyman), İstanbul Dergah Yay., 1982 s. 335-336; Bilmen, Ömer Nasûhi, Muvazzah İlm-i Kelam, İstanbul , 1339-1342 , s.190; Taftâzânî, Saduddin Ömer, Şerhul Mâkasıd, İstanbul, 1309, II. s. 203; Şerhu’l-Akaid, İstanbul , 1973, s. 185; Sabuni , Maturidiyye Akaidi, (Trc. Topaloğlu, Bekir) Ankara, 1987, s. 124.

¹¹ Sabık , Seyyid. el-Akaidü’l- İslamiyye, Beyrut, ts., s.214.

¹² Mu’tezile kelmacılarının büyük bir çoğunluğu ile İbn Hazm ve Ebû İshak el-İsferayini gibi bazı Sünni âlimlerin kanaati bu yöndedir.(İbni Hazm.Ebu Muhammed,el-Fasl fi’l-milel ve’l-ahvâ ve’n-nihal,Beyrut.1986.V.s.3;Curcani,Şerhu’l Mevâkıf,III.s.464-465;Çelebi, İlyas,İslam İnancında Gayb Problemi,İstanbul,1996,s.163-164;Tefâtânî,Şerh’ul-Makâsıd,II.s.150)

¹³ Kuşeyri. Abdülkerim. Kuşeyri Risalesi, (Haz.Uludağ , Süleyman) Dergah Yay., İstanbul , 1981, s.531.

nun keramette de bulunacağını ve kimde zuhur ederse ona bir özellik ve üstünlük kazandıracağını da söyler.¹⁴

Keremeti kabul etme noktasında görüş beyan eden İslam âlimleri şu dört hususa dikkat çekmişlerdir.

1-Kerâmet sahibinin itikadının sahih, imanının sağlam olması

2-Peygamber (S.A.V)'e mutabaatta niyetinin halis, amelinin Salih olması

3-Katıyetle Peygamberlik davasında bulunmaması

4-Allah'ın yaratmasıyla kulda zuhur eden hadisenin harikulade vasfını taşıması.

Şu halde itikadı sahih olarak kitap ve sünnet yoluna tabi olmayan, Peygamberlik, Mehdilik, gibi yalan iddialarda bulunan ve hadisenin kendisinin güç ve kuvvetiyle meydana geldiğini iddia eden kimsede hak olan kerâmet zuhur etmez.¹⁵

II-KERAMET ÇEŞİTLERİ

Kaynaklarda manevi/*kalbi* ve kevnî/*suri* olmak üzere genel anlamda iki tür kerametten bahsedilmektedir.

1-Manevi, Kalbi Keramet

“Kalbin Allah'ı tanınması, ilahi marifetle dolması, ihlâs ve istikamet üzere olması” anlamlarına gelen bu keramet türüne¹⁶ hakiki keramette denir. Söz konusu keramet, Kur'an'da da yer alır. Allah'ın Salih kullarına, müjde, kalp huzuru ve imanda sebat şeklindedir. Lütüfta bulunma anlamına gelen manevi kerametın varlığı Mu'tezile Ekolü de dâhil olmak üzere bütün İslam âlimleri tarafından kabul edilmektedir. Nitekim sufilere göre hakiki kerâmet ilim, marifet ve ahlak sahibi bir âlimin, kendisine tabi olan öğrencilerin hallerini iyi yolda geliştirmesi, hikmet, bilgi, iffet ve muhabbetle etkili olup bunlardaki kötü alışkanlıkları giderip iyi huylar kazandırmasıdır.¹⁷ Bu bağlamda bir kimsenin

¹⁴ Kuşeyri, *Risale*, s.533-534.

¹⁵ Selvi, Dilaver, *İslamda Velayet ve Keramet*, İstanbul, 1990, s.213.

¹⁶ Teftâzânî, *Şerhu'l-Aka'id*, s.177; *Şerhu'l-Makasid*, V, s. 72.

¹⁷ Yılmaz, Hasan Kamil, *İslam Tasavvufu*, İstanbul, 1996, s. 526.

istenmeyen kötü bir davranışını terk etmesi bunun yerinede güzel bir davranış içerisinde girmesi, güzel bir huy edinmesi büyük keramet olarak değerlendirilmiştir. Kuşeyri, Risale'sinde istikamet kerametinden daha üstün olduğunu belirtmiş keramet nefsin, istikamet Rabbin senden istediği şeydir ¹⁸ demiştir.

Hakiki ve büyük sofiler ilim, irfan ve ahlak sahasında yapılan değişiklikleri ilerlemeleri gelişmeleri ve yükselmeleri gerçek ve paha biçilmez kerametler olarak görmüşler suri, kevnî kerametlere fazla önem atfetmişlerdir. Hatta zaman zaman bu nevi kerametlerin bir mekr-i ilahî olabileceği, onun içinde mahzurlar doğuracağı konusunda etrafındakileri ve mensuplarını aralıksız uyarılmışlardır. Kuşeyri, bir velinin gösterebileceği en büyük keramet, bir münkirin mü'min olmasına, bir fasıkın ihlas-ı nefis etmesine vesile ve vasıta olmak olduğunu belirtir. Günümüzde manevî kerametten çok insanların suri keramete daha çok ehemmiyet verdiğini, bir şeyhe tabî olan insanların şeyhlerine ait menkıbelerini adeta efsane ve destan kitapları haline getirildiğini, her şeyin velî ve şeyhin himmeti ve iradesi ile halledileceğine inandıklarını söyleyerek suri keramete karşı çıkar. "Baba himmet" diyen müridine "oğul gayret" diye tavsiyede bulunan mürşitler bu noktayı gayet güzel görmüşlerdir. ¹⁹ Nefsi terbiye ve topluma faydalı birer birey olma noktasında mücadeleleri bırakıp gayret etmeden himmet taleplerinin anlamsız olduğunu aşikârdır.

Âlimler, manevî keramete kerameti tabîiye, keramet-i kevnîye ye ise kerâmeti fani demişlerdir. Hatta kerameti kevnîye yi ricali hayz olarak görmüşlerdir. ²⁰

2-Kevni, Suri Kerâmet:

Sufiler, cansız varlıklarla konuşmak, su üzerinde veya havada yürümek, az bir zamanda uzun mesafeler kat etmek ve benzeri olan olağan üstü durumların ²¹ velî kulların elinde ortaya çıkmasına kevnî keramet adını vermişlerdir. ²² Kevnî/suri keramet, öncekinin aksine daha çok duyularla ve olgularla ilgilidir.

¹⁸ Kuşeyri, *Risale*, s. 533.

¹⁹ Kuşeyri, *Risale*, s. 533.

²⁰ Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, ts, c.II, s. 243.

²¹ Kelâbâzî, Muhammed b. İbrahim. (Ö.385/995) *Kitâbü't-Ta'arruf li-Mezhebi Ehli't-Tasavvuf*, Dimaşk, 1986, s. 71-79; Kuşeyri, *Risale*, s. 531; Selvi, a.g.e., s. 234 vd.

İslam âlimleri kevnî kerametleri, Hz. Musa'nın arkadaşının işleri²³ Hz.Ömer'in uzak mesafeden Hz. Sariye'yi uyarması²⁴ gibi keşf ve bilgi içerenler ve Belkıs'ın tahtının getirilmesi,²⁵ Mağara Ehli'nin (Ashab-ı kehf)²⁶ durumlarında olduğu gibi kudret içerenler olmak üzere iki şekilde taksim etmişlerdir.²⁷ Bundan farklı olarak genel ve özel olmak üzere ikiye ayıranlar da olmuştur. Buna göre bütün inananlar Allah'ın dostu olması bakımından velayet-i "amme"ye, içlerinden Allah'a kulluk etmek suretiyle onun katından derece sahibi olanlarda velayet-i hâsseye dâhildir.²⁸ Bu birinci sınıfın ilham aldıklarına ve kerâmet sahibi olduklarına dikkat çekilerek onların bazı kevnî kerâmetler gösterebileceklerine işret edilmiştir. Nebhani de kerametın yirmi kûsür türünden bahsedilmiş; ölüleri diriltmek, onlarla konuşmak, varlık üzerinde tasarrufta bulunmak, suyun üzerinde yürümek, şifa vermek, kalpleri cezb etmek, gaybı bilmek ve benzeri bazı örnekler nakletmişlerdir.²⁹

Sûfiler, kerametın birinci çeşidine daha çok önem verirler ve istikamet üzere olmayı tercih ederler. İkinci tür kerametlere (Kevnî ve Suri) bir aldatmaca, bir imtihan, bir fitne olabileceği ve Allah katındaki mertebelerin düşebileceği endişesiyle fazla değer vermezler. Keramet deyince daha çok kevnî kerametler anlaşılmakta ve manevî kerametten çok surî keramete önem verilmektedir.

Ne yazık ki kültürümüzde manevî kerametten çok kevnî kerametın revaçta olması, İslam cemiyetinde sebep, illet, gayret, çalışma, tedbir ve kendine güvenme gibi hususların zayıflamasına sebep olmuştur. Menakıbnameler

²² Kelâbâzî . a.g.e., s. 74; Sâbûnî . a.g.e., s. 55-56; Taftâzânî, *Şerhu'l-Makâsıd*, V, s.75; *Şerhu'l-Akaid*, s.175-176; Curcânî. *et-Ta'rifât*, s. 184; Bilmen, *Muvazzah İlm-i Kelâm*, s.190; Yılmaz, a.g.e., s. 526.

²³ Kehf, 74-80

²⁴ Taftâzânî, *Şerhu'l Makâsıd*, II. s. 204; er-Razî, Fahrüddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer el-Kureşî, *Mafatihü'l Gayb*. (I-XXXII) Beyrut, ts.. V, s. 682-685.

²⁵ Neml. 40.

²⁶ kehf, 10-26.

²⁷ İbn Teymiye. Ahmed Takıyüddin Ebu'l Abbasi, *el-Mu'cize ve Kerâmâtü'l-Evliya*, (nşr. Ata, M. Abdulkahir) Beyrut, 1985. s. 37-38

²⁸ Kelâbâzî, a.g.e. s.74-75.

²⁹ Nebhani, Yusuf b. İsmail. Hucecetullahi 'ale'l-'Alemin fi Mu'cizâti Seyyidi'l-Murselin. (Cansa, Hasan- Demec. Muhammed Emin) Diyarbakır, ts. s. 849-850.

adeta efsane ve destan kitapları haline getirilmiştir, her şeyin velinin iradesi ile halledilebileceğine inanılmış ve velayet kurumu çoğu kere, peygamberlik kumrundan bile üst mertebede telakki edilmiştir. Durumun bu şekilde cereyan etmesi son dönemde keramet konusunda olumsuz bir tavır takınılmasına sebep olmuştur. Ahmet Akbulut, “*Nübüvvet Meselesi Üzerine*” adlı eserinde keramet konusunun kültürümüzde istismar edildiğinden yola çıkarak harikulade olayların Kur’an da zikredilenlerle sınırlı olduğunu ileri sürerek farklı bir yaklaşım sergiler. Ona göre bazı harikulade olayların Kur’an da zikredilmesinin sebebi bunların benzerlerinin başkari tarafından, yapılabileceğine işaret etmek değil, aksine tabiat kanunlarına aykırı olarak zuhur eden olayların Kur’an gibi doğruluğundan şüphe edilmeyen bir kaynak tarafından belirtilmesi gerektiğini vurgulamak içindir. Akbulut, bu iddiasını teyit etmek üzere “Hz.Meryem’in cinsel bir ilişki olmadan çocuk doğurması” örneğini verir ve bunu gerekçe göstererek her hangi bir kadının Meryem gibi babasız çocuk doğurmasını keramet olarak isimlendirmenin kabul edilemeyeceğini belirtir.³⁰ Akbulut, bu yaklaşımıyla Kur’an’da bildirilmeyen bir takım harikaların vukuu hususunda şüphe duyulması gerektiğine işaret etmektedir. Kerâmet hak olmakla birlikte, halkın bu tür olaylara aşırı merak duymaları ve kimi çevrelerin şeyhlerinin propagandası için kerâmet konusunu basamak olarak kullanmaları, kerâmeti olduğundan farklı sınırlara taşımıştır. Gerek Kur’an’dan ve gerek Sünnet’ten keramete delil olarak zikredilen nasslar incelendiğinde bu tür olağanüstülüklerin, ancak Salih kişinin bir sıkıntıyla karşı karşıya kalması durumunda söz konusu olabildiği, her zaman böyle bir şeyin vuku bulmadığı görülecektir. Ayrıca böyle bir kerâmetin vuku bulması. Salih kişinin ne iradesi ve ne de bilgisi dâhilinde olan bir husustur. Vuku bulduğunda da. Salih kişinin o sıkıntısını hafifletmek veya yok etmek, o sıkıntıyı atlatmak için bir çıkış yolu şeklinde anlaşılmalıdır. Yoksa keramet sahibinin gaybe vukufiyeti olarak görülmemelidir. Zira İslam düşüncesindeki keramet anlayışıyla ilgili en tehlikeli alanlardan biri, hiç şüphesiz. Salih kişinin gaybı bildiği. kalpleri okuduğu şeklindeki kanattır.

³⁰ Akbulut, Ahmet. *Nübüvvet Meselesi Üzerine*. Ankara, 1992. s.35–36.

İslam mutasavvıfları keramet göstermeyi veya kerametın aleni bir biçimde izharını, uygun bulmamakla beraber, kendilerinden kerametlerin zuhur ettiği de bilinmektedir. Bu tür harika olaylara ilişkin anlatımlar klasik tasavvuf kaynaklarında geniş yer tutar. Velinin keramet gösterip onunla davette bulunması haline bir zarar vermez. Ancak onu göstermek için kendini zorlasa bu benlik davası olur. Sûfiler Allah'ın bir lütfu olan kerametler konusunda ihtiyatlı olmayı tavsiye ederler. Onlara göre kerameti gizlemek, istikamet üzere olmak, şeriata uymak ve kötü huyları yok etmek esastır. Onların bu görüşlerini ifade eden bazı sözleri bize bu konuda ışık tutacak mahiyettedir. Keramet konusunda İslam âlimlerinin kanatlarını şöyle sıralamak mümkündür.

a- Kerameti gizlemek esastır: Keramet Allah'ın bir lutfudur. Kamil onunla kulluk etmiş sayılmaz. aksine vazifelerini tam olarak yerine getirmesiyle ilgili bir durumdur. Keramet vukuu bulduğu zaman Allah'ın kendilerini imtihan ettiğini bilirler, endişeli ve hassas davranırlar.

b- Kerâmet değil, istikamet esastır: Veli kerameti gaye edinmemelidir. Çünkü Allah bir kişiden kerameti değil istikameti istemektedir.

c-Kerâmete değil, dinin emir ve yasaklarına esastır: Beyazid-i Bistami şöyle diyor "Bir adamın havada bağdaş kurup oturacak kadar kerametlere sahip olduğunu gözlerinizle görseniz o adamın Allah'ın emirlerini, nehiylerini ve hudutlarını muhafaza ve yasaklara riayet hususunda nasıl hareket ettiğini inceleyinceye kadar ona aldanmayınız."³¹

d- Kerâmet kötü huyları yok etmektir: Sehl b. Abdullah tusteri şöyle diyor: "Kerâmetin en büyüğu kötü huylardan birini değiştirmektir."³²

e- Kerâmet bir hicaptır, keramet bir perde ve engel de olabilir. Keramete takılıp kalanlar gerçek vazifelerini ihmal ederler. Bu tehlikeyi sezen sufiler, keramet vuku bulunduğunda hiç olmamış gibi davranmışlardır.³³

³¹ Es-serrac.Ebu Nasr. El-Luma' fi't Tasavvuf .Matbaatü's Sade,Kahire,1960,s.317.

³² Kuşeyri,Risalesi. s.547.

³³ Kara, Mustafa . Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi, Dergah Yay., Bursa, 1985, s. 156.

3-Kevni ve suri keramet çeşitleri

1-İlhama mahzar olmak; Aslında bu, kalbi keramete dâhildir. Fakat devamlı olmadığı, önce kalpte, sonra vücutta görülmesi ve dille ifade edildiğinde maddi ilim özelliğini taşıması sebebiyle buraya aldık.

2-Başkasının kalbindeki düşünceleri keşfetmek; Bu hak olan ve caneb-ı hakkın nuruyla hasıl olan " ferasettir " ³⁴

3-Gelecekle ilgili gaybe ait haberler vermek; Hz.Ebu Bekir(r.a)'nın hanımının kız çocuğu doğuracağını haber vermesi gibi. ³⁵

4-Hadiseleri vukuundan evvel keşfetmek ve haber vermek; Hz. Ömer (r.a)'ın katilinin bir gün sonra kendisini öldüreceğini bildirmesi gibi.

5-Meleklere görmek, onlarla konuşmak onlarla musafaha etmek, onlardan yardım görmek vs. Meleklerin, Ashabdan İmran b. Husayn'a selam vermesi, onunla musafaha yapmaları. Üseyd b.Hudayr'ı dinlemeye gelmeleri. ³⁶ Hanzala (r.a)'ın naşını yıkamaları ³⁷ savaşlarda meleklerin yardıma gelmeleri ³⁸ ve bunlara benzer hadiseler meşhurdur.

6-Hayvanların hizmet ve hürmet etmesi, dile gelip konuşması: Burada "Allah'a itaat edene her şey itaat eder" hikmeti gerçekleştirmektedir. Resullah'ın (S.A.V)'in azatlı kölesi Sefîne'ye(r.a) bir aslanın hürmet ve yardım etmesi. ³⁹ İbn Ömer(r.a)'ın emriyle yolu kesen arslanın kalkıp gitmesi. ⁴⁰ koyun sürüsüne saldıran kurdun kovmak isteyen çobana, kurdun dile gelip: Allah'ın bana gönderdiği rızkımı elimden almaya Allah'tan korkmuyor musun? demesi; çoban bu konuşmaya şaşırınca da kurdun tekrar: "Benim konuşmama şaşma! Medine'de bir peygamber var, git onun ilginç haberini işit" ⁴¹ demesi meşhur hadiselerdir. Ayrıca bu son hadiseyi, peygambere işaret etmesi yönüyle onun mucizesi olarak da değerlendirmek mümkündür.

³⁴ Abdurrauf, Muhammed, Feyzu'l-Kadir Şerhu'l Camii's-Sağır, I. (ty.), s.142-144; Kuşeyri, *Risale'tü'l-Kuşeyriyye*, s.115.

³⁵ Nebhani, Cami'u Kerâmeti'l Evliya, (Terc. Duran,Abdulhalık)İstanbul , ts.s.75.

³⁶ İbni Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübra, Daru Sadr, Beyrut, 1985, IV, s.288.

³⁷ Müslim, Müsâfirun, 242.

³⁸ Fussilet, 30-32.

³⁹ el-İsfahani, Ebu Nuaym, Hilyetul Evli ve Tabakatül-Asfiya, Dâru'l-Kütüb'il-İlmiye, Beyrut, 1988, I, 369.

⁴⁰ Kandehlevi, Muhammed b. Yusuf, Hayatü's-Sahabe, (Terc. Meylani, Ahmaed) İstanbul, 1980, IV, s.386

⁴¹ Kandehlevi, a.g.e., IV, s. 368.

7-Kabirlerle konuşma: Hz. Ömer'(r.a)'in Allah korkusundan vefat eden bir gencin kabri başına gelerek: **“Allan'dan korkanlar için iki cennet vardır.”**⁴² ayetini okuyunca, kabirdeki gencin; **“Rabbim bana onları iki defa verdi”** diye seslenmesi.⁴³

8-İnsanın dışındaki canlı-cansız varlıkların zikir ve tesbihlerini işitmek: Âlemin sahibi her şeyin kendi lisanıyla kendisini zikir ve tesbih ettiğini haber vermiştir. *“Yedi kat gökler, yer ve bunlarda bulunanlar hep onu tesbih ederler. Allah'ı hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Fakat siz onların tesbihini anlayamazsınız.”*⁴⁴ *“Göklerde ve yerde olan varlıkların ve saf saf uçan kuşların Allah'ı tesbih ettiklerini görmez (Bilmez) misin? Onların her birisi kendine aid niyaz ve tesbihini bilir.”*⁴⁵

Cenab-ı Hak ile dostluk kurmuş bir veli; eşyayı, varlıkları asli sûret ve formlarıyla tanır. Yer ve gök de onu tanır. Çünkü Cenab-ı Hakk sevdiği kulu bütün aleme tanıtır.⁴⁶ Varlıkların zikrinin keşfedilmesi kulda; “zat” zikrini ve bütün hallerde kalb uyanıklığını temin eder.⁴⁷ Ebu'd Derda (r.a) ile Selman-ı Farisi(r.a)'ın önlerindeki sahanın tesbihini;⁴⁸ ashab-ı kiramın Resulullah (a.s)'ın ayrılığına ağlayan hurma kütüğünün iniltisini⁴⁹ duymaları ve buna benzer hadiseler bu alanın meşhur örnekleri olarak takdim edilebilir.

9-Hiçbir maddi sebep olmadan yiyecek, içecek, giyecek, binecek gibi imkânlarla kavuşma: Bütün bunlar ilahi iradeye bağlı ve kudretullah için kolay olan şeylerdir. Allah tasarruf sahibidir. Dilediği şekilde dilediğine tasarrufta bulunabilir. Hz. Meryem'in İlâhi lutfu rızıklanması;⁵⁰ Habib b. Adiy'ın (r.a) hapsedildiği hücrede yaş üzüm yemesi⁵¹ gibi hadiseler malûm ve meşhurdur.

10-Hava ve su üstünde yürümek, ateşe girip yanmamak, uzun müddet açlığa, susuzluğa sabretmek: Bunlarda, pek çok vâkıada tecrübe ve müşahede

⁴² Rahman, 46.

⁴³ Nebhani .a.g.e., I. s. 93.

⁴⁴ İsra, 44.

⁴⁵ Nur, 41.

⁴⁶ Buhari , Edeb . 41; Müslim . Birr, 157.

⁴⁷ Âl-i İmran , 191.

⁴⁸ Ebu Nuaym, Hilye , 224.

⁴⁹ Buhari , Menakıb , 25; Tirmizi , Cuma , 10; İbnu Mace , İkame , 199.

⁵⁰ Âl-i İmran, 37.

⁵¹ Ebu Nuaym, Hilye, I.s. 113.

edilmiş hadiselerdir. Alâ b. Hadrami (r.a)'nın komutanı olduğu müfreze ile denizle karşılaşınca; Ya Alim! Ya Hakim! Ya Azim! Diyerek denize dalmaları ve atlarının tırnakları bile ıslanmadan karşıya geçmeleri;⁵² Tamin ed-Dari (r.a) nın Hz.Ömer'in emriyle yangını eliyle geri çevirme ve vadiye doğru sevk etmesi⁵³ meşhurdur.

11-Tayy-ı mekân, tayy-ı zaman yoluyla kısa zamanda uzak mesafeleri kat etmek, az zamanda çok iş yapmak. Zamanımızda gelişen tekniğin baş dön-dürücü neticelerini düşündüğümüz zaman; bütün varlığın asıl sahibinin sevgili-si olan bir kulun, O'ndan alacağı izin ve yetki ile çok daha harikulade şeylere güç yetirmesi mümkün karşılanmalıdır.⁵⁴ Süleyman(a.s)'ın veziri Âsaf b. Berhiya'nın, Sebe Melikesi Belkıs'ın tahtını bir göz yumup açma müddeti i-çinde Yemenden Kudüs'e getirtmesi⁵⁵ bu tür hadiselerin en güzel delil ve ör-neğini teşkil etmektedir. Bu hadisede hem tayy-ı zaman, hem de tayy-ı mekân kerametleri gerçekleşmiştir. Burada harikulade olay, Hz. Süleyman'dan değil, vezirinden ortaya çıkması nedeniyle bunu keramet olarak değerlendirenler ol-duğu gibi: Hz. Süleyman'la ilişkisi nedeniyle peygamberin mucizesi olarak değerlendirenler de olmuştur. Hz. Peygamberden sadır olması nedeniyle bir keramet olarak görülememekle birlikte bunun en güzel örneklerinden birini de kuşkusuz, Hz. Peygamberin gece yolculuğu/Isra'dur: "*Kulu Hz. Muhammed'i, bir gecede mescid-i Heram'dan kendisine bir takım ayetlerimizi göstermek için, çevresini mübarek içtiğimiz Mescid-i Aksay'a götüren Allah'ın şanı ne kadar yücedir.*"⁵⁶

12-Arş'ı, Melekût âlemini, çok uzak mesafeleri görmek: Hz. Ömer (r.a) in Medine-i Münevvere'den Nihavend'deki İslam askerini görmesi ve onlara: "Arkanızı dağa verin, dağa çekilin!" diye talimat vermesi ancak, nurlu bir kal-bin ve açılmış bir basiretin işidir. Hz. Peygamber bir hadis-i şerifinde: "*Eğer şeytanlar insan oğlunun kalblerin de dolaşmasalardı; onlar, göklerin melekut*

⁵² Ebu Nuaym, *Hilye*, I, s. 7.

⁵³ Kandehlevi, a.g.e., IV, s. 390.

⁵⁴ Selvi, a.g.e., s.243.

⁵⁵ Neml, 40.

⁵⁶ İsra, I.

alemine bakar ve onu görebilirlerdi”⁵⁷ buyurmuştur. Hadisten de anlaşılacağı üzere kalbin üzerindeki perdelerin kalkması halinde; cennetin, cehennemin ve melekût âleminin görülebileceğini anlaşılmaktadır.

13-Allah'ı Teâlâ'yı rüyada görmek: Ehl-i sünnet âlimleri, Allahu Teâlânın, cennet'te, mekân cihetinden karşı karşıya olmaktan münezze olarak mü'minler tarafından görüleceği hususunda müttefiktirler⁵⁸ Allah'ın kalb ile rüyada görülmesi de yine Ehl-i sünnet âlimlerinin çoğu tarafından caiz görülüp selef-i salihin de bu husus da pek çok rivayet nakledilmiştir.⁵⁹ Bazı kelmacılar göre, Allah'ı rüyada görmenin önünde teknik bir engel bulunmamakla birlikte bu, gerçek bir görme anlamına gelmeyebilir.⁶⁰ Ayrıca böyle bir düşüncenin lehinde İslam düşünce tarihinden pek çok tanık bulabilmek de mümkündür. Bununla birlikte bütün bu lehteki görüşlere rağmen, böyle bir kabulün rasyonel ve dini temelleri konusunda önemli bir açıklık bulunmamaktadır.

Klasik tasavvuf literatüründe kevni kerâmet çeşitleri oldukça fazladır. Kevni kerametlerin çeşitleri adı altında insanın mükellef olduğu amelleri ifa ettiği azalarıyla ilgili olarak da Gözün, Dilin, Elin, Kulağın, Karnın, Fecrin, Ayağın, Kalbin kerametlerinden de bahsedilmektedir.⁶¹ Biz burada, kaynaklarımızda yer alan bazı örnekleri takdim ettik. Elbette ki, suri keramet türleri yalnızca burada zikredilenlerden ibaret değildir ve bunları daha da çoğaltabilmek mümkündür.

⁵⁷ Ahmed b. Hambel .II. 353.

⁵⁸ Teftâzânî , Şerhu'l-Makasid. II. s. 111.

⁵⁹ Teftâzânî , a.g.e., II. s. 123.

⁶⁰ Cürcânî, Seyyid Şerif. Şerhu'l-Mevâkif, Mısır, trs, VIII/115.

⁶¹ Nebhani , Camiu Keramati'l-Evliya I, s.35.36.298; Kuşeyri , *er-Risale*, s. 13.

BİRİNCİ BÖLÜM

KERÂMETİN İMKANI VE DEĞERİ

I.KERAMETİN İMKÂNI

Tasavvufi kaynaklarda insanlardan zuhur eden harikulâde olaylar ile sahiplerinin dini konumu arasında bir ilişki kurulmakta ve bu tür olaylardan hareketle onların Allah katındaki mevkilerinin belirlenebileceği kabul edilmektedir. Hatta kelim kaynaklarında bile örneklerini görmek mümkündür. Örneğin: Ömer Nasuhi Bilmen, dinin emirlerine tam olarak uyan ve bunlarla amel eden bazı kimselerden olağan üstü şeylerin zuhur edebileceğini belirttikten sonra bu harikaların sahibinin velayet makamında olduğuna delalet edeceğini söyler.⁶² Ancak İslam âlimlerinin genel kanaati Allah dostu olabilmek için iman etmek ve takva sahibi olmanın yeterli olduğu yönündedir. Olağan üstü olaylar yapmakla Allah dostu olmak arasında doğru bir orantının kurulması doğru değildir. Zira kevnî kerâmet denilen harikulade olaylar Müslüman olmayanlardan da zuhur edebilmektedir. Nitekim Hint fakirleri bazı Budist rahipler alışılmadık birçok harikalar izhar edebilmektedirler. Şimdi sırf harikulade fiillerden hareketle bu kimselerin Allah dostu oldukları söylenebilir mi? Bu tür harikuladeler gösteren insanların belli bir eğitim ve nefis terbiyesi programlarından geçtiklerinden, diğer insanlar için normal olmayan bazı şeyleri yapabilmektedirler. Aynı şekilde kendilerinde bazı kerametlerin zuhur ettiği kabul edilen velilerin hayatları incelendiğinde bunların az yemek, az uyumak, insanlarla ilgi ve alakayı kesip inzivaya çekilmek gibi eğitimden geçtikleri görülmektedir. Bu durum onların aldıkları eğitim, dolayısıyla zati özellikleri ve psikolojik halleriyle izah edilebilir. Nitekim Ehl-i sünnet âlimleri genel prensip olarak bütün insanlardan harikulade olayların zuhur edebileceğini kabul etmiş, bu melekeye bil kuvve sahip olduklarına dikkat çekmişlerdir. Her kim bu melekesini geliştirirse Allah'ın onu muvaffak kılması kabul edilebilecek bir husustur. Bu itibarla, harikulade olaylardan hareketle kişinin dini konumunu değil, insanların dini

⁶² Bilmen , a.g.e.. s.190

konumuna göre harikulâde olayları isimlendirme yoluna gidilmiştir.⁶³ Mesela kâfirlerden meydana gelen harikulâde olaylara sahiplerinin dini konumları sebebiyle istidrac⁶⁴ veya ihanet⁶⁵ denilirken, sıradan mümin kullardan zuhur edenlere maunet⁶⁶, salih muttaki kullardan zuhur edenlere ise kerâmet⁶⁷ denilmiştir. Bu bağlamda bazı âlimler, ulûhiyet iddiasında bulunan bir kimseden de harikulâde olayların zuhur edebileceğini kabul etmiş, Firavun⁶⁸ ve Deccal⁶⁹ ile ilgili rivayetlere yer vermiştir. Bu kanaatle birlikte bütün islâm âlimleri peygamberlik iddiasında bulunan sahtekârın elinde davasında doğru sözlü olduğunu gösterebilecek her hangi bir harikanın zuhur etmeyeceği hususunda ittifak etmişlerdir.⁷⁰ Çünkü peygamberlik iddia eden sahtekârın elinde onun mucizesi sayılabilecek harikuladeler vuku bulursa, bu durumda peygamberlik müessesesi kuşku altına girebilir. Zira Klasik Kelama göre mucize, peygamberlik kurumunun ispatında başvurulacak önemli bir amildir.⁷¹

Ancak ulûhiyet iddiasında bulunan insanlarda, kerametın zuhuru durumunda peygamberlik müessesesinin şüphe altında kalması söz konusu değildir. Örneğin insanlar, olağan üstü şeyler yapsa bile ilahlık iddiasında bulunan bir kimsenin yalancı olduğunu normal olarak bilirler. Şu halde peygamberlerin özel durumu ayrı tutulursa, harikulade fiillerden hareketle bir kimsenin dini konumunu belirlemek isabetli görülmemektedir. Bir kişinin dini konumunun belirlenmesinde bütün hal, hareket ve davranışlarının yanı sıra inanç ve söyle-

⁶³ Bulut, Halil İbrahim, "Harikulade Olması Açısından Keramet ve Mucize İlişkisi", SÜİFD, Say. 3, Sakarya, 2001, s. 344.

⁶⁴ Bilmen, a.g.e., s. 441.

⁶⁵ Yüksel, Emrullah, *Kelam Dersleri*, A.Ü.I.F Yay., Ankara, 1986, s.163.

⁶⁶ Sabuni, *el-Bidaye*, s.124; Curcani, *Ta'rifat*, s.148; Taftâzani, *Şerhu'l Akaid*, s.317; Gölcük-Toprak, a.g.e., s.391; Ömer Nesefî, *Akaid*, s.169

⁶⁷ Curcani, *Ta'rifat*, s.184; Tahanevi, Muhammed Ali b.Ali, *Keşafü Istilahati'l-Fünûn*, İstanbul, 1404 1984, II, s.1266; Sabuni, *el-Bidaye*, s.55; Hucviri, a.g.e. s.335-336; Bilmen, a.g.e. s.190

⁶⁸ Cuveynî, *el-'Akidetu'n-Nizamiye*, İstanbul, ts., s.71; Beyâzîzade, Ahmed Efendi, *İşaratü'l-Merâm Min İbârâtı'l İmam* (nşr. Abdurrezzak, Yusuf), İstanbul 1949, s.338-339.

⁶⁹ Sarıtoprak, Zeki, *İslam ve Diğer Dinlere Göre Deccal*, İstanbul, 1192, s. 81-85.

⁷⁰ Bulut, Nübüvveti İspat Açısından Hissi Mucizeler, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul, 2001, s. 104-112.

⁷¹ Nesefî, Ebu'l-Berekât, *el-İ'timad fi'l-İ'tikad*, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih: 3085, Vr.40a: 44a.

minin birlikte değerlendirmesi önem kazanmaktadır.⁷² Bu itibarla veli olmanın ölçüsü harikulade fiillerin zuhuruyla bağlanmamalıdır.⁷³ Veli kul denildiğinde harikulâde fiiller gösteren kimse anlaşılmamalıdır. Çünkü elinde olağan üstü olaylar zuhur eden kimsenin mümin olması şart değildir.⁷⁴ Bir mümin veli olduğu halde olağan üstü fiiller zuhur etmeyebilir. Bunun aksine kâfir veya günahkâr bir kimsenin elinden de harikulâde bazı olaylar meydana gelebilir. Dolayısıyla bir kimse, harikulade fiiller gösterdiğinden dolayı veli kabul edilmeyeceği gibi, olağan üstü fiiller göstermeyen bir müminin veli olmadığını söylemek de mümkün değildir. Şu halde evliyanın elinde tabiat kanunlarına aykırı bir takım olaylar zuhur etse bile bunlar, sahiplerinin doğruluğuna delil gösterilemez.⁷⁵ Ebu Yezid el-Bistami (ö.234/848) harikulade olaylar izhar etmenin bir kimsenin dini konumu belirleyemeyeceğine dikkat çekerek: “Bir adam suyun üzerine seccade serse, gökyüzüne bağdaş kurup oturursa, dinin emir ve neyih çizgisindeki tavrını görmedikçe ona aldanmayın” şeklinde uyarıda bulunur. Yine veli olduğu söylenen birinin ziyaretine gittiğini ve onun mes-cide giderken yere tükürdüğünü görünce: “Kendisine selam vermeden geri döndüm onun veli olması için önce dinin temel kurallarını gözetmesi gerekirdi” dediği rivayet edilir.⁷⁶ Serrac(ö.378/988) ise kerametın değeri konusunda, kendilerinden keramet zuhur eden kimselerin dini emirleri karşısındaki tutumlarına göre itimada layık olduklarını belirtir.⁷⁷ İbnü'l-cevzi (ö.597/1201) de olağan üstü haller göstermenin velâyette ölçü olamayacağını açıkladıktan sonra, nice toplulukların keramete benzeyen bir takım şeylerden dolayı aldandıklarını söyleyerek kevnî kerâmetin sakıncalarına işaret eder. Ona göre, insanın bilgisi ne kadar az olursa şeytanın etkisinde kalması o denli çok olur. Bazıları vardır ki, gök yüzünde bir ışık görür, eğer Ramazan ayında ise Kâdir gecesini gördüğünü, başka bir zaman da ise gökten kendisine bir kapı açıldığını sanır, sonrada yüce makamlara ulaştığı vehmine kapılır. Hâlbuki söz konusu durum normal

⁷² Bulut, a.g.m., s. 345.

⁷³ İbn Teymiyye, a.g.e., s. 12-13.

⁷⁴ İbn Teymiyye a.g.e., s. 11-14, 43-44.

⁷⁵ Yılmaz, a.g.e., s.526-230.

⁷⁶ es-Serrâc, Ebu Nasr, el-Luma fi't- Tasavvuf, Matbaatü's-Saade, Kahire, 1960, s. 316-317; Hucviri, a.g.e., s.334-335.

⁷⁷ es-Serrâc, s. 312-313.

bir vakıa olabileceği gibi şeytanın aldatmacası da olabilir.⁷⁸ Suhreverdi (Ö.632/1234) de Hak yolunda aslolan istikamet ve yakın olduğunu, ve yine yakine ulaşmış bir kimseden harikulade olayların zuhur etmesinin onun yakinini artırmadığını ve yine hiçbir kerâmetin vaki olamamasının da onun derecesini eksiltmeceğini belirtir.⁷⁹ Suhverdi, tutulacak yolun en doğrusu; nefsi istikamete çağırarak olduğunu, gerçek kerâmetin de kişinin istikamet üzere olması olduğunu⁸⁰ ifade eder.

Allah rızasının ve bütün mârifet-i ilahiyenin ancak sünnete ittiba ile mümkün olduğunu belirten İmam Rabbani (1034/1624) şeriatın; ilim, amel ve ihlasdan meydana geldiğini, bu üç şeyi hakkıyla gerçekleştiren kimsenin uhrevi saadet ve lezzetlerden daha büyük olduğunu özellikle vurgulamıştır.⁸¹ “Allah’ın kulundan razı olması en büyük şeydir.”⁸² ayet-i celileside bu hakikatı ortaya koymaktadır.

Kuşeyri. (ö.165/1072) de evliyada zuhur eden kerâmetlerin en büyüğü, devamlı olarak ibâdet ve taat işlemeye muvaffak kılınmak, günahlardan ve emre muhalefetten korunmak olduğunu ifade eder⁸³ Sehl b. Abdullah Tusteri (ö.283/896) ise kerâmetlerin en büyüğünün kötü ahlakından birisini terk edip hayra çevirmek olduğunu söyler.⁸⁴

Sonuç olarak diyebiliriz ki Ehl-i Sünnet’in genel kanaatine göre salih kullardan kevnî kerametler sadır olabilir. Hemen hemen bütün İslam âlimleri manevî keramete önem vermiş, kevnî kerameti ise ne dinî ne de ilmi kabul etmiştir. Diğer taraftan, harikuladenin imkânı konusunda modern bilimin hakem olup olmayacağı meseleside tartışmaya açıktır. Çünkü modern bilim, madde planında gerçekleşen hadiseler arasındaki ilişkiyi tespit etmeye çalışmaktadır. Buna göre bilim tabiat kanunları konusunda genel geçer bir hakikat değil

⁷⁸ İbnü'l-Cevzi. *Teblisu İblis* (nşr.ed-Dımaşki . Münir). Kahire 1368. s. 378.

⁷⁹ Suhreverdi. Şihabuddin Ömer b. Muhammed, *Avârifü'l-Ma'arif* (Pakiş, Yahya-Selvi Dilaver). İstanbul. 1988. s. 43.

⁸⁰ Suhreverdi . a.g.e., s. 43.

⁸¹ İmam Rabbani. Ahmed el-Faruki. *Mektubat*. İstanbul. ty. I.s. 50 (36.Mektup).

⁸² *Tevbe*. 72.

⁸³ Kuşeyri, *er-Risale*, s.176.

⁸⁴ Kuşeyri . *Kuşeyri Risalesi*, s. 180.

mümkün olan yorumlardan biridir.⁸⁵ Nitekim Batı düşüncesinde metafizik ve teolojinin iflas ettiğini ilan eden, düşünceyi olayların pozitif etüdüne indiren dar felsefi akımlara karşı çıkan, tabiat kanunlarının zorunsuzluğunu (indeterminizm) savunan âlimler de vardır.⁸⁶ Şu halde Allah'ın varlığını inkar eden veya o'nu kudreti olmayan bir varlık gibi düşünen, ilk yaratmadan sonra kainatın işleyişine karışmadığını ve kainatta determinizmin hakim olduğunu iddia eden düşünce sistemlerinin dışındaki bütün inanç sistemleri olağanüstü hadiselerin gerçekleşebilmesini kabul etmektedir. Nitekim semavi dinler başta olmak üzere bütün dinlerde harikulâde olaylara büyük ehemmiyet verdiği ve peygamberliğin bu tür olağanüstü hadiselerle dayandırılarak ispat edildiği görülür.⁸⁷

Biz bu bölümde kerâmetin imkanını ve hakikatini kabul edenlerin Kur'anda, sünnette, vakıada ve ma'kulatta (akli deliller) delillerini ortaya koyduktan sonra kerametın vuku ve imkanını özellikle mucizeyle karıştırılacağı kuşkularından dolayı kabul etmeyenlerin delillerini sunmaya çalışırken kerametın sınırlarını da belirlemeye ve de çizmeye çalışacağız.

II. KERAMETİN ISBATI VE DEĞERİ

Kerâmetin. Kelam İlmi noktasından. nübüvvet konusu içinde önemli bir yere sahip olduğu düşünülür. Kur'an'da delilleri bulunan dolayısıyla İslam düşünürlerinin büyük bir çoğunluğun üzerinde hem fikir olduğu bir konudur. İslam düşünürlerinin çoğunluğu kerameti harikulade bir olay olarak kabul etmekte ve bu iddialarını dini ve akli delillerle izah etmeye çalışmaktadırlar.

Keramet meselesi din ve bilim arasındaki önemli tartışma konularındandır. Tabiat kanunlarının zorunlu olduğunu (determinizm) ileri süren felsefi doktrinler, metafizik olayları kabul etmediklerinden yaratıcı bir kudretin varlığını ve onun aleme müdahale edebileceğini imkan dahilinde görmezler. Aslında meseleye pozitif bilim ve beşeri bilim açısından bakılırsa sadece harikulade olaylar değil, Tanrı'nın varlığı bile tartışma alanına girmiş olur. Bu bakımdan materyalizm, pozitivism ve determinizm gibi felsefi görüşleri kabul edenler

⁸⁵ Arslan, Adnan, "Harikulâde", DİA., XVI.183.

⁸⁶ Bk. Bulut a.g.e., (yayınlanmamış doktora tezi), s.45-49.

⁸⁷ Bulut, a.g.m., s.333.

genel anlamda hârikulade olayları, özel anlamda da mucize ve kerâmetleri kabul etmezler.

A-KERAMETİ KABUL EDENLER VE DELİLLERİ

İslâm düşünce tarihinde kerâmetin imkanı konusunda bazı farklı fikirlerin var olduğu bilinmektedir.⁸⁸ Bazı filozoflar hariç İslâm âleminde doğup gelişen fikir akımlarına mensup düşünürlerin hemen hepsi olağanüstü olayların imkânını kabul eder. Ancak bunlardan bazıları çerçeveyi çok geniş tutarken, bazıları da çok daraltır. Ehl-i Sünnet ve Şia bilginleri ile Mu'tezile'den Ebû Hüseyin el-Basrî (ö.436?1044) ve İslam filozoflarından İbn Sînâ (ö.428/1037) mûcizeden ayrı olarak kevnî/maddî kerâmetin varlığını kabul ederler.⁸⁹

Sünnî kelâm ekolü, Eş'arî'den (ö.324/936) itibaren kerâmeti ve siddıklara has bazı işaretlerin varlığını kabul etmektedir. Atomcu bir tabiat ve zaman görüşünü benimseyen kelâmcılar için kerâmeti kabul etmek pek güç olmadı. Nitekim ilk dönemden itibaren telif edilen akaidle ilgili Sünnî literatürde kerametler daima kabul edildi ve bu fiiller, peygamberin nübüvvetine ait bir delil olarak ele alındı. Buna göre veli, Peygamber'in yolunda giden ümmetin bir ferdidir.⁹⁰ Bu sebeple ondan zuhur eden kerâmetler tabîi olduğu peygamberin doğruluğunu ispat eden deliller olarak kabul edilmelidir.⁹¹ Kerâmetin bu şekilde yorumlanması sufilerce ittifakla kabul edilmiş ve bu anlayışın yerleştirilebilmesi için bir çok eser kâleme alınmıştır.⁹²

⁸⁸ Eş'arî, Ali b. İsmail Ebul Hasan, *Makâlatü'l-İslamiyyin*, (nşr Ritter, Helmut) Weisbaden, 1980 s. 50-51, 438-439; Gazali, Ebu Hamid Muhammed, *el İktisâd fi'l-İtikad*, Beyrut, 1983, s. 125; Nesefî Ebul Muin, *Tebziratü'l-Edille* (nşr. Salame, Claude) Dimaşk. 1990-93, I, s. 536-538.

⁸⁹ Eş'arî, a.g.e., s. 50-51, 438-439; Cuveynî, *el-Akidetü'n-Nizamiyye*, M.Ü.İ.F Yay., İstanbul, ts. s.70; Fahreddin er-Razî, *el-Muhassal* (nşr. Atay, Hüseyin), Kahire, 1991 s. 531; Taftâzânî, *Şerhu'l-Mekâsîd* (nşr. Abdurrahman Ümeyra), Beyrut, 1989, IV, s. 72; el-İcî, Adudiddin Abdurrahman b. Ahmed, *el-Mevakîf fi İlmi'l-Kelam*, Beyrut 1997, III, s.464-465; Tusi, Hoca Nasruriddin, *Tecridü'l-İ'tikad* (nşr. M.Cevad el-Hüseyin), I. baskı, 1407, s.214; Harputî, Abdullatif, *Tenkihu'l-Kelam fi' Akâidi Ehl-i İslam*, İstanbul, 1330, s.312-313; Bilmen, a.g.e., s. 190

⁹⁰ Fazlur Rahman, *İslam* (çev. Mehmet Dağ-Mehmet Aydın), Ankara, 1986, s. 194-195.

⁹¹ Hucviri, a.g.e., s. 336-337.

⁹² Konuyla ilgili bk. Serrâc, *el-Luma* (İslam Tasavvufu), (Trc. H. Kamil Yılmaz), İstanbul, 1996 s.309-323; Kelâbâzi, a.g.e., s. 71-79; Hucviri, a.g.e., s.326-347.

Tabiat kanunlarının yaratıcısı ve yöneticisi yüce Allah'tır ve O, kâinatı bu kanunlar çerçevesinde idare etmektir. Söz konusu kanunların varlığı, kâinatın düzen ve intizamı, onları yaratan ve yöneten yüce bir kudretin varlığına delildir. Kur'an-ı Kerim'de, insanın yaradılışı, hayvanların mevcudiyeti, dağların, nehirlerin, gece ve gündüzün insicamı, kâinattaki bütün varlık ve düzenin kusursuz bir şekilde işlemesi Allah'ın varlık ve birliğine delil gösterilir.⁹³ Kâinatın ve tabiat kanunlarının yaratıcısı olan Allah, mevcut âlem ve kanunlardan başka âlem ve kanunlar yaratmaya da muktedirdir. Zira O, mutlak kudret ve irade sahibidir. O'nun zâtı ve sıfatları için herhangi bir zorunluluk ve sınırlama söz konusu olmaz. Bu itibarla Allah, mevcut âlemdeki kanunlar üzerinde tasarrufta bulunmaya da muktedirdir. Ancak Allah'ın söz konusu tabiat üzerinde tasarrufta bulunmaya kadir olması, mutlaka onları değiştireceği anlamına da gelmez. Ehl-i Sünnet âlimleri, mevcut kanunların dışında bazı olağan üstü olayların meydana gelebileceğini alken mümkün görürler. Böylece onlar, kerâmetin aklın mümkün olmasının yanında fiilen vuku bulduğu, nassa dayalı delillerin de bunu desteklediğini kabul ederler.

Ehl-i sünnete göre, aklın mümkün görmesi bakımından mucize ile kerâmet arasında her hangi bir farklılık yoktur.⁹⁴ Söz konusu harikulâde fiil, Sâlih bir müminin elinde zuhur etmişse buna kerâmet denilmiştir. Kerâmetin kafir ve günahkar kimselerden değil, Allah'ın emir ve yasaklarına büyük bir titizlikle uyan Sâlih kulların elinde zuhur edeceği hususunda görüş birliğine varılmıştır.⁹⁵ Allah'ın bir lütfu olarak velî kulların elinde kerâmet gibi hârikulâde fiillerin meydana gelebileceğini kabul etmek, Ehl-i sünnetin temel prensipleri ara-

⁹³ bk. Bakara. 64; En'am. 95-99; Yunus. 5, 67; Ra'd . 2-4; Nahl. 66-69; Enbiya. 31-32; Rûm. 20-25; câsiye. 3-4.

⁹⁴ Bağdâdî, Ebu Mansur Abdükadir b. Tahir b. Muhammed, *Usulü'd-Din*, Beyrut, 1981, 874; Serrâc. a.g.e.. s.311; Kelâbâzi. a.g.e.. s.71-72; Hucviri. a.g.e..s.336; Cüveynî. *el-İrşâd ilâ Kavâti'i'l-Edille fi Usûli'l-İ'tikâd*, (nşr. M. Yusuf Musa- Ali abdulmun'im Abdulhamid) Kahire-Bağdat. 1950. s. 319 Fahreddin er-Razi. *el-Erba'in fi Usûli'd-Din* (nşr. Ahmed Hicazi es-Seka). Kahire. 1986. s.205; Ragıb el-İsfehâni. *el-İtikâdat*, (nşr. Şamran Aclî). Beyrut 1988. s.129; Cürcânî. *Şerhu'l-Mevâkıf*. III. 464-5; Nebhânî. *Hüccetullâhi 'ale'l-Alemin fi Mu'cizâti Seyidi'l-Mürselin*. (nşr.. Cansa Muhemmed Emin Demec. Hasan). s.849-850; Muhammed Reşit Rızâ. XI. 448; Macdonald , "Keramet". IV. VI, 577-578.

⁹⁵ Kelabâzî. a.g.e.. s.72-73; el-Ferrâ. Ebu Ya'lâ. Muhammed b. Hüseyin, *el-Mu'temed, fi Usûli'd-Din*. (nşr.Vedi, Haddat Zeydan) Beyrut. 1974, s.161; Sübki, Teccudin Ebû Nasr. *Tabakâtü's-Şâfiyye*. (nşr.Muhammed Tanahî). Kahire, 1964, II, 320-321.

sında gösterilmektedir.⁹⁶ Sünnî telakkiye göre kerâmet, Kur'an, sünnet ve icmâ ile naklen sâbittir. "Aşab-ı Kehf" olayı⁹⁷, Hz. Meryem'in yanında yiyeceklerin bulunması⁹⁸, Belkıs'ın tahtının göz açıp kapayıncaya kadar bir zaman içinde nakledilmesi⁹⁹ gibi olaylar Keramet tartışmalarının Kur'ânî delillerini oluşturmaktadır.¹⁰⁰ Bunun dışında Sahih hadislerde de bazı şahısların kerâmetleri anlatılmış,¹⁰¹ aşab,¹⁰² tâbiîn ve diğer sâlih kişilerden de bir çok kerâmet haberleri -âhad yolla da olsa- rivâyet edilmiştir.¹⁰³

Sünnî âlimlerin ekseriyeti, Allah'a inanan ve itaat eden, peygamberine bağlı sâlih kulların elinde harikulâde türünden bazı kerâmetler zuhur edebileceğini kabul ederler. Onlara göre sâlih ve müttaki kulların elinde meydana gelen bu tür hadiseler, sahiplerinin velâyet rütbesine ulaştıklarına delâlet ettiği gibi, insanlar arasında hürmete mahzar olmalarını, vaaz ve nasihatlerinin hüsnü kabul ile dinlenmesini de temin eder.¹⁰⁴ Ayrıca bazı âlimler velilerden zuhur eden kerâmetleri, tâbi oldukları peygamberin doğruluğunu teyit eden mucizeler olarak değerlendirir.¹⁰⁵ Çünkü veli, peygamberin mesajını tekrar etmekte, onun davet ettiğine çağırmakta ve aynı zamanda titizlikle kulluğa devam etmektedir. Böyle bir kimsenin nübüvvet iddiasında bulunması da söz konusu değildir.¹⁰⁶

⁹⁶ Bağdadi, *el-Fark Beyne'l-Firak* (nşr. Muhammed Muhiddin Abdul hamid), Beyrut, 1990, s. 344; Bakilani, *et-Temhid fi'r-Redd ale'l-Mülhideti'l-Mu'attıla ve'r-Rafıza ve'l-Havaric ve'l-Mu'tezile*. (nşr. Muhammed hudyari, Muhammed), Kahire, 1947, s. 253-254; Cuveyni, *el-İrşad*, s.316-321; *el-Akide'tü'n-Nizamiyye*, s.70-71; en-Nesefi, Ömer, *Metnü'l 'Akad*, İstanbul, ts., s.11, el-Ferradi a.g.e., s.161; Şehristani, *Nihayetü'l-İkdam fi 'İlmü'l-Kelam* (nşr. Alfred Guillaume), Oxford, 1934 s.497-498; Nesefi *Tebseratü'l-Edille fi'l-Kelam*, I, 536-537; İbn Teymiye, *el-Mu'cize ve Kerametü'l-Evliya* (nşr. M. Abdulkahir Kahir Ata), Beyrut, 1985 s. 10 vd. ; Fazlur Rahman, a.g.e., s.194-195

⁹⁷ Kehf, 10-26.

⁹⁸ Al-i İmran, 37.

⁹⁹ Neml 40.

¹⁰⁰ Serrac, *el-Luma'*, s.313-314; Kelâbazi, et- *Ta'arruf*, s. 72; Nesefi a.g.e I, s.536

¹⁰¹ bk. Buhari, İcare 12; Enbiya 48; Menâkıb 25; Fedailü's-Sahabe 5; Edep 5; Müslim, Salatü'l-Müsafirin 36; Birr 2, 7-8; Zikir 100; Tirmizi, Menâkıb 16; Geniş bilgi için bk. Fahreddin er-Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, (nşr. Muhyiddin Abdulhamid), Kahire, 1994, V, 683-687.

¹⁰² Kuşeyri, a.g.e., s.539, vd.; Sâbuni, *el-Bidâye*, s.54-55; Sübki, *Tabakât*, s.320-227; Taftâzânî *Şerhu'l-'Aka'id*, s. 177.

¹⁰³ Serrac, a.g.e., s. 313-316; Kelâbâzi, a.g.e., s.71-79; Kuşeyri a.g.e., s.530 vd.

¹⁰⁴ Bimen a.g.e., s.190.

¹⁰⁵ Nesefi, a.g.e., s.11; Taftâzani, a.g.e., s.177.

¹⁰⁶ bk. Hucviri, a.g.e., s.535-537.

Şüphesiz ki Allah, peygamberleri tekzip edecek veya nübüvvet iddiasında bulunacak yalancı bir kimsenin elinde harikulâde türünde olayların zuhuru müsaade etmez.¹⁰⁷

Nitekim Sünnî kelâmcılar, peygamberlik iddiasında bulunan sahtekârın elinde harikulâde olayların –iddiayı tasdik eder şeklinde- zuhur etmesini imkânsız kabul ederler. Eş'ari kelâmcılar, meseleyi Allah'ın kudreti ve yaratması açısından değerlendirmiş ve bunun hak ile batıl arasındaki farkı kanıtlama hususunda Allah'ın acziyetini gerektireceğinden dolayı imkânsız olduğunu söylerken¹⁰⁸ Mâtüridiyye ekolü teorik olarak hikmet-sefeh, husün- kubuh ve âdet çerçevesinde konuyu ele almış ve yalancı bir kimsenin elinde iddiayla birlikte harikulâde olayların meydana gelmesinin –insanları hakka götüren yolun şüphe altına gireceğini belirterek- muhal olduğunu açıklamıştır.¹⁰⁹

Diğer taraftan, dinî esasları akılla uzlaştırma gayreti içinde olan İslâm filozofları, atomcu olmayan felsefî sistemler de mucizeler de dâhil olmak üzere harikulâde olayların imkânına ve fiilen vuku bulduklarına yer vermişler, ancak söz konusu harikaları kişiden kaynaklanan zâtî ve nefsî vasıflarla izah yoluna gitmişlerdir. Örneğin Fârâbî (Ö.339/950), nübüvvet özelliğine sahip erdemli toplumun reisinin; ister düşünce yoluyla olsun isterse muhayyile vasıtasıyla

¹⁰⁷ Ehl-i Sünnet âlimleri, mü'min-Kâfir ayırt etmeksizin genel olarak harikulâde olayların bütün insanlardan zuhur edebileceğini kabul etmektedir. Hatta tanrılık iddiasında bulunan Firavun ve Deccal gibi kimselerden de iddiaları doğrultusunda bazı harikaların zuhuru mümkün görmektedir. (bk. Cüveynî, *el- Akidetü'n Nizamiye*, s.71; Beyazizade Ahmed efendi, *İşaratü'l-Meram min İbârâtü'l-İmam*. (nşr. Yusuf Abdurrezak), İstanbul, 1949, s.338-339; Sarıtoprak Zeki, *İslâm Ve Diğer Dinlere Göre Deccal*, İstanbul, 1992, s.81-85). Ancak Peygamberlik iddiasında bulunan yalancı bir kimsenin elinde doğruluğunu gösteren herhangi bir harikanın zuhur etmeyeceği hususunda bütün İslâm âlimleri hemfikirdir. Kur'an-ı Kerim de Allah'ın saptırması veya sapıklıkta bırakmasıyla ilgili birçok ayet bulunmakla birlikte (bk. Abdalbaki, *el-Mu'cemü'l-Müfehres*, "İdlal" Md.) Bunların nübüvvetin ispatıyla ilgili konularda olmadıkları görülür zira bir ferdin sapıklıkta bırakılmasının imkânıyla bütün insanlığın saptırılması ve hakkın batıldan ayırt edilmesine yarayan kriterin (mucizenin) ortadan kaldırılması aynı değildir bu itibarla yalancı Peygamberin elinde iddiası doğrultusunda herhangi bir harikanın meydana gelmesi mümkün değildir. (bk. Bulut, nübüvveti ispat açısından hissi mucizeler, s. 104-112)

¹⁰⁸ bk.Cüveynî, *el-İrşad*, s.326-327; Gazzali *el-İktisâd*, s.122-125; Şehristani, a.g.e., s.434; Taftâzânî, *Şerhu'l-Mâkasid*, V. s.18; İbn Teymiyye, *en-Nübüvvat*, (nşr. Muhammed Avad), Mısır, 1985, s. 208-210; Âmidî, *Gayetü'l-Meram fi 'İlmi'l-Kelâm* (nşr. Hasan Mahmud Abdullatif), Kahire, 1971, s.330.

¹⁰⁹ Pezdevî, Ebü'l-Yusr Muhammed, *Usulü'd-Din* (nşr.Hans Peter Linss), Kahire, 1963, s.97-98; Nersefi, *Tabsıra*, I. s.471.

olsun faal akılla bağlantı kurduğunu, bu güç sayesinde cisimlere tesir edip harikulâde şeyler gösterebileceğini söyler.¹¹⁰ İbn. Sînâ da (Ö.428/1037), kerâmet olarak kabul edilen olayların zihin gücünün madde üzerindeki tabii etkileri olduğunu belirtir.¹¹¹ Böylece İslam filozofları, insan nefsinin sahip olduğu bazı özellikler sebebiyle kerâmet gibi olağanüstü şeyler yapabileceğini, kuvve halindeki bu özelliği harekete geçirmek suretiyle maddî âlemde bazı tasarruflarda bulunabileceğini kabul ederler.¹¹²

Sünnî kelâmcılar, mucizeyle karışabileceği endişesinden hareketle kerâmeti inkar eden Mu'tezilî anlayışı tenkit etmiş ve görüşlerinin tutarlı olmadığını kendi zaviyelerinden ortaya koymaya çalışmıştır. Onlar, kerametın Kitap ve Sünnetle sabit olduğunu, bu sebeple inkârının mümkün olmayacağını, böyle bir anlayışın hiçbir surette mucizeyi zedelemeyeceğini belirtmiş, velilerin elinde zuhur eden kerâmetlerin tâbi oldukları peygamberin doğruluğunu ispat eden deliller kabul edilmesi gerektiğini söylemek suretiyle kerâmetin mucizeyi desteklediğini savunmuştur.¹¹³

1-Kur'an'da Kerametın Delilleri

Kerametın imkanı ve vukuunu kabul eden düşünürler, kuşkusuz bu görüşlerini bazı Kur'an ayetleri ve hadislerle temellendirmektedirler. Bu alanda delil olarak referansta bulunulan ayetler şunlardır:

a- Kur'anı Kerimde evliyanın kerâmet gösterebileceği noktasında delil olarak sunacağınız en önemli ayet Hz. Meryem (As)'ın durumu ve yaşadığı hadiselerle ilgilidir. Öncelikle Hz. Meryem'in bir peygamber olmadığını Kur'anın ona "sıddıka" unvanını verdiğini biliyoruz. Ayetin ifadesi şöyledir: "İsa'nın annesi Sıddıka : (her şeyi ile Hakka bir kadın) idi ikisi de yemek

¹¹⁰ Farabî, *el-Medinetü'l-Fazıla*. (Tırc., Nafiz Danışman). İstanbul, 1990, s.84-89; Taylan, Necip, *İslam Düşüncesinde Din Felsefesi*. İstanbul, 1994, s. 413-147.

¹¹¹ İbn Sînâ, *Fi İsbati 'n-Nübuvvât, ve Te'vili Rumûzihim ve Emsalihim*, (nşr. Michael Marmura) Beyrut, 1968, s.46-47; a.mlf. *Fi beyani'l-Mu'cizat ve'l-Kerâmât*, (nşr. Corc Ati) Beyrut, 1960, s. 543-558; Fazlur Rahman, *İslam* s. 194.

¹¹² Fahreddin er-Razî, *en-Nubuvvât ve Mâ' Yete'alleku Biha*. (nşr.ahmed Hicazi es-Sekâ), Beyrut, 1986, s. 204; İbn Haldun, *Mukaddime*, (nşr. Ali abdulvahid Vâfi), Kahire, 1401, I, s.408-411.

¹¹³ Bağdadi, *el-Fark*, s.344; Nesefî, a.g.e., I, s.536-537; Ömer en-Nesefî, *Metnü'l-'Akaid*, s.11; Hucviri, *Keşfu'l-Mahcub*, s. 335-337; Taftâzânî, *Şerhu'l-'Akaid*, s. 177.

yyiyorlardı. (Melek ve hâsâ ilah değildiler)”.¹¹⁴ Hz. Meryem peygamber değildi. Ancak Allah Hz. Meryemi seçip temizlemiş ve alemin kadınlarından üstün kılmıştı.¹¹⁵ Hz Meryem’in babası yoktu, Hz. Zekerya (A.s) onu himayesine aldı.¹¹⁶ Ve onun için bir yer kiraladı. (Meryem) büyüyüp kadınlık hadine ulaşınca (Zekeriyya) mescide onun için bir mihrap yaptı ve oraya merdivenle çıkılırdı. O’nun yanına Zekeriyya (a.s) den başka kimse varmazdı. Her gün ona yiyecek ve içeceğini verirdi. Zekeriyya (a.s), (Meryem)’in yanına varıp çıktığında üzerine yedi kapı kapatırdı. Yanına vardığın da onun yanında kışın yaz yemişini, yazın kış yemişini bulurdu. Üzerine kapılar kapatıldığı halde, bu zamanda bu çeşit yemişler bulunamazdı.¹¹⁷ O halde “*Ey Meryem, bu yiyecekler sana nereden geliyor? Meryem der ki; o. Allah katından (cennetten) gelmektedir. Şüphesiz Allah dilediğini hesapsız olarak rızıklandırır.*”¹¹⁸

Müfessirlerin açıklamasına göre. Meryem (a.s)’in yanında kışın yaz meyveleri yazın kış meyveleri bulunurdu. Meryem (a.s) peygamber değildi ki, bu harika onun için mucize olsun. Ancak Meryem; Saliha, zahide ve takva mertebesine ermiş bir veli kadındır. Bu harikulade rızıklar da Meryem için keramettir.¹¹⁹ Eğer bu harikulade olay Hz. Zekeriyanın bir mucizesi olsaydı şüphesiz ki Hz. Zekerya bunu bilirdi. Oysaki ayetten¹²⁰ de anlaşılacağı üzere Hz. Zekerya bu yiyeceklerin nereden geldiğini soruyor bu harikulade olayın Hz. Meryem’in bir kerameti olduğu aşikârdır.

Hz. Meryem’e atfedilen diğer keramet de, onun babasız çocuk doğurmasıdır. Melekler kendisine: “*Müjde! Allah sana tarafından bir evlat verecek, ismi de Mesih İsâ b. Meryem’dir.*”¹²¹ dedikleri zaman: “*Benim nasıl bir çocuğum olacak ki; bana her hangi bir insan (nikahına alıp da) dokunmadı.*”¹²²

¹¹⁴ Maide. 75.

¹¹⁵ Al-i İmran, 42.

¹¹⁶ Al-i İmran, 37.

¹¹⁷ Ayıntabi, Muhammed Mehdi. Tefsir-i Tıbyan (Osmanlıca) Arif efendi Matbaası, İstanbul. H.1324, I. s. 171.

¹¹⁸ Al-i İmran, 37.

¹¹⁹ Nesefî, Ömer. Akaid: İslam İnancının Temelleri. (Haz. M.Seyyid Ahsen) 2. Baskı. Ortak yay. İstanbul. 1973. s.156.

¹²⁰ Al-i İmran, 37.

¹²¹ Al-i İmran, 45.

¹²² Al-i İmran, 47.

“*Hâşâ ben, gayr-i meşru bir yola ve hale de düşmedim.*”¹²³ demişti. Kedisine: “*Bu iş Allah’ın dilemesiyle olmaktadır. O, bir şeyin olmasını istediği zaman ona: “Ol” der, o da olur.*”¹²⁴ “*Hem bu gibi işler O’na kolaydır.*”¹²⁵ denilince, durumu anlamıştır.

Hiz. Meryem’in meleklerle, meleklerin onunla konuşması ve onları görmesi.¹²⁶ kuru hurma ağacından üzerine taze hurma dökülmesi¹²⁷ de birer harikulade vakıa keramettir. Şu halde bu hadiseler, evliyanın kerametinin hak olduğu hususunda apaçık birer delil ve kati ispattır.¹²⁸

b- Bu alanda başvurulmuş diğerk bir ayet Mağara Arkadaşlarıyla (Ashab-ı Kefh) ilgili anlatıma yer ver: “*Onlar Rablerine iman etmiş bir grup gençti.*”¹²⁹ âyetinin ifadesine göre; onlar, Allah’a teslim olmuş bir grup delikanlıydılar. Dinlerini korumak ve şehirdeki zalimlerin zulmünden kurtulmak için mağaraya sığınan bu gençlere burada birçok keramet verilmiş ve durumlarında pek çok harikulade olay gözlenmiştir. Bunların imanlarına iman katılıp yakınleri artırılmış (*Onlar, Rablerine inanmış bir grup gençti. Biz onların hidayetlerini artırıp iman ve yakınlerini kuvvetlendirmiştik*);¹³⁰ mağarada eriyip çürümeden yıllara kalmışlar (*Onlar mağarada üçyüz dokuz yıl kaldılar*);¹³¹ bu kalışları yeme içme olmadan gerçekleşmiş (*Onları görsen uyanık zannederdin. Halbuki onlar uyumaktadırlar*);¹³² yanları bir tarafta kalıpta, yere temas eden bedenlerinin çürümemesi için Allah onları sağa sola çevirmiş;¹³³ mağaranın dışındaki güneş de, İlahi irade ile doğuş ve batışında onlara en uygun biçimde devrini (*Güneşin doğduğu zaman mağaralarının sağ tarafına yöneldiğini, battığı zaman da sol*

¹²³ Meryem, 20.

¹²⁴ Al-i İmran, 47.

¹²⁵ Meryem, 21.

¹²⁶ Al-i İmran, 42-45; Meryem, 17-21.

¹²⁷ Meryem, 25.

¹²⁸ Razi, *Tefsir-i Kebir*, VIII, s. 30; Bursevî, İsmail Hakkı, *Ruhu’l-Beyan*, Beyrut, 1985, II, s. 29; İbn Kesir, İmamuddin ‘Ebu’l-Fida İsmail, *Tesiru’l Kur’ani’l Azim*, Kahire, ts. I, s.360.

¹²⁹ Kehf, 13.

¹³⁰ Kehf, 13.

¹³¹ Kehf, 25.

¹³² Kehf, 18.

¹³³ Kehf, 18.

tarafa gittiğini görüsin. Kendileri de mağaranın iç tarafın da bulunuyorlardı)¹³⁴ tamamlamaktaydı.

Bu âyet-i kerimelerde “ **Ashab-ı kehf** ” (Mağara dostları)’nın 309 sene gibi uzun bir müddet, diri olarak uyku halinde olmaları, güneşin hararetinden korunmaları, köpeklerin kendilerinden ayrılıp mağarada beraber kalması ve köpeğin bunlarla konuşması anlatılmaktadır. Bütün bu haller, bu salih kişiler için, Allah (c.c)’in ihsan etmiş olduğu kerâmetlerdir.¹³⁵ Bu gençler Peygamber değillerdi. Bu salih kişiler için vuku bulan bu harikulade olay, Allah’ın veli kullarının kerâmeti içinde bir delil teşkil eder.

3.Kerametın hak olduğuna işaret eden bir diğer âyet-i kerimede Süleyman Aleyhisselamın veziri Âsaf b. Berhiyâ’nın, Sebe Melikesi Belkıs’ın tahtını Yemen’den –Sebe buradadır-¹³⁶ Kudüs’e bir göz yumup açma müddeti içinde getirdiğini anlatan âyettir. Âsaf b. Berhiyâ peygamber değildir. Süleyman Aleyhisselamın veziri idi. İbnu Abbas (ö.68/687)’in nakline göre o’nun kâtiliğini yapardı.¹³⁷ Sâdık bir insandı. İsm-i Azamı duasını bilirdi. Dua edin- ce kabul edilir. Cenab-ı Hakk’dan istediği kendisine verilirdi.¹³⁸ Hâdiseyi Kur’an şu şekilde açıklamaktadır:

“Süleyman: *Ey cemaat: Bana Müslüman olarak gelip teslim omalarından önce, hanginiz o kraliçenin tahtını bana getirebilir?*” dedi. Cın- lardan ifrit: “*Sen yerinden kalkmadan önce, ben o tahtı sana getiririm. Muhak- kak ben onu taşımaya gücü yeten (ve onu zâyi etmeyecek) güvenilir bir kimse- yim.*” dedi. Kendinde ilâhi kitaptan bir ilim bulunan (Âsaf b. Berhiyâ) dedi ki: “*Ben gözünü yumup açıncaya kadar onu sana getiririm.*” (Ve tahtı getirip ö- nüne koydu)” Süleyman tahtı yanında duruyor görünce: “*Bu, Rabbimin fazlın- dandır; şükür mü yoksa nankörlük mü edeceğimi gösterecek bir imtihandır.*” dedi.¹³⁹

¹³⁴ Kehf, 17.

¹³⁵ Neseî, *Akaid*, s.156

¹³⁶ İbn Kesir, *Tefsir*, III. s.364

¹³⁷ İbn Kesir, *Tefsir*, III. s.364

¹³⁸ Bursevi, a.g.e., VI.s.349

¹³⁹ Neml, 38-40

Bu hadisede Allah Teâlâ'nın sevdiği ve dilediği kullarına eşya ve kâinat üzerinde vermiş olduğu geniş tasarrufu, ma'nevi yakınlık ve marifete ulaşan insanın cinlerden daha kuvvetli ve kabiliyetli olduğunu görüyoruz. Ayrıca, velinin elinde zuhur eden kerametın bağılı bulunduğı peygamberin mucizesi olduğunu anlıyoruz. Çünkü Süleyman Aleyhisselam hadise vuku bulunca: "Bu, Rabbimin ümmetin eliyle ban ikram ettiğı bir luluftur" diye şükretmiştir. Yine, velinin kendi isteğı ile keramet istemesinin, kendisine verilen kudsî, mânevi kuvveti kullanılmasının câizdir ve bu halde isteklerinin vâki olduğunu görüyoruz. Velinin kerametinin peygamberinin hayatında ve yanında vuku bulması yanında, bu kerametın peygamberin mucizesine bir hâlel getirmeyeceğı de bu hadiseden çıkarılabilecek hükümler içindedir.¹⁴⁰

Âsaf bu harikulade hadiseyi yapmak isteyince Hz. Süleyman ona kızmamış, reddetmemiş ve bu hadiseyi imkânsız görmemiştir. Bilakis Hz. Süleyman'ın Allah'a şükür de bulmuştur. Bu bir keramettir.¹⁴¹ Âsaf b. Berhiya bir peygamber değil, salih ve takva sahibi bir kişidir. Belkıs'ın tahtını bir anda getirmesi de Âsafın bir kerametidir.

İslam âlimleri, Peygamberlerin mucize izhar etmek istemesini, Peygamberlik davalarını teyit etme zorunluluğunun bir gereğı olarak görmüş ancak Allah'ın veli kullarının Kerâmeti göstermek istemelerine hoş bakmamışlarsa da, Asaf b. Berhiya'yın bu harikuladeliğı göstermek istemesi ve bunun üzerine Hz. Süleymanın tepkisini çekmemesinden hareketle, salih kişilerin de bağılı bulundukları Peygamberlerin davalarını teyit etmek için keramet göstermeleri uygun olacağını ifade etmişlerdir.

c-Hz. Musa (A.s) ile Hızır (a.s) arasında cereyan hadise, Kur'an-ı Kerimde Kehf Sûresinin 60 ile 82. ayetleri arasında anlatılmaktadır. Hızır(a.s)'ın bir veli olduğunu kabul eden çoğunluğun görüşüne göre¹⁴² hadise kerâmet vasfını taşımaktadır. Bu hadisede Hz. Hızır'ın gaybı bildiğini, ledunni ilme sahip olduğunu ve Allah'tan gelen ilhama mahzar ve yaratıklar üzerinde büyük bir tasarruf sahibi olduğunu görmekteyiz. Bütün bu harikulade sıfatların Hz. Hızır

¹⁴⁰ Selvi, a.g.e.s.221

¹⁴¹ Bursevi, a.g.e., VI.s.160

¹⁴² İbn Kesir, a.g.e., III.s.99

da bulunması ancak onun bir kerameti olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla ayet-i celilenin işaret ve isbatından da anlıyoruz ki, ilahi iradeye bağlı olarak Allah'ın veli kullarının elinde kerâmet dediğimiz olağan üstü hadiselerin vuku bulması caiz ve mümkündür.

2- Hadislerde Kerametın Delilleri

İslam düşünürleri, kerametın imkânı ve vukuu ile ilgili tartışmalarda, kendi düşünce ve kabullerini bir yandan Kur'andaki pek çok ayetten hareketle temellendirirken, diğer taraftan da Hz. Peygamberin anlatımlarına başvurmak-tadırlar:

a-Hz. Peygamber (s.a.v) Buhari'de geçen bir hadisinde geçmiş millet-lerden üç kişinin bir mağaraya girdiklerinde mağaranın kapısının büyük bir taşla kapatılışını ve o üç kişinin duaları bereketiyle açılışını anlatır. Bu üç kişi-den birisi ana babasına yaptığı iyiliği Allah rızası için yaptığını, ikincisi zina-dan Allah rızası için kaçındığını, üçüncüsü de mal sahibinin hakkını Allah rıza-sı için verdiğini Allah'a arz eder. Bu yapılan dualar neticesinde Allah bu salih kişilerin duasını kabul eder ve mağaranın kapısını açar.¹⁴³ Peygamber haber vermiş olduğu bu salih kişiler için taşın açılmış olması Allah'ın onlara ikram etmiş olduğu keramettir.

b- Kerametın isbatına ilişkin hadislerden getirilen diğer bir delil, küçük yaşta beşikte konuşan bir çocuğun durumuyla ilgili anlatımdır. Beşikte iken yalnız üç kişi konuşmuştur. Birincisi İsa (a.s)'dır. İkincisi zâhid Cüreyc zama-nın da bir çocuk ve diğer bir çocuk. Hz.İsa (a.s)'ın konuşma olayını biliyorus-nuz. Cüreyc'e gelince: o, İsrâiloğullarından âbid-i zâhid bir kimse idi. Onun bir annesi vardı. Cüreyc bir gün namaz kılarken annesi kendisiyle konuşmak istedi ve ona seslendi. Namaz kılmanın annesine cevap vermekten daha iyi olacağını düşünen Cüreyc, namaza devam etti ve annesine cevap vermedi. Üç defa ça-ğırdığı halde cevap alamayan anne bundan çok mahzun oldu ve: "Allahım! Ona fahişe kadınların yüzünü göstermeden canını alma!" diye Cüreyc'e beddua etti. O beldede bir fahişe vardı. Cüreyc'i yoldan çıkaracağını ve zinâya sürük-

¹⁴³ Buhari,Enbiya,50.Büyü,98.İcare,12.Hars,13.Edeb,5:Müslim,Zikir,100:Ebu Davud.Büyü,29.

leyeceğini söyleyerek bulunduğu yere gitti; ne kadar uğraştı ise Cüreyc kendisine uymadı. Kadın bir çobana gitti ve onunla cinsî ilişkide bulundu. Gayr-i meşrû olarak çobandan hâmile kaldığı çocuğu doğurunca, bu çocuğun Cüreyc'den olduğunu söyledi. Bunun üzerine halk Cürey'in ibadethanesine hücum ettiler ve onu yıktılar, kendisine hakaret ettiler. Bundan müteessir olan Cüreyc, abdest alıp namaz kılarak dua etti ve sonra eli ile bebeğe dürttü. (Hadi-si anlatan Ebû Hureyre (R.A) diyor ki: Şu anda Resûrullah'ın (A.S) Cüreyc'in halini hikaye ederken eliyle yaptığı işareti görür gibiyim) Cüreyc çocuğa:

—Ey Çocuk! Senin baban kimdir? Dedi. Çocuk :

—Fılan çobandır. diye cevap verdi. Bunu gören halk Cüreyc'e yaptıklarına pişman oldular. Kendisinden özür dilediler ve “ibadethanesini altın ve gümüşten tekrar yapalım” dediler. Fakat o buna râzı olmadı ve:

—Hayır, eskisi gibi çamurdan yapın, dedi.

Küçükken konuşan üçüncü çocuğa gelince: İsrâil oğullarından bir kadın kucagında çocuğunu emziriyordu. Yanlarından gösterişli ve yakışıklı bir atlı geçti. Kadın: “Ey Allah'ım oğlumu şu genç gibi kıl.” dedi. Fakat kucaktaki bebek: “Allah'ım beni onun gibi yapma.” dedi. Sonra dönüp meme emmeye devam etti. Ebu Hurayre (r.a) der ki: “Sanki Hz. Peygamber (s.a.v)'i; çocuğu dönüp meme emişini parmağıyla işaret ederek anlattığını görür gibiyim.”

Sonra, kadının yanından hırsızlık yaptığı, zina ettiği ve bu sebeple ceza gördüğü söylenen bir kadın geçti. Çocuğun annesi: “Allah'ım çocuğumu şunun gibi yapma!” dedi. Çocuk ise: “Allah'ım beni o kadın gibi yap!” dedi. Anne çocuğuna: “neden böyle söylüyorsun?” deyince, çocuk dedi ki: Gördüğün genç zâlim ve gaddarın biri idi. Bu kadın ise, zinâ ve hırsızlık etmediği halde halk kendisine bunları yaptın diye iftirada bulunmuştur. “Kadın ise: Bana Allah kâfidir” demektedir¹⁴⁴.

Bu hadiste anlatılan üç çocuktan ilki Hz. İsa Peygamberdir ve bebek iken konuşması kendisinin bir mûcizesidir. Buna “irhâsat” denir. Diğerleri ise halktan iki çocuktur. Bu iki çocuğun konuşması birer kerâmet olduğu gibi, i-

¹⁴⁴ Buhari, Enbiya. 48: Müslim, Birr. 2

kinici çocuğa: “konuş; baban kimdir senin?” deyince, çocuğun cevap vermesi de âbid Cüreyc’in bir kerameti olmaktadır.

c- Resûlulah (S.A.V)’ın bir sığırın konuşması ile ilgili olarak verdiği haber de bu nevi’denir: “Adamın biri sığırı sürüp götürürken hayvanın sırtına bir şeyler yüklemişti. Öküz adama döndü ve: “Ben eşya taşımak için yaratılmadım” dedi. Bunu dinleyenler: “Sübhanallah sığırdı mı konuşmuş.” dediler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v): “Ben, Ebu Bekr ve Ömer buna inanırız” buyurdu.¹⁴⁵ Bu hadiste de hârikulade bir hadise olarak bir hayvanın konuşmasını görüyoruz. Karşısındaki insan bir Peygamber olmadığı için hâdise kerâmet örneği teşkil etmektedir. Burada ayrıca, Hz. Ebu Bekr (r.a) ile Hz. Ömer (r.a)’in fazilet ve teslimiyetlerine de bir işaret vardır.

d-Kerametin ispatına ilişkin bir başka hadis ise şöyledir: Ebu Hureyre (r.a) rivayetiyle nakledilmiştir. Resullah (s.a.v) Efendimiz buyurmuştur ki: Adamın birisi yolda giderken: “Filancanın bahçesini sula” diye buluttan gelen bir ses duydu. Bunun üzerine bulut karataşlı, kayalık bir yere geldi ve suyunu oraya boşalttı. Sonra bir su arkı bu suyun hepsini içine alıp götürmeye başladı. Adam akan suyu takip etti. Su bir bahçeye vardı. Bahçe sahibi elindeki çapayla suyu sağa sola sevk ediyordu. Bunu gören adam bahçe sahibine:

“-Ey Allah’ın kulu! İsmi nedir?” diye sordu. Bahçe sahibi:

-İsmi falancadır, dedi ve adamın buluttan işittiği ismi söyledi. Sonra adama:

-Ey Allah’ın kulu benim ismimi niçin soruyorsun?, dedi O da:

-Ben şu buluttan senin ismini anarak “falancanın bahçesini sula” diye bir ses işittim, sen bu lutfu nasıl ulaştın? deyince, bahçe sâhibi:

-Mâdem ki soruyorsun anlatacağım; Bahçenin mahsulünü toplayınca onu üçe bölerim: Birini fakir fukaraya tasadduk eder, birisini aile efradıyla bana bırakırım, birisini de tohumluk ederim, dedi.¹⁴⁶

Bu hadiste de birkaç harikulâde hadise görülmektedir. Birincisi; yolda giden adamın buluttan ses işitmesi ki, o ses meleğin sesidir. İkincisi de, asıl kerâmet budur ve bahçe sâhibine âiddir, bahçe sahibine buluttan isminin zikre-

¹⁴⁵ Buhari, Enbiya, 54; Müslim, Fedailü’s-Sahabe, I

¹⁴⁶ Müslim, Fedailü’s-Sahabe, 55

dilmesi, suyun özel olarak bahçesine, ayağına kadar gitmesi, bulutun ve su arkının ilâhi irâdeyle bu hizmeti gördüklerini göstermektedir. Ayrıca “ Allah’ itaat edene her şey itaat eder” sırrıyla, “siz yerdekilere merhamet edin ki göktekilere size merhamet etsin”¹⁴⁷ hadisinin hikmeti gerçekleşmiştir.

Yukarıda arz etmiş olduğumuz hadislerde, daha önceki ümmetler için kerâmetin vaki ve bir takım kimselerin buna mahzar olduklarını müşahade ettik. Biz burada sadece dört misal verdik vakıada sayılmayacak kadar hadise mevcuttur.

Peygamber efendimizin güzide beyanlarında hak dostlarının manevi makam ve kerâmetlerinin olduğunu anlıyoruz. Resulullah efendimiz (S.A.V) bir hadislerinde: “Saçları dağınık, üstü başı tozlanmış, kendisine hiç itibar ve iltifat edilmeyip kapılardan kovulan nice kimseler vardır ki, Allah’a itimat ederek: “Şu işi yap” diye yemin edecek olsa Allah onun yeminini yerine getirir, duasını kabul eder.”¹⁴⁸

Velâyet konusunda esas teşkil eden meşhur kutsî hadiste de:

“Ben kulumu sevdiğim zaman onun gören gözü, işiten kulağı, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benimle görür, benimle işitir, benimle tutar, benimle, yürür. Bana sığınsa himaye eder, benden bir şey istese derhal veririm.”¹⁴⁹ buyrulmuştur. Bir kul bu makama ve hâle yükselince şüphesiz pek çok kerem ve kerâmetlerin sahibi olur. Bu hal ve makamlara ulaşan salih bir kul elbet ki sonsuz derecede Allah’ın iradesine bağlıdır ve hiçbir zaman keyfi ve nefsi tasarruflarda bulunmaz.

3- Vakıada Kerâmetin Delilleri

Kur’an ve Sünnette cevaz ve vukusuna âid kesin delillerini ve ispatını açıkça arz ettiğiniz keramet hadisesi. bu ümmetin velileri içinde o kadar çok vaki olmuştur ki, bu haberler tevatür derecesine ulaşmıştır.¹⁵⁰ Biz bu başlık adı

¹⁴⁷ Acluni, *Keşîh’l-Hafâ*, I.119

¹⁴⁸ Müslim, *Birr*, 138; Cennet, 48

¹⁴⁹ Buhari, *Rikak*, 38; İbn Mace, *Fiten*, 16

¹⁵⁰ Taftâzânî, *Şerhu’l Akaid*, s.175

altında Hulefay-ı Raşidin’de, sahabeyi kiramda ve salih kimselerden vuku bulmuş keramet dediğimiz harikulade birkaç örnek sunmaya çalışacağız.

a-Hz. Ömer (r.a)’in Kerameti

Hiz. Ömer (r.a), Sâriye (r.a) kumandasında Suriye tarafına bir ordu göndermişti. Ordu Nihavend’de düşmanla karşılaştı. Düşman İslam askerlerini boş yakalamış ve sıkıştırmışlardı. O esnada Hiz. Ömer (r.a), Medine-i Münevver’de hutbe veriyordu. Bir ara hutbesini keserek: “Ya Sâriye! Orduyu dağa çek, dağa” diye üç defa seslendi. Ordu komutanı bu sesi işitti, ordunun arkasını dağa vererek düşmana yöneldiler ve gâlip geldiler.¹⁵¹ Rivayete göre Hiz. Ali (r.a) bu konuşmanın tarihini kaydetmişti. Bir müddet sonra medineye gelen ordunun öncüsüne Medineliler bunu sormuş, o da şu cevabı vermişti; Cuma günü savaşa başlamıştık. Düşman da arkamızdaki dağa tırmanmaya ve bizi arkadan vurmaya teşebbüs etmişti. Bu esnada “Ya sariye, dağa çık, dağa” bir ses işittik ve hemen dağa çıktık. Böylece düşmanları mağlup ettik. Bu ses sayesinde çok büyük ganimetlere kavuştuk” işte bu vaka, Hiz. Ömer ve Hiz. Sariye için bir keramettir.¹⁵²

Bu hadisede “Ben kulumu sevdiğim zaman onun gören gözü, işiten kulağı, tutan eli, yürüten ayağı olurum. Benimle görür, benimle işitir, benimle tutar, benimle yürür. Bana sığınsa himaye eder, benden bir şey isterse derhal veririm”¹⁵³ buyruğu tecelli etmiştir. Hiz. Ömer (r.a) Medine ile Nihavend arasındaki iki aylık olan mesafeyi “onu gören gözü/benimle görür”¹⁵⁴ Allah’ın iradesiyle karşısında görmüş bu kadar uzak olan mesafeden “işiten kulağı/benimle işitir”¹⁵⁵ sesini Hiz. Sariye ye duyurmuş ve oda bu sesi işitmiştir.

b-Hiz. Ebu Bekr (r.a)’in kerâmeti:

Hiz. Ebu Bekr (r.a) vefat ettiği zaman ashab, cenâzesini Resûlullah (a.s)’ın mübârek kabrinin kapısına getirip: “Esselâmü aleyke yâ Resûlellah! Ebu Bekr kapındadır. diye seslendiklerinde, kapı kendinden açılmış ve kabir-

¹⁵¹ Taftâzâni, *Şerhu’l Makasıt*, II, s.204; Razi, a.g.e., VI, s.685; Kandahlevi, *Hayatu’s-Sahabe*, IV, s.343

¹⁵² Teftâzâni, a.g.e., s.204

¹⁵³ Buhari, Rikak.38; İbn Mace, Fiten, 16

¹⁵⁴ Buhari, Rikak.38; İbn Mace, Fiten, 16

¹⁵⁵ Buhari, Rikak.38; İbn Mace, Fiten, 16

den: “Dostu dostun yanına içeriye alın”, diye bir ses işitmişlerdir.¹⁵⁶ Ayrıca son hastalığında da Hz. Aîşe (r.anha)’ye: “Artık malım vârislerindir” imâsıyla vefat edeceğini, “Onu, iki erkek ve iki kız kardeşin arasında Allah’ın kitabına uygun taksim edin.” İhbarıyla da hamile olan hanımının bir kız çocuğu doğuracağını haber vermesi. O’nun kerâmetlerindendir.¹⁵⁷ Çünkü o zaman, Hz. Âîşe (r.anha)’nın Hz. Esma (r.anha)’dan başka hayatta kız kardeşi yoktu. Yine misafirlerinin önüne getirdiği yemeğin, yendikten sonra, geldiğinden daha fazla olarak artması da meşhurdur¹⁵⁸.

c- Hz. Osman (r.a)’ın Kerâmeti:

Adamın birisi Hz. Osman’ın yanına gidiyordu. Yolda gözüne bir kadın ilişti. O zat kadına biraz baktı ve gözünü hemen çekip yoluna devam etti. Hz. Osman (r.a)’ın yanına girdiğinde o:

-Ne oluyor. gözünde zina eseri gördüğüm halde yanıma geliyorsun, dedi. Adam

-Resûlullah (A.S)’dan sonra vahiy mi geldi? diye sorunca, Hz. Osman (r.a):

Hayır. Fakat bu doğru ferasattır, dedi¹⁵⁹.

d-Hz. Ali (r.a)’nın Kerâmeti:

Hz. Ali (r.a) bir hadise anlatıyordu. Adamın birisi onu yalanladı. Bunun üzerine adama dönüp:

-Eğer yalan söylüyorsan sana bedduâ edeyim mi? dedi. Adam da:

-Et, deyince Hz. Ali (r.a) ona bedduâ etti. Adam daha yerinden ayrılmadan gözleri kör oldu¹⁶⁰ yine. Hz. Ali (r.a)’nın duâsıyla, bir adamın, bilekten kesilmiş eli yapışıp iyi olmuştur.¹⁶¹

e-Abdullah b. Ömer (r.a)’ın Kerâmeti:

Abdullah b. Ömer (r.a) bir sefere çıkmıştı. Yolda bir kalabalığın eylenip beklediklerini gördü:

¹⁵⁶ Razi, Tefsir-i Kebir, XXI. s.87; Nebhani, *Câmiu Kerameti'l-Evliya*, I, s.76

¹⁵⁷ Nebhani, a.g.e., I, s.75

¹⁵⁸ Buhari, Menakıp, 25; Müslim, Eşribe, 176.

¹⁵⁹ Nebhani, a.g.e., I, s.89; Kuşeyri, *er-Risale*, s.119

¹⁶⁰ Kandehlevi, a.g.e., IV, s.333

¹⁶¹ Kandehlevi, a.g.e., IV, s.386; Nebhani, a.g.e., I, s.88; Kuşeyri, a.g.e., s.178

-Ne oluyor, ne var? Diye sorunca; bir aslanın yola yatıp yol vermediğini, yolcularında ondan korkup gidemediklerini söylediler. Bunu üzerine bineğinden inip aslana doğru yürüdü. Arslanın kulağından tutup büktü ve yoldan gitmesi için itti. O da kalkıp gitti. Sonra şunları söyledi:

-Resûlullah (S.A.V) senin hakkında yalan söylememiş. Ben Resûlullahın şöyle buyurduğunu işittim: "Âdemoğluna ancak korkduğu şeyler musallat kılınır. Eğer Âdemoğlu sadece Allah'dan korksa, Allah ona başka bir şeyi musallat etmez. Âdemoğlu ancak hayrını Ümit ettiği insana güvenir. Eğer o, ancak Allah'dan Ümit etse Allah onu kimseye bırakmaz."¹⁶²

f-Üseyd b.el Hudayr (r.a)'ın Kerâmeti:

Ebu Said el-Hudri (r.a)'nin rivayetine göre, Üseyd b. Hudayr (r.a), bir gece hayvanların bulunduğu bir yerde Kur'an okuyordu. Birden bire atı şahlandı. fakat o yine okumaya devam etti. At tekrar sıçradı, o yine okudu. At tekrar sıçradı, o yine okumaya devam etti. Üseyd, atın küçük oğlu Yahya'yı çiğnemesinden korkarak yanına gitti. Bu esnada başının üzerinde bulut gibi bir şey gördü. İçinde kandillere benzer ışıklar vardı. Bulut göğe doğru yükseldi. Sonra görünmez oldu. Üseyd (r.a) sabahleyin Resûlullah (A.S)'a gelerek:

-Ya Resûlullah !. Dün gece yarısı hayvanlarımın yanında Kur'an okurken atım birden şahlandı, dedi Resûlullah (S.A.V) da:

—Okumaya devam edeydin, İbn Hudayr! Buyurdu. İbn Hudayr:

—Okumaya devam ettim, fakat at tekrar sıçradı" dedi.

Atın üç kere şahlandığını anlattı. Resûlullah (S.A.V) her defasında okumaya devam edeydin buyurdu. Sonra Üseyr b. Hudayr (r.a):

—At yanımdan ayrıldı. Öbür tarafta da oğlum Yahya uyuyordu. Onu çiğnemesinden korktum. Bu sırada, içinde kandillere benzeyen şeylere benzeyen bulut gördüm. Göğe doğru yükseldi. sonrada gözden kayboldu, dedi bunun üzerine Resûlullah (S.A.V) ona şöyle buyurdu:

—Onlar meleklerdi seni dinlemek için gelmişlerdi. Eğer sabaha kadar okumaya devam etseydin, senin gördüklerini diğer insanlarda görürlerdi."¹⁶³

¹⁶² Kandehlevi, a.g.e., IV, s.386; Nebhani, a.g.e., I, s.88; Kuşeyri, a.g.e., s.178

¹⁶³ Müslim, Müsâfirin, 242; Kandehlevi, a.g.e., IV, s.322

Bu hadisten, Ashabı kirâma görünen meleklerin diğer insanlara da görülebileceği anlaşılmaktadır. Peygamber olmayan Allah'ın sevgili kullarının pek çok özel hallere manevi tasarrufa sahip olabilmeleri mümkündür. İstikamet üzere olan Allah dostlarının hayatlarında ilahi bir hikmet icabı gerek isteyerek gerekse istemeyerekten de olsa harikuladeler zuhur etmiştir. Bütün bu harikuladeler Allah'ın mutlak irade ve kudretini ispat ederken velinin bağlı bulunduğu Peygamberlerin de bir mucizesi olmuş, imanlarına kuvvet katmış ve bu salih kişilerin istikamet üzere olduklarına bir delil, bir işaret olmuştur.

4-Kerametın Rasyonel Temelleri

Konunun başından beri arz ettiğimiz bütün deliller (nas, nakil ve görüşler) aslında aklın itirazına muhal vermeyen delillerdir. Şunu da belirtmemiz gerekir ki akıl nassı teyit eder; nassa dayanmayan hiçbir akli çıkarım tek başına yeterli olmadığı gibi mutaber de değildir. Burada nakle (kitab ve sünnete) dayanarak çok önemli görüşler ortaya koyan müfessir Fehreddin er-Razi (ö.606/949)'nın Mefatihu'l- Gayb adlı eserinden nakiller sunacağız. Bu akli delillerle de konunun daha iyi anlaşılacağı kanaatindeyiz.

1.Delil: Şüphesiz ki kul, Allah'ın dostudur. Bunu Allah Teâlâ şöyle beyân etmiştir: “Dikkat edin, Allah dostlarına hiçbir korku yoktur. Onalar asla mahsun da olmazlar”.¹⁶⁴ Aynı şekilde Rab Teâlâ da kulun dostudur. Bunu da şu âyet-i kerimelerden öğreniyoruz: “Allah, iman edenlerin dostudur”¹⁶⁵; “Allah, Salihleri dost edinip işlerini görür.”¹⁶⁶; “Sizin dostunuz ancak, Allah ve Resûlüdür.”¹⁶⁷ Zikrettiğimiz bu âyetler, kulun Allah (c.c)'ın dostu, O'nun da kulunun dostu olduğunu ispât etmektedir. Aynı şekilde Allah (c.c) kulun sevgilisi, kulda O'nun sevgilisidir. Bunu da şu âyet-i kerimelerden öğreniyoruz: “Allah onları sever, onlar da Allahı severler.”¹⁶⁸ “İman edenlerin Allah'a olan sevgileriye daha fazladır.”¹⁶⁹

¹⁶⁴ Yunus. 62

¹⁶⁵ Bakara. 257

¹⁶⁶ Araf. 196

¹⁶⁷ Maide. 55

¹⁶⁸ Maide. 54

¹⁶⁹ Bakara. 165

Durum bu olduğuna göre; bir kul, Allah'ın emrettiği farzları yapar. Ve yasaklayıp sakındırdığı bütün şeyleri terk ederse; rahmet ve keremi bol olan Allah Teâlâ'nın kulunun istediği bir şeyi yapması nasıl akıldan uzak ve gayri mümkün görülebilir. Kul, âciz bir varlık olmasına rağmen Allah'ın emrettiği her bir şeyi yapıyorsa; Allah Teâlâ'nın da bir defa kulunun istediğini yerine getirmesi akla daha uygun ve Zât-ı Bâri'ye daha lâyıktır. Bunun içindir ki: Allah Teâlâ: *"Bana verdiğiniz sözü yerine getirin, bende size vermiş olduğum sözü yerine getireyim."*¹⁷⁰ buyrulmaktadır.

2.Delil: Şayet kerâmetin meydana gelmesi mümkün olmasaydı, bu; Ya Allah Teâlâ'nın böyle bir fiili yaratmaya ehil ve muktedir olamayışından veya mü'min kulun böyle bir ihsana lâayık olamayışından olacaktır. Birincisi Allah'ın kudretine bir noksanlık getirir ki, böyle düşünmek küfürdür. İkinci görüş de batıldır. Çünkü Yüce Allah, kuluna zâtının, sıfatlarının, hükümlerinin, isimlerinin mârifet ve bilgisini, muhabbet ve taatını, zikrini lütfetmiş, nasip buyurmuştur. Şüphesiz ki kula bahşedilen bu lütuflar, kendisini ıssız çölde bir parça ekmek vermekten, bir yılanı veya arslanı onun emrine bağlamaktan daha şerefli ve daha üstündür. Kuluna bunları istemeden veren Allah Teâlâ, ıssız bir çölde kulun isteyeceği bir parça ekmeği niçin vermesin?

3.Delil: Resûlullah (A.S)'ın Rabbinden rivâyet ettiği bir kutsî hadiste şöyle buyrulmuştur: "Kulum bana, kendisine farz kıldığım şeyleri yerine getirmekle yaklaştığı gibi hiçbir şeyle yaklaşmamıştır. O bana, (farzın dışındaki) nâfile ibâdetleriyle de durmadan yaklaşır. Nihâyet onu severim. Kulumu sevince de onun kulağı, gözü, dili, kalbin, eli ve ayağı olurum. O, benimle iştir, benimle görür, benimle konuşur, benimle yürür."¹⁷¹

Bu kutsi hadis bildiriyor ki: Allah Teâlâ'nın sevdiği kulun kulağında, gözünde, vesâir azalarında O'ndan başkasının herhangi bir tasarrufu yoktur. Durum böyle olmasaydı, Hakk Teâlâ: "Ben kulumun kulağı ve gözü olurum" buyurmazdı. Mademki durum böyledir, O halde diyoruz ki; şüphesiz kulun ulaştığı bu makam yılanların, vahşi hayvanların emrine bağlanmasından, kendisine bir parça ekmek, üzüm ve su ikram edilmesinden daha şerefli ve Allah

¹⁷⁰ Bakara, 40

¹⁷¹ Buhari, Rikak, 38; İbni Mace, Fiten, 16

Teâlâ kulunu rahmetiyle bu derecelere ulaştırınca; artık ıssız bir çöl veya mad-dî sebeplerin olmadığı bir mekânda, kuluna bir keramet olarak kudretiyle bir parça ekmek yahut bir miktar su vermesi nasıl akıldan uzak, gayr-i kâbil görülebilir? Elbette ilâhi irade için bu gibi şeyler mümkün ve kolaydır.

4.Delil: Bu dünyada bir takım işleri yapanın beden değil rûh olduğu muhakkaktır. Beden için rûh ne ise, rûh içinde ma'rifetullah odur. Bu manaya işaret olarak Resûlullah (S.A.V) efendimiz buyurmuştur ki: "Ben Rabbimin katında gecelerim. O bana yedirir ve içirir."¹⁷² Görülüyor ki; kim gayb âlemi ile ilgili daha çok şey biliyorsa, onun kalbi diğerlerinden daha güçlü olmaktadır. Bu manada Hz. Ali (k.v) demiştir ki: "Vallahi ben, Hayber Kalesi'nin demir kapısını beden kuvvetiyle değil, ilâhî, Rabbânî bir kuvvetle çekip kopardım" O anda Hz. Ali (k.v)'nin bu dünya ile bağı kopmuş, melekler, yücelikler âleminin nurlarıyla onu aydınlatmıştı. Bu durumda ruhu güçlenmiş, melek ruhlarının cevherine benzemiş, onda azamet ve kutsiyet âleminin nurları parlamıştı. Ve işte böylece, kimsenin güç yetiremeyeceği bir işi yapabilecek bir güce ermişti.

İşte bunun gibi: bir insan Allah Teâlâ'ya itaata devam ederse, Allah onu "Onun gözü ve kulağı olurum" buyurduğu bir makama yükselir. Allah'ın Celal nuru kul için bir kulak olunca; o, yakını işittiği gibi uzağı da işitir. Bu nur onun için bir göz olunca; yakını gördüğü gibi uzağı da görür ve yine bu nur kul için bir el olunca; zora, kolayla, yakındakine, uzaktakine her şeye gücü yeter.

5. Delil: Burada aklî kânunlara mebni bir delil arz edeceğiz: daha önce açıkladığımız gibi: rûhun cevheri dağılma ve parçalanmayla karşı karşıya, bozulmaya, maruz cisimler cinsinden değil, meleklerin, semâvat âlemi sakinlerinin cevherinden ve temiz kutsî varlıklar sınıfındandır. Şu kadar var ki ruh, bu bedene bağlandığı ve onun işlerini idare etmeye başladığı zaman, daha önceki asıl vatani ve meskenini unutmuş ve bütünüyle bu bozuk cisme benzemiştir. Bu durumda kuvveti zayıflar, kudsi kudreti gider ve asıl yapabileceği işleri yapamaz. Fakat Allah Teâlâ'nın marifetini elde edip muhabbetiyle ünsiyet kurarak bu bedenın sûflî işlerinin azaldığı, semâvî mukaddes ruhların nurları onu

¹⁷² Buhari, Savm. 20; Müslim, Siyam. 57; Malik, Siyam, 58.

aydınlattığı ve bu nurlardan ona ışıklar aktığı zaman güçlenir ve bu âlemin maddî varlıkları üzerinde yüce rûhların yaptığı etkileri yapma gücünü elde eder. İşte bu işler tasarruf ve keramettir.¹⁷³

Daha önce de belirttiğimiz gibi ortaya koyduğumuz bütün esaslar, nakiller ve görüşler akılla bir paralellik içerisinde. Ancak akıl sınırlı ve de nakıs olduğu için bütün meseleleri akılla çözemeyiz. Akıl ancak gücü nisbetinde makulâtı kavrayabilir. Meseleleri ilmin el verdiği imkânlar dâhilinde sebep, sonuç ve de kıyas yoluyla değerlendirmeye çalışan akıl, metafizik olayları özellikle de mucize, keramet vb. harikuladeliikleri anlama ve de bu hadiseler hakkında görüş belirtme melekесinden mahrumdur. Örneğin, Hz. Peygamberin miraç hadisesi o günün insanın da şaşkınlık yaratmış, mesele akla vurulmuş ancak hadise akıl sınırlarını aştığı için kabul görmemiştir. Buna mukabil sınırlı bir varlığın sınırsız kavrayabilme gücünün sınırlı olduğunu bilen Hz. Ebu Bekir., bu harikulade olaya inanmış ve de tasdik etmiştir. Bu doğrultuda Ehl-i Sünnet alimlerinin büyük çoğunluğu kerâmetin aklen mümkün olmasının yanında fiilen vuku bulduğunu naslara dayanan delillerinde bunu desteklediğini belirtmişlerdir.

B-KERAMETİ KABUL ETMEYENLER VE DELİLLERİ

Mu'tezile kelâmcılarının büyük çoğunluğu ile İbn Hazm (ö.456/1064), Halimî ve Ebu İshak el-İsferâyînî gibi bazı Sünnî âlimler de hârikulâde olarak sadece mucizeyi kabul etmiş¹⁷⁴. bunun dışında hiçbir hârikulâde olayın vuku bulmayacağını söyleyerek aksi iddiaları hayal ve göz yanıltması (illüzyon) olarak değerlendirmiştir.¹⁷⁵

Ehl-i Sünnet âlimleri, kerametın aklen mümkün olmasının yanında fiilen vuku bulunduğunu, naslara dayanan delillerin de bunu desteklediğini söylerken, Mu'tezile kelamcıları mûcize ile karışabileceği ve dolayısıyla nübüvvet

¹⁷³ Razi, a.g.e. XXI. s.89-91; Ayrıca bk. İbn Kesir, *Hadislerle Kur'anı Kerim Tefsiri*, IX, s.4946, 4949

¹⁷⁴ Cuveynî, *el-İrşad*, s.316; Razi, *el-Erba'in*, s.199-206; İcî, *el-Mevakıf fi İmî'l-Kelam*, II, 464; Abduh, *Risaletü't-Tevhid* (Nşr.Hüseyn.Yusuf el-Gazal), Beyrut 1406-1986, s.159

¹⁷⁵ İbn Hazm, Ebu Muhammet, *el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ahva ve'n-Nihal*, Beyrut, 1986, V, s.3; Curcanî, *Şerhu'l-Mevakıf*, III, s.464-465; Çelebi İlyas, *İslam İnancında Gayb Problemi*, İstanbul, 1996, s.163-164

müessesesini zedeleyeceği endişesiyle kerâmeti reddederler. Örneğin Kâdî Abdülcebbar (ö.415/1025), sâlih kullardan mucize gibi âdeti¹⁷⁶ bozan bir takım olağanüstü fiillerin meydana gelebileceğini mümkün görmenin, nübüvvetin en önemli delili kabul edilen mûcizeyi iptal edeceğini ileri sürer. Ona göre kerâmetle mûcize türünden hârikulâde olaylar kast ediliyorsa bunun vuku bulması imkan dâhilinde değildir. Zira içerikleri aynı olmakla birlikte isim değişikliği yapmak suretiyle hakikatler değiştirilmiş olamaz. Eğer kerâmetle olağanüstü haller değil de alışılmış bir takım fiiller kast ediliyorsa, bu nevi olayların bütün insanlardan zuhuru mümkündür. Fakat kerametle söz konusu harikulâde durumlar değil, mucize seviyesine ulaşamayan daha küçük fevkalâdelikler amaçlanıyorsa, bu konuda küçük olan bir şey de büyük hükmündedir. Örneğin, küçük bir canlıyı diriltmek keramet, ölüyü diriltmek mûcizedir, denilemez. Çünkü her iki olayda âdeti aşmak bakımından birbirine eşittir.¹⁷⁷ Kâdî Abdülcebbar, velîlerden hârikulâde, durumların zuhur ettiği şeklindeki haberlerin kesin bilgi ifade etmediğini¹⁷⁸ belirttikten sonra eğer sâlih kullardan olağan üstü fiillerin meydana gelmesi imkan dâhilinde olsaydı, buna en lâayık olan kimselerin sahabe ve selef-i sâlihîn olması gerektiğini söyler. Ona göre sahabeden hiç kimse devlet reisi olmak için kendisinin- daha ehil olduğunu ispata yönelik olarak kerâmet göstermiş değildir. Hâlbuki Ehl-i sünnetin zannettiği gibi Hz. Peygamberin önde gelen arkadaşlarının olağan üstü bir takım işler yapabilme türünden kerametleri olsaydı Hz. Ali'nin Hz. Muaviye ile mücadelesinde veya Hâricilerin iddialarını reddetmekte böyle bir yola girmesi daha kolay olurdu. Sahabeden hiç kimsenin böyle bir iddia ile ortaya çıkmadığı hususu tevatürle sabittir.¹⁷⁹ Böylece Kâdî Abdülcebbar, hiçbir sahabenin ve velinin kevnî anlamda kerâmet göstermediğini savunur.

¹⁷⁶ Kâdî Abdulcebbar, *en-Nubuvvat ve'l-Mu'cizat*, (nşr.Taha Hüseyin-İbrahim Medkur, v.dğr.), Kahire, 1962, XV, s.242-243; krş. Subkî, a.g.e., II, s.316-317; Nesefî, *Tefsîr*, I, s.536-538; Ragıp el İsfahânî, *el-İ'tikat*, s.130; Taftâzânî, a.g.e., V, s.76; Amidî, *Gayetu'l-Merâm*, s.334.

¹⁷⁷ Kâdî Abdulcebbar, a.g.e., XV, s.242-243

¹⁷⁸ Kâdî Abdulcebbar, a.g.e., XV, s.241

¹⁷⁹ Kâdî Abdulcebbar, a.g.e., XV, s.241

Sünnî kaynaklarda kerâmeti temellendirmek üzere Kur'an'da zikredilen "Ashab-ı Kehf"¹⁸⁰ Belkıs'ın tahtının nakledilmesi¹⁸¹ Hz. Meryem'in babasız bir çocuk dünyaya getirmesi ve mihrapta yanında yiyeceklerin bulunması¹⁸² gibi olaylar bir delil olarak ileri sürülürken Mu'tezile ekolü Kur'an'da anlatılan ve sâlih kullardan zuhur ettiği belirtilen bu hadiseleri kerâmet olarak değerlendirmez¹⁸³. Onlar bu tür olayları aynı dönemde yaşayan başka bir nebinin mucizeleri olarak kabul ederler.¹⁸⁴ Aslında Ashab-ı Kehf hadisesi dikkate alınmazsa, Kur'an'da zikredilen olağan üstü hadiselerin hemen hemen hepsinin Peygamberlerle bir şekilde bağlantısı bulunan salih kullardan zuhur ettiği görülür. Buna göre Belkıs'ın tahtının nakledilmesi Hz. Süleyman'ın Peygamberliğiyle, Hz. Meryem'in hârikaları hem Hz. Zekeriyya hem de Hz. İsa ile izah edilmesi mümkündür. Ancak böyle bir yorum mucizelerin anlam, mâhiyet ve hedefleri konusunda yeni tartışmalara sebebiyet vereceği aşîkardır. Çünkü mucizeler, inanmayanlara karşı nübüvvet iddiasını kanıtlamak için gösterilen olağan üstü olaylardır ve bunların hedefi inkârcıların ikna edilmesidir. Hâlbuki Cebrail'in gelmesi, cinsel bir ilişki olmadan Hz. Meryem'in hamile kalması ve benzeri olaylar üçüncü şahısların vâkıf olamadığı şeylerdir. Bu itibarla söz konusu harikulâde olayları Hz. Zekeriyya'nın mucizesi olarak takdim etmek isabetli değildir. Çünkü mucize nebinin isteği üzerine zuhur ettiği gibi Peygamber tarafından bilinmesi de gerekir. Fakat Hz. Zekeriyya'nın yiyeceklerin nereden geldiğini Hz. Meryem'e sorması, kendi mucizesini bilememesi anlamına gelir ki bunun isabetli olmadığı açıktır.¹⁸⁵

Diğer taraftan Sünnî bir telakkiye sahip olan İbn Hazm (ö.456/1063) da, Peygamberlerin dışındaki kimselerden olağan üstü olayların zuhurunu imkansız kabul eder. O, Kur'andan örnekler vererek tabiatта değişmeyen bir düzenin olduğunu belirttikten sonra, söz konusu tabiat kanunlarının, ancak bir hakikatin ortaya konulması için ihlal edilebileceğini, bunun da ancak bir nebinin doğru-

¹⁸⁰ Kefh, 10-26

¹⁸¹ Neml, 40

¹⁸² Al-i İmran, 37

¹⁸³ Akbulut, a.g.e., s.35-36

¹⁸⁴ Kadı Abdulcebbar, a.g.e., XV, s.216

¹⁸⁵ Bk. Fahreddin er-Razi, *el-Erba'in*, s.202; Ayrıca bkz. Ebu Ferha, *Mizanu'n-Nubuvve: el-Mu'cize*, Kahire, 1998, s.163-164

luğunu ispata yönelik olarak zuhur edebileceğini açıklar.¹⁸⁶ Bununla birlikte o, nebinin yaşadığı dönemde mümin veya kâfir olsun bazı insanlardan hârikulâde fiillerin zuhur etmesini normal kabul eder. Fakat Peygamberin ölümünden sonra-Hak ile bâtılın birbirine karışması endişesinden dolayı- söz konusu olağanüstü olayların devam etmesini veya başkaları tarafından tekrar edilebilmelerini imkansız görür.¹⁸⁷ Çünkü İbn Hazm, Hz. Muhammed'in son Peygamber olduğu gerçeğinden hareketle evliyanın artık keramet gösteremeyeceğini düşünmektedir.¹⁸⁸ Ayrıca o, hârikulâde olaylar göstermek anlamında kerâmeti kabul edip mucize ile kerâmet arasında tehaddi farkının olduğunu ileri sürenlere cevap olarak; tehaddinin mucize için zorunlu olmadığına dikkat çeker ve Hz. Peygambere ait mucizelerin büyük bir kısmının tehaddi olmaksızın gerçekleştiğini delil olarak ileri sürer.¹⁸⁹ Ebü İshak el-İsferâyîni de Eş'ari kelimelerine mensup olmasına rağmen kerâmet konusunda Mu'tezile anlayışı benimser.¹⁹⁰ Ona göre, velinin mucize cinsinden değil dualarının kabul edilmesi nevinden kerâmetinin olması mümkündür.¹⁹¹ Zaten söz konusu durum bütün inananlar için geçerlidir. Nitekim Allah mümin kullarının duasını kabul edeceğini bildirmiştir.¹⁹² Böylece İsferâyîni kevnî kerametın mümkün olmadığı kanaatinde-
dir.

Diğer taraftan İslâm modernistleri, pozitivistin etkisinde kalarak tabiat kanunlarının bağımsızlığını ortaya koymak gayesiyle sadece kerâmet ve benzerlerini inkar etmekle kalmamış, bütün Müslümanların üzerinde ittifak ettiği Kur'anda zikredilen hissi mucizeleri de tevil etme yoluna gitmişlerdir. Seyyid Ahmet Han (ö.1817/1898) gibi modernistlerde bu tutum, hissi mucize ve kevnî kerâmetleri inkar şekline bürünürken.¹⁹³ Muhammed Abduh (ö.1845/1905) ve Muhammed Reşid Rıza (ö.1865/1935) gibi âlimler ise, Peygamberlerin dışın-

¹⁸⁶ İbn Hazm, *el-Fasl*, V.s.2-3

¹⁸⁷ İbn Hazm, *el-Fasl*, V.s.9-10

¹⁸⁸ Demirci Ahmet, *İbn Hazm ve Zâhirilik*, Kayseri, 1996, s.63

¹⁸⁹ İbn Hazm, *el-Fasl*, V.s.7-8.

¹⁹⁰ Cüveynî, *el-İrşad*, s.316; Taftâzânî, *Şerhu'l-Makasid*, V, s.73; İcî, *el-Mevakif*, III, s.464; Abduh, a.g.e., s.159

¹⁹¹ Kuşeyri, *Er-Risale*, s.533-534

¹⁹² *el-Mu'min*, 60

¹⁹³ Fazlur Rahman, a.g.e., s.304; krş. Özvarlı, M.Sait, *Kelamda Yenilik Arayışları*, İstanbul, 1998, s.99-106

daki velî ve siddıklardan nazari anlamda kerâmet ve diğer hârikulâdelerin meydana gelmesinin imkanını kabul etmiş, öte taraftan Peygamber olmayan bir kimsenin ileri sürdüğü belirli ve özel kerâmet iddiasını dini bir tabir olarak kabul edilmemesini savunmuş ve halk seviyesindeki bu tür inançların tehlikesine dikkat çekmiştir.¹⁹⁴ Muhammed Esed de, Kur’anda zikredilen bu tür hârikulâde olayları da temsili anlatımlar ya da gerçekte olağan üstülük özelliği bulunmayan normal hadiseler olarak değerlendirmektedir. Örneğin Ashab-ı Kehf kıssasını, Allah’ın insanda ölümü ve ölümden sonra tekrar dirilişini dile getiren bir temsil olarak kabul eder.¹⁹⁵ Hz. Meryem’e lütfedilen rızıklar konusunda ise şunları söyler: Müfessirlerin çoğu tarafından bu çerçevede nakledilmiş olan bütün menkıbelere rağmen, ne Kur’an’da nede sahih Hadiste bu rızkın mucizevî bir kaynaktan geldiğine dair bir işaret vardır. Hz. Meryem’in Hz. Zekeriyâ’ya “Bunlar Allah’tan dır, Allah dileğine hesapsız rızık bağışlar” şeklindeki cevabı, onun asıl rızık verici olarak Allah’a karşı duyduğu derin sorumluluk bilincini yansıtır.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Abduh, a.g.e. s.158-160; Reşit Rıza, el-Vahyul-Muhammedi, Beyrut 1971, s.228-229

¹⁹⁵ Esed Muhammed, Kuran Mesajı, (trc.Cahit Koytak-Ahmet Ertürk), İstanbul, 1999, II, s.587

¹⁹⁶ Esed, a.g.e., I, s.95

İKİNCİ BÖLÜM

KERÂMETİN DİĞER KAVRAMLARLA İLİŞKİSİ

I-HARİKULADELİK VE KERAMET

A-Terim olarak harikuladelik:

“Harika” sözlükte imkanların üstünde olan, hayret uyandıran, her zaman rastlanmayan olağan üstü özellikler taşıyan, şaşılıp kalınacak şeyler demektir.¹⁹⁷ “H-R-K” Fiili Arap gramerinde birinci baktan bozmak, yırtmak, yarmak, delmek, aşmak, kat etmek demek olup dini terminolojide dördüncü baktan geldiği şekliyle kullanılmakta ve dehşete düşmek, şaşımak, hayret etmek, ahmaklaşmak gibi anlamlar taşır. Tamlamanın ikinci kelimesi olan “el-adet” Arapça bir isim olup görenek, usul, tabiat, alışkanlık, normal olan, alışılmış olan şey gibi manalara gelmektedir.¹⁹⁸

Terim olarak harikulade adetin üstünde, haricinde; olağanüstü fevkalade gibi anlamlara gelip, salih ve veli kişilere nispet edilen olağan dışı haller demektir.¹⁹⁹ Başka bir deyimle harikulade, alışılmışın dışında tabiattaki işleyişi belirli zamanlarda bozan tabiat üstü olaylar için kullanılan terimdir.²⁰⁰ Harikalar, 1-Mucize 2-Keramet 3-İrtihâs 4-Maunet 5-İhanet 6-İstidraç olmak üzere altı çeşittir.²⁰¹

B-Harikuladelik Mümkün mü?

Kainata düzen veren, koymuş olduğu kanunlarla kainatın işleyişini mükemmelleştiren, onu eksiksiz idare eden şüphesiz Mutlak Kudret sahibi olan Allah'tır. Kainatın bir nizam ve intizam içerisinde seyrini devam ettirmesi yine

¹⁹⁷ İsfehani, a.g.e. s.146; İbn Manzur, a.g.e. s.359-363; Asım Efendi, IV, s.826; Sari, a.g.e. s.397; Develioğlu, a.g.e. s.395; Doğan, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara.1981, s.397. M.Sait Özvarlı, “Harikulade”, DİA, İstanbul 1997, XVI, s.181-182

¹⁹⁸ İsfehani, a.g.e. s.146; İbn Manzur, a.g.e. XI, s.359-363; Asım Efendi, a.g.e. IV, s.826; Firuzabadi, Mecdu'd-Din, Ebu Tahir, Muhammed b. Ya'kup b. Ömer eş Şafii, *Besairü Zevî't-Temyiz fi Letaifi'l-Kitabi'l Aziz*, Mekketül Mukerreme, ts.II,s.453

¹⁹⁹ Asım Efendi, a.g.e. I, s.1225-1226; Sari, a.g.e. s.1062; Develioğlu, a.g.e. s.11, Doğan, a.g.e. s.7

²⁰⁰ Develioğlu, a.g.e., s.395; Sari, a.g.e. s.215, 253; M.Sait Şimşek-Tacettin Uzun, *Arapça-Türkçe Deyimler Kalıp İfadeler Ata Sözleri Sözlüğü*, İstanbul, 1991, s.133

²⁰¹ Özervarlı, a.g.m. s.181; Özbek, Durmuş, “Harikulade Olaylar”, SÜİFD, Konya, 1997, S.7, s.167-168

onun yüce kudretinin bir delilidir. Bazen alışılmışlığın dışında bazı olayların cereyan etmesi yine onun sonsuz güç ve kudretinin göstergesidir. Yüce Allah *“Eğer her ikisinde -yerde ve gökte- Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, onların her ikisi de harap olmuş gitmişlerdir”*²⁰² buyurarak yer ve gökteki mükemmel düzeni kendi birliğine delil göstermiştir. Şüphesiz ki birlik olmasaydı mükemmellikten çok noksanlık, düzen ve intizamdan çok, düzensizlik olacaktı.

Bir hadisenin olağan üstülük arz etmesi onun teorik olarak vukua gelip gelmemesi değil beklenenin veya alışılanın dışında cereyan etmesidir. Harikuladelik kavramının zaman karşısında izafi ve değişken olduğunu görmekteyiz. Bir dönemde insanlar tarafından “tabiat üstü” ve “harikulade” olarak telakki edilen bazı olayların bir zamandan sonra bayağı ve sıradan olaylar katagorisine girdiğini görmekteyiz. Örneğin bundan iki asır önce televizyon, telefon ve internet kavramları, o günün insanı açısından gerçekleşmesi mümkün olmayan, mümkün olduğu taktirde olağanüstü veya harikulade diye tanımlanabilecek hadiselerdi. Görüldüğü gibi harikuladelik imkansız bir kavram olarak görülmemektedir.

Her olayın maddi ve manevi bir takım sebepleri olabileceğini ve bunlardan zaruri bir sonucun çıkabileceğini iddia eden deterministler,²⁰³ hârikulâdeliği kabul etmezler. Çünkü onlara göre her olayın bir sebebi ve bunun akabinde bir sonucu vardır. Fakat yukarıdaki tariflerden de anladığımız gibi harikulâdelikte bir sebep sonuç zincirinden söz etmemiz mümkün değildir. Yani determinizm ile harikulâdelik iki tezat kavramdır. Çünkü determinizm anlayışı, mucize ve kerameti ve hür iradeyi Allah Teala'nın sonsuz meşietini inkar etmektedir.²⁰⁴

Gazali Tehâfûtu'l-Felasife adlı eserinde, “Alışkanlık eseri olarak, sebep diye anılan şey ile müsebbip olarak anılan şeyin arasını birleştirmek bize zaruri değildir. Bilakis, her ikisi ayrı şeylerdir. Bu o değildir. O da bu değildir. Birisini iptal etmemiz değerini nehy etmez. Yine birisini nehy etmemizde, diğerinin neyhini gerektirmez. Birisinin varlığı için diğerinin yokluğu zaruri değildir.

²⁰² Enbiya,22

²⁰³ Taylan, Necip. İslam Felsefesi, İstanbul, 1985, s.325

²⁰⁴ Taylan, a.g.e. s.159

Susuzlukta su içmek, yemekle doymak, yanmak ve ateşe girmek, aydınlık ve güneşin doğması, ölüm ile boyun kelimesi, şifa ve ilaç içmek; tıpta, sanatlarda ve maharetlerde görüldüğü gibi birbirine bitişik (birinin varlığı ile diğerinin vaki ve lazım) olması zaruri değildir. Bunların bu alakaları Allah-u Teala'nın daha önce koymuş olduğu alakalardan dolayıdır. Bilakis yemeden tokluğu, boynu kesmeden ölümü yaratmaya, boyun kesildiği halde hayatı devam ettirmeye ve buna benzer şeylere Allah-u Teala'nın gücü yeter.²⁰⁵

David Hume ise. konuya daha değişik bir perspektiften bakarak tabiat kanunlarının zorunlu olmadığını ileri sürerek rasyonalist felsefenin temel meselelerinden olan determinizme ciddi tenkitler yöneltmiştir. Filozofa göre bizi sebep-sonuç ilişkisini kurmaya götüren şey aynı olayların sürekli peş peşe gelmesi ve zihnimizde bu sürekliliğe dair bir alışkanlığın olmasıdır. Aynı "b" olayını "a" olayının ardından geldiğini bir çok kereler görünce bizde bir alışkanlık duygusu uyanıp yerleşir. Bu yüzden, böyle bir izlenimden doğan bir ideyi, bir zorunluluğu kavradığımızı sanarak a ve b olayları arasındaki ilgiye mal ederiz.²⁰⁶

Olağan dışı olayların ve mucizelerin meydana gelişi, göklerin ve yerin ve ikisi arasındaki şeylerin ilk yaratılışından ve sonra bunların yıkılıp yok oluşundan daha garip ve daha acayip şeyler değildir. Olağan dışılığı veya mucizeyi caiz görmemek, sofistlik, şüphecilik ve demagojidir. Bizim, olağanüstüden bazılarının vukua gelmeyeşine, mesela dün gördüğümüz bir dağın haddi zatında altın olma imkanına aykırı değildir.²⁰⁷ Harikulâde olarak telaki ettiğimiz tabiat üstü olayların tezahürü, inancımız dahilinde mümkündür. Tabiatın gidişatına tezat teşkil edecek olayların, olmayacağını da iddia edemeyiz. Çünkü Allah-u Teala harikulâde olayları göstermeye kadir olduğu gibi göstermemeye de kadir. Her şey O'nun ilmi dahilinde cereyan eder; O mülkünde istediği gibi tasar etme yetkisine selahiyetine sahiptir.

²⁰⁵ Gazali, Ebu Hamid Muhammed, *Tehafutu'l Felasife*, trc.Bekir Karlıağa, İstanbul, 1961, s.159

²⁰⁶ Gökberk, Macit, *Felsefe Tarihi*, İstanbul, 1961, s.308-309

²⁰⁷ Elmalı, a.g.e IV, s 104

C-Bilimin Harikuladeliğe Bakışı

Bilim, harikulade olayları kabul etmekle birlikte, din kisvesi adı altında tezahür eden harikuladelere temkinli yaklaşmaktadır. Batı fikir dünyası harikulade olayların vukua bulmadığı üzerinde durmaktadır. Bu yaklaşımlarının sebebi, hristiyan inancının sağlam temellerinden yoksun olmasından dolayı din adına uydurulmuş birçok olayın da ortaya çıkması sonucu batının dinle ilgili temel meselelere olumsuz tavır takınmasından ve materyalizm anlayışlarından kaynaklanmaktadır. Ülkemizde ise kısmen görülen din merkezli harikulade olaylara itirazın yegane sebebi, bu tür olayların bilim ve akıl ile çatışıyor olmasıdır.

Bilim dünyası, mucize keramet gibi terminoloji çerçevesinde tanımlanan harikulâde olaylara karşı tavır alırken parapsikolojik, metapsişik gibi olayları incelemeyi bilimselliğin bir gereği saymıştır. Halbuki harikulâdenin imkanı meselesinde bilimin söz sahibi olup olamayacağı tartışmalı bir problemidir. Konumunuzun daha iyi anlaşılması bakımından bilimin kendisine konu edindiği bu tür olayları açıklamanın yararlı olacağı kanısındayız. Tabii hayatta bugünkü ilmi metotlarımızla açıklanması mümkün olmayan bütün olaylara “metapsişik” veya “parapsikoloji” denir.²⁰⁸

Malumumuz olduğu üzere ruhbilimi, sosyoloji ve psikolojinin en önemli kolu sayılmaktadır. İşte bu iki bilime yeni bir bölüm eklenerek parapsikoloji yani psikolojinin ötesi adında bir bilim dalı oluşturulmuştur. İngilizce ve Fransızca’da “para” kelimesi bir şeyin ötesi anlamındadır. Mesela hipnotizma bahsettiğimiz bu yeni bilim dalının ilgi ve çalışma alanına girer. Ve bilim hala “bir şeyin ötesi” diye tanımladığımız hipnotizmayı akli ve mantıki temellere oturtmakta zorlanmaktadır. Günümüz dünyasında sıradan ve normal açıklama biçimleriyle izah edilemeyen ve bir yönüyle olağanüstü sayılabilecek anlatımlar yer almaktadır:

1-Telestezi Olayları: Eskiler buna “hiss-i kable’l vukû” derler. Yani bir iş meydana gelmeden o iş hakkında bilgi sahibi olmaktır. Yolda giderken

²⁰⁸ İbn Kesir, a.g.e., I. s.210

birini tam aklımızdan geçirirken onu hemen karşımızda görmek bir telestezidir. Yine aklımızdan bir soru geçerde karşımızdakine sormak üzereyken muhatapımızın bizim sorumuzu sormamıza fırsat vermeden o sorunun cevabını söylemesi de bir telestezi örneğidir. Bir başka anlatımla insanın duyma, anlama kabiliyetlerinin olağanüstü bir kesinlik kazanması suritinde görülen halleridir. Bunlar şu kısımlardan ibarettir.

-Basiret: Gözlerin aracılığıyla olmadan görmek ve bilmek,

-Kulakların aracılığıyla olmadan uzaktan işitmek,

-Psikometri: Bir varlığa veya cisme ait oluşları onu dokunmakla anlamak, bilmek,

-Önsezi: Bir şeyin vukuundan önce bilinmesidir.²⁰⁹

2-Telepati ve ruhlarla konuşma:

Telepati psikolojinin yeni bir dalıdır. Bu kelimenin kökü olan “tele” uzak anlamına gelmektedir. Fikir ve duyguların uzaktan aktarılması, fikir ve düşüncelerin verici bir kimse tarafından alıcı bir kimseye aktarılması olayıdır. Hayatta bulunan iki kişi arasında vukua gelen fikir ve duygu intikali olduğu gibi biri hayatta diğeri ölmüşler arasında duygu aktarması (spritizma) şeklinde de olabilmektedir.²¹⁰ Bu olaylar da iki kısma ayrılır:

1-Asıl Telepati olayları: Hayatta bulunan iki kişi arasında vukua gelen fikir ve duygu intikallerine “Telepati” denir.

2-Spritizma: Hayatta bulunan iki kişi yerine biri hayatta diğeri ölmüş olan iki kişi arasındaki fikir ve duygu aktarılmasına “ruhlarla konuşma” veya “spritizma” denir.²¹¹

Biz bu gibi olayları ilham olarak değerlendirmekteyiz. Eğer bu hal uyku da meydana gelseydi adına rüya diyecektik. Bu gibi olaylar normal duyularınıza göre fevkalade olaylardan olmakla beraber, çok nadir olarak vukua gelen şeyler değillerdir. Her zaman herkesin başına gelebilecek çok sayıda olaylardan oluşmaktadırlar. Belki herkeste yaşanan bir olaydır fakat pek çok kimse bunun farkında bile olmaz. Ancak bunları bir bilgi olarak değerlendiremeyiz. Ancak

²⁰⁹ İbn Kesir, a.g.e., I. s.211

²¹⁰ İbn Kesir, a.g.e., I. s.212

²¹¹ İbn Kesir, a.g.e., I. s.212

halen yeryüzünde bunun uygulama alanları mevcuttur. Avusturya kıtasının orta kısmında hala teknolojinin girmediği kurak çöllerde yaşıyan Aborjin kabilesinin haberleşmelerini telepati yolu ile yaptıkları yeni yeni gün yüzüne çıkmaktadır.

3-Telekinezi: Herhagi bir eşyayı maddi bir vasıta olmadan uzaktan hareket ettirmektir. Otobüste yolculuk anında birinin ensesine gözlerinizle beyninizden sinyaller iterek onun geri dönüp size bakmasını başarabilirsiniz. Bir ilaçsız tedavi yöntemi olarak kullanılan Telekinezi, hayatta olanlar tarafından yapıldığı gibi medyumlar aracılığıyla onların vasıtası ile ruhlar tarafından da yapıldıkları vakidir.²¹²

Parapsikoloji Çevresinde incelenen bütün bu hadiselerin kerâmet kavramıyla aynı olmadıklarını ve farklı şeyler olduğunu biliyoruz. Aralarında benzerlikler olabilir. Bu tür olaylarla kanunların ötesinde bir takım hadiselerin mümkün olabileceği hatta Müslüman olmayan Hint Fakirleri ve bazı Cemaatlerin mesupları tarafından dahi yaşanabileceğini hatırlamak gerekir. Yine de özellikle son yüzyıllarda yaşanan bu olayları anlayabilen ve açıklayabilen bir düşüncenin, dini bağlamda yaşanan harikuladelikleri akıldan uzak göremeyeceği de açıktır.

D-İslam Literatüründe Harikuladelik:

İslam âlimleri dini yönü bulunan harikulâdelikler noktasında ittifak ederken, dini yönü bulunmayan sihir ve sanat türünden bazı olayların harika olup olmadığı konusunda ihtilaf etmişlerdir. İslam literatürü açısından harika olayları şu başlıklar altında incelememiz mümkündür:

1-Mucize: Kelemcılar mûcizeyi, nübüvvet iddiasında bulunan bir zatın sözlerinin doğruluğuna delil olmak üzere Peygamberliğini ilan ettiği bir sırada, beşer kudretinin üstünde tabiat konularına aykırı olarak meydana getirdiği olaylar şeklinde tanımlamışlardır.²¹³

²¹² İbn Kesir, a.g.e., I, s.212

²¹³ Ragıp el -İsfehâni, *el-Müfredat*, s.322; Curcani, *Ta'rifat*, s.148; *Şerhu'l-Mevakıf*, III, s.177; Taftâzânî, *Şerhu'l-Makasıt*, II, s.176; *Şerhu'l-Akaid*, s.72; Maturidi, *Kitabu't-Tevhid*, s.189; Nesefî, *Tabsira*, I, s.469, 473; Ömer Nesefî, *Akaid*, s.163

2-Kerâmet:Nübüvvet iddiasında bulunmaksızın, ilahi emirleri dikkatle yerine getiren, yasaklardan titizlikle kaçınan ve Allah'a ibadet ve itaatla, zühd ve takva ile yaklaşan mü'min ve salih kimselerden zuhur eden harikulade fiil ve hallerdir.²¹⁴

3-İrhasat: Peygamberlik görevi verilmeden önce Peygamberde görülen fevkalade, hazırlık niteliğinde haller olup, daha sonra o kişinin Peygamber olacağına delildir. Hz. Peygamber'e bazı ağaçların ve taşların selam vermesi, onu daima bir bulutun gölgelendirmesi ve Hz. İsa'nın beşikte iken konuşması irhasat türünden hallerdir.²¹⁵

4-Meunet: Sözlükte yardım, kolaylık, destek, medet gibi manalara gelmektedir.²¹⁶ Terim olarak maûnet Peygamberlik dahil herhangi bir iddiada bulunmaksızın velîlik derecesine varmamış, amelleri, davranışları ve ahlâkı güzel olan Müslümanlardan bazılarını, belalardan, nüsîbetlerden, felâketlerden, sıkıntılardan kurtarmak için Allah'ın onların elinde meydana getirdiği hârikalardır.²¹⁷ Böyle ihlaslı, istikâmet sahibi Salih Müslümanları karşılaştıkları sıkıntılardan, zorluklardan kurtarmak ve geçimlerini kolayca sağlamaları, Allah'ın onlara bir lütfu ve yardımudur. Bunların, karşısındaki kimselerden bazılarının maksat ve gayelerini hemen anlayıp açıklamaları; Allah'a yaptıkları dualarını hemen kabul edilip Allah tarafından bizzat görülmesi; onları, insanlar arasında kendilerine karşı yapacak kötülüklerden koruduğu gibi geçim sıkıntısı çektiklerinde yardımcı olmalarını sağlamaktadır. Bazı saf, hatta mecnun olan insanlar tarafından yapılan olağanüstü işler, hareketler ve sözler insanlar tarafından geçimlerinin temininde büyük rol oynayabilmektedir. Bütün bunlar Al-

²¹⁴ Curcani, *Ta'rifat*, s.123, 184; Sabuni, *el-Bidaye*, s.55; Hucviri, *Keşfu'l-Mahcub: Hakikat bilgisi*, s.335-336; Bilmen, a.g.e., s.190; Nesefî, *Tefsira*, I, s.436; İbn Manzur, a.g.e., XV, s.414, 415, 416, 419; Taftâzânî, *Şerhu'l-Makasid*, II, s.203; a.mlf, *Şerhu'l-Akaid*, s.297; Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.283; Ayhan, Bekir, *Tasavvufu Mu'cize ve Keramet*, Yüksek Lisans Tezi (basılmamış), Danışman:İbrahim Düzen, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlı Urfa,1995, s.24; Selvi, a.g.e., s.212-213

²¹⁵ Taftâzânî, *Şerhu'l-Akaid*, s.297; Ömer Nesefî, *Akaid*, s.168; Toprak, Süleyman-Gölcük, Şerafettin, *Kelam*, Konya, 1998, s.362

²¹⁶ İbn Manzur, a.g.e., XIII, s.298-299; Mevlüt Sarı, *el-Mevarid*, İstanbul, 1970, s.1069; Toprak-gölcük, *Kelam*, s.391

²¹⁷ Sabuni, *el-Bidaye*, s.124; Curcani, *Ta'rifat*, s.148; Taftâzânî, *Şerhu'l Akaid*, s.317; Gölcük-Toprak, a.g.e., s.391; Ömer Nesefî, *Akaid*, s.169;

lah'ın onlara bir yardımı. "meûnet"i dir.²¹⁸ Kur'anı Kerim'de Allah Teâlâ böyle insanlara yardımda bulunacağını bildirilmiştir: "*Ey iman İman edenler! Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım dileyin. Allah, muhakkak ki sabredenlerle berâberdir.*"²¹⁹

5-İhanet: Kafir ve günahkarları yalanlamak ve onlara ihanet için maksatlarına haykırı olarak ortaya çıkan harikalarlardır.²²⁰ Müseylemetü'l-Kezzab'ın bir gözü kör olan bir şahsın gözünü açmak için dua ettiğinde tersine sağ olan gözünde kör olması ve yine aynı şahsın mucize olsun diye, suyu az olan bir kuyuya suyu çoğalsın diye tükürüp fakat kuyunun mevcut suyunun da kurumuş olması²²¹ bu alanın örnekleri olarak gösterilebilir.

6- İstidrâc: Küfrü ve fıska açık olan bazı şahıslar elinde arzularına ve isteklerine uygun olarak meydana gelen hârikulâde olaylara denir. Başka bir ifadeyle: Allah Teâlâ'nın mu'cize dışında küfrü ve günah'ı açıkca bilinen bazı kişilerin elinde azaplarını arttırmak üzere arzu ve isteklerine uygun olarak meydana getirdiği olağanüstü olaylardır. Bu, Allah Teâlâ'nın, o şahsa, o insana bir çeşit fırsat vermesidir ki, dalalet ve gûnahta devam ederek daha çok azaba müstehak (lâyık) olmasını temin hikmetine mâtuftur (dönüktür). Bu gibi zâlim ve fâsik (günahkar, suçlu) kimselerin dünyadaki emellerine kavuşmaları istek ve dualarının kabulü "istidrâc" çeşidindendir.²²² Şeytan ve Firavn'ın dualarının kabul olması gibi.

7-Sihir: Hakikatı konusunda ihtilaf olan günümüzde de insanları bir hayli meşgul eden bir tartışma alanı "sihir" konusuna da bu bölümde değinmekte Fayda görüyoruz. Lugatte sihir, hile yapmak, aldatmak, gözü boyamak, oyalamak, bozmak, menetmek, uzaklaşmak, cezp etmek, gönlünü çelmek, cadılık yapmak, oyun oynamak²²³ anlamlarına gelir. Terim olarak ise, insanlar arasında bu kelime "büyü" kelimesiyle ifade edilir. Sihrin aslı, herhangi bir şeyi

²¹⁸ Gölcük-Toprak, a.g.e., s.391; Ayhan, a.g.tez. s.23-25

²¹⁹ Bakara.153

²²⁰ Yüksel, Emrullah, *Kelam Dersleri*, AÜF Yay., Ankara 1986, s.163

²²¹ Ömer Neseî, *Akaid*, s.169; Ayhan, a.g.tez. s.26

²²² Curcani, *Ta'rifat*, s.41-42; Asım Efendi, a.g.e., II, s.746-747; Gölcük-Toprak, a.g.e., s.391; Develioğlu, Ferit, a.g.e., s.545; Ömer Neseî, *Akaid*, s.169-170

²²³ İsfehani, a.g.e., s.225-226; İbn Manzur, a.g.e., IV, s.348-350; Asım Efendi, a.g.e., II, s.382-383

hakiki ve gerçek şeklinden ve halinden değiştirip başka bir şekilde göstermektedir. “Dini örf de sihir, gözbağcılık, yaldızcılık, şarlatanlık, hilekarlık tarzında cereyan eden herhangi bir şeye eşdeğer bir anlamda kullanılmaktadır.”²²⁴

Sihrin hakikati derken, itilaf konusu daha çok harikulâde bir olay olup olmadığı tartışmasında kaynaklanmaktadır. Nitekim bazı filozoflar sihir ile mucize ve kerameti bir tutarak harikulâdelikleri efsane olarak nakletmektedirler. İbni Teymiye bunların mucize ve kerameti inkar etmelerini reddederek şöyle söylemektedir: “mucizeler tabiat kanunlarının, nefsanî güçlerin ve feleki sebeplerin dışındadır. Musa’nın asasının yılan olması, sonrada bu yılanın sihirbazların sözde yılanlarını ve iplerini yutmalarına benzer bu. Doğrusu bu mucize, nefsin güçlerinin ve tabiatın dışındadır.” İbni Teymiye bunun sebeplerini açılayarak şöyle der: “Odun esas itibarıyla yılan olmaya yatkın değildir. Tabiatın, nefis, sihir ve başka şeylerin gücüyle başka bir şey olması mümkün değildir. Çünkü nefsin, sihrin ve başka şeylerin gücü, nesnelerin kendilerini, onların zıddı olan başka şeye çeviremez. Buna gücü yetmez. Çünkü eşyanın başka şeylere dönüştürülmesi ve tahvili Allah’ın kuvvet ve kudretiyle olur. Sihirbaza gelince, onun amacı ortaya koyduğu numaralarla eşya üzerinde tasarrufta bulunmaktır.”²²⁵

İhtilaf konusu olan sihrin harikulâdeliği meselesinde çoğunluğun görüşü onun harikulâde türünden olmadığıdır. Sebeplerini ve şartlarını bilen kişiler için her zaman bu tür garip hünerleri gösterebilir ve yapabilir. Yani sihir adı sebeplerden olduğu için herkes o sebeplere baş vurup icra etse sihir ortaya çıkar, harikulâde değildir.²²⁶ Sihrin Hakikati konusunda Mutezile alimleri; bir aldatmadan ibaret, aslı yoktur, derden İmam-ı Şârefî’ye göre ise sihir; bir vesvese, çeşitli hastalıklardan ibarettir. Hanefilere gören, ise sihrin aslı vardır, onun vukuu gerçektir ve birtakım özelliklerle elde edilir.²²⁷

²²⁴ İsfehani, a.g.e., s.225-226; Ateş Ali Osman, *Kuran Ve Hadislere Göre Cinler-Büyük*, İkinci Baskı, Beyan Yay., İstanbul 1995, s.211; Gölcük-Toprak, a.g.e., s.392; Yazır, *Hak Dini*, I, s.441

²²⁵ Mahmut Sa’id Tıblavî, *İbn Teymiyede Tasavvuf*, çev.Ali Durusoy, İstanbul 1989, s.257

²²⁶ Bilmen, a.g.e., s.133; Yüksel, a.g.e., s.164; Gölcük-Toprak, a.g.e., s.363

²²⁷ el-Ensari, Ebu Abdullah Muhammed, b..Ahmet, *el-Câmi li Ahkâmî’l Kur’an*, Beyrut, 1985, II, s.44

E-Kerametın Harikuladelik Vastı

Kerametın harikulade bir olay olduğu kerâmete delil olarak getirilen ayetlerin tefsirinde geniş bir şekilde ele alınmaktadır.²²⁸ Kerâmetın harikulade bir olay olduğunu ve bunun delillerini “Kerâmeti kabul edenlerin Kur’andaki delilleri” adı altında ele aldığımızdan burada sadece Hz. Meryem’e verilen rızkın harikuladeliliğini ele alacağız. Al-i İmran suresi 37. ayetinde Hz. Meryem’e verilen bir rızıktan bahsedilmektedir. Acaba bu rızık Hz. Meryem’e tabii yollardan mı yoksa harikulade bir yoldan mı geliyordu? Sorusunun cevabı, Ayetin ifade uslubu ve onu takip eden ayetteki Hz. Zekeriyanın duası incelendiğinde, rızkın harikulade bir yoldan gelmiş olduğu anlaşılmaktadır. Şöyle ki: “Bu rızkın Hz. Meryem’in yanında bulunması onun şanının yüceliğine şerefının dercesine ve bu meziyet ile diğer insanlardan üstün oluşuna bir delil olmazdı.” Halbuki bu ayetten muradın, bunu ifade etmek olduğu malumdur.²²⁹

Hz. Zekeriya yaşlanmış ve hanımıda çocuk getirmekten kesilmişti; ancak Hz. Zekeriya Hz. Meryem’e gönderilen bu rızka şahid olunca; “Rabbim bana katından temiz bir nesil ver. Sen duayı işitensin.” Şeklinde dua etmiştir. Onun oracıkta bu duayla Allah’tan kendisine temiz bir nesil istediğinde bulunması anlamlıdır. Hz. Meryem için vukuu bulan bu olağanüstü hadiseyi görünce, hanımı çok yaşlanmış ve çocuktan kesilmiş olmasına rağmen çocuklarının olması arzusu içine düşmüş ve Allah’a bu niyazda bulunmuştur.²³⁰

Ayetteki “Bir rızık, bir yiyecek” kelimesinin nekre olması bu rızkın şanının yüceliğini delalet etmesindendir. Sanki şöyle denilmiştir: “Bir rızık yani nadide ve hayranlık uyandıran bir rızık” işte bu hadise eğer harikulade bir olay olursa, ancak o zaman bu ayetin siyakına uygun düşen bir mana ifade etmiş olur.²³¹ Söz konusu rızkın Zekeriyanın bir mucizesi olması da düşünülemez. Çünkü Hz. Zekerya Hz. Meryem’e : “Ey Meryem, bu yiyecek sana nereden

²²⁸ Al-i İmran, 37; Kehf, 17, 18, 25, 60-82; Neml, 38-40; Ayrıca bk. Razi, *Tefsir-i Kebir*, VIII, s.30; Bursevi, a.g.e., II, s.29; İbn Kesir, *Tefsir*, I, s.360

²²⁹ Razi, a.g.e., VIII, s.30

²³⁰ Razi, a.g.e., VIII, s.30

²³¹ Razi, a.g.e., VIII, s.30

geliyor.”²³² diye sorduğuna göre Hz. Zekeriya böyle bir rızıktan haberdar değildir²³³. Oysa Peygamberler mucizelerinden haberdardırlar.

Sonuç olarak söz konusu ayet²³⁴ bir harikulâdelikten bahsetmektedir. Hz. Meryem Peygamber değildir ve takva mertebesine ermiş bir veli hatundur. Bu harikuladelikte hiç şüphesiz ki Hz. Meryem için bir kerâmettir. Dolayısıyla Salih ve zahid kimselerin elinde harikuladelğin cereyan etmesi caiz²³⁵ ve mümkündür. Ancak kerametın hak oluşu, her velinin mutlaka bu tür harikuladelikleri yaşaması gerektiği fikrini ortaya çıkarmaz. Ayrıca velilik makamı bu tür harika olayların gösterilip gösterilmemesi ölçüsüyle değerlendirilemez. Çünkü velayet bu tür olağanüstü hadiselerle muhtaç değildir.

II-KERAMET VE VELAYET İLİŞKİSİ

Velâ, veli, velyen, velâyeten ve vilâyeten köklerinden ism-i fail olan velî; Lugatte, seven, dost, çok sadık olan, yardım eden, yakın olan, himaye eden, tâbi, akraba, herhangi birinin işini üstlenen, yönelen, koruyucu, gözetici, sevgiliye tabi olan, arkadaş, ortak ve vasiyet gibi anlamlara gelir.²³⁶ Taftazaniye göre veli, Allahı ve sıfatlarını tanıyan, ibadet taatlara devam eden, kötülüklerden ve günahlardan kaçınan devamlı ibadet ve taat üzere olan lezzetlere ve şehvetlere dalmayan takva sahibi kişidir.^{237..}

²³² Al-i İmran, 37

²³³ Razi, a.g.e., VIII, s.30

²³⁴ Al-i İmran, 37

²³⁵ Asaf İbnü Barhiyanın Hz. Süleyman suali üzerine harikulade olayı gerçekleştirmek istemesi. Asaf, Harikulade olayı gerçekleştirmeye de Hz. Süleyman'ın buna tepki göstermemesi kerametın gerek isteyerek gerekse istemeyerek gerçekleştirilmesinin caiz olduğunu gösteririr. Eğer tersi iddia edilseydi hiç şüphesiz Hz. Süleyman bu hadiseye karşı çıkardı. (Neml 39-40). Ayrıca: Hurma dalını kendine doğru silkele ki üzerine taze, olgun hurma dökülsün, buyrulur. Oysaki Meryem Peygamber değildir. (Meryem, 25)

²³⁶ İbn Manzur, a.g.e. XVI, s.406-415; İsfehani, a.g.e., s.533-535; Asım Efendi, a.g.e. V, s.280-284; Fırat, Ahmet Suphi "Veli", İ.A. İstanbul 1986, XII, s.290; Sami Şemsettin, *Kamus-i Türkî*, Çağrı Yay., İstanbul 1995, s.1495; Yeşilyut, Temel, *Ebu'l-Berakat en Nesefi ve İslam Düşüncesindeki Yeri*, Malatya, 2000, s.222; Gölcük Toprak, a.g.e., s.358; Daha detaylı bilgi için bkz. Selvi, a.g.e., s.11-29

²³⁷ Taftâzânî, *Şerhu'l-Makasıt*, II, s.203; Curcanî, *Ta'rifat*, s.172, Nebhani, Yusuf b.İsmail, *Camîu Keramati'l-Evliya*, Tahkik İbrahim Atve, I-II, İbaskı, Mısır, 1381/1962, Önsöz, s.7. Gölcük-Toprak, a.g.e. s.386, 390

Feil” vezninden olan veli, ism-i fail manasında kullanılırsa, kula izafe edilir. Bu halde; kul’un günah işlemeyen Allah’a itaatı ve Allah’a muhabbetinin devam etmesi anlamına gelir. “Evliyaullah” ünvanı bu cümleden olup “Allah’a dost olanlar” demektir. “Feil” vezninden olan veli, ism-i meful manasında kullanılırsa, Allah’a nispet edilir. Bu halde; “kulun velisi Allah’tır” anlamına gelir.²³⁸

Velinin sahip olduğu bütün üstün nitelikleri, hareket ve davranışlarına yön veren etkeni Allah’ın emir ve yasaklarına ve Resul’ün sünnetine tabi olmak belirlemektedir.²³⁹ Veli: en yalın hali ile “Allah dostu” anlamındadır. Allah’a kullukta ve Allah sevgisinde çok ileri derecede olup sünnet-i saniyeyi yerine getirmede çok hassas davranan, Allah’a yakınlık sağlayan kişiyi ifade eder.

Veli, ontolojik anlamda olmamak üzere Allah’a yakınlık sağlayan kişidir. Bu terim hem fail hem de meful anlamındadır. Fail olarak sürekli itaat eden kişiyi; meful olarak ise Allah’ın nimetleri devamlı üzerinde olan kulu ifade eder. Sürekli olarak itaat yapan, isyandan uzak duran, şehvetlerden kaçınan âriflere veli denir. Velilik, ermişlik, Hakk’ın kulunu, kulun Mevlasını dost edinmesi, Allah ile kulun arasındaki karşılıklı sevgi ve dostluktur. Bu tanımdan anlaşıldığı kadarıyla veli terimi, semantik olarak sevgi esası üzerine kurulan “dostluk ve yakınlık” anlamına gelmektedir.²⁴⁰

Velayet, Hakk’ın isim ve sıfatlarının, ilim, ayn, hal ve tasarruf olarak kulu üzerine zuhur etmesinden ibarettir. Velayet, acz ve engel olmaksızın varlıkta tam olarak tasarruf etmektedir ki, bu makam, kutb ve kavs-ı caminin makamıdır. Velayet, insan-ı kamil makamının en üstünüdür. Bu nedenle velayet makamına sahip olan veli, ilahi zatı, sıfatları ve isimleri en yetkin bir şekilde yansıtan insandır. Diğer bir ifade ile veli, kendisinde potansiyel olarak bulunan ilahi isim ve sıfatları, fiilen gerçekleştiren kişidir. Gerçek anlamda birliğe ulaşan velinin bilgi düzeyi, en üstün seviyededir. Velayet, nebi ve velilerden olu-

²³⁸ Kuşeyri, *er-Risale*, s.259; Curcani, *Ta’rifat*, s.1987; Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.517; Yeşilyurt, Temel, “Kelam açısından Velayet-Nübüvvet ilişkisi”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.II, 1996, s.391; Ömer Nesefi, *Akaid*, s.147

²³⁹ Yeşilyurt, a.g.e., s.223

²⁴⁰ Bardakçı, Necmettin.a.g.e., s.143

şan bütün kamil insanları ihtiva eden en geniş kavramdır.²⁴¹ Velâyet velinin Allah'ı, Allah'ın veliyi dost edinmesi. Allah'ı dost edinmesi, yalnız O'na kul-luk etmesi ve boyun eymesi; Allah'ın veliyi dost edinmesi ise, tüm işlerini yö-netmesidir.

Kur'anda veli kavramı "*Allah mü'minlerin velisidir*"²⁴² şeklinde ifade edildiği gibi "*Ne güzel Mevlâ, ne güzel yardımcı*"²⁴³ şeklinde de varid olmuş-tur. Ayetlerde veli kavramı dost,²⁴⁴ yardımcı,²⁴⁵ yakın ve varis²⁴⁶ manalarına gelirken; Cenab-ı Allah dostu, yakını olan velisini şöyle müjdeliyor: "*Haberi-niz olsun ki Allah'ın veli kulları için hiçbir korku yoktur. Onlar mahsun da olacak değillerdir.*"²⁴⁷ "*Dünya hayatında da âhiret hayatında da onlar için nice müjdelere vardır. Allah'ın sözlerinde asla bir değişme yoktur. İşte bu en büyük kurtuluştur.*"²⁴⁸

Birinci ayet'de Allah'ın veli kulları olduğu ve onlar için korku ve keder in olamayacağı beyan edilirken ikinci ayette veli kulu için hem dünyada (onun işlerini görmesi, varlık üzerinde tasarrufta bulunması) hem de ahiret hayatında manevi makam ve nimetleri hazırladığını vurgulamaktadır. Allah: (c.c) "*onlar iman edip takvaya ermiş olanlardır*"²⁴⁹ buyurmaktadır. Bu ayetiyle de veli kimsenin kimler olduğunu, bir bakıma onun sıfatında bahsederek vurgulamak-tadır. Bir başka ayeti kerimede Allah ayrıca takva sahiplerinin kimler olduğunu açıklamaktadır. "*(Namazda) yüzlerini doğu ve batı yönüne döndürmeniz, birr (taat) değildir. Fakat birr: Allah'a ahiret gününe, meleklerle, kitab'a ve Pey-gamberlere iman eden; malı (nı Allah) sevgisiyle (yahut mala olan sevgisine rağmen) akrabaya, yetimlere, yoksullara, yol oğluna (yolda kalmış misafirlere) dilencilere, köre ve esire (i kurtarma) veren; ahit'ettiği zaman sözlerini yerine getirenler (in biridir). Onlar (yok mu) sadık olanlar onlardır ve onlar takvaya*

²⁴¹ Kartal, Abdullah, Abdülkerim Cili. *Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Felsefesi*, İnsan Yay., İstanbul 2003, s.253-254

²⁴² Al-i İmran, 68

²⁴³ Enfâl, 40

²⁴⁴ Muhammet, 11

²⁴⁵ Al-i İmran, 150

²⁴⁶ Meryem, 5

²⁴⁷ Yunus, 62

²⁴⁸ Yunus, 64

²⁴⁹ Yunus, 63

erenlerinde ta kendileridir.”²⁵⁰ Kur'an'dan alıntı yaptığımız bu ve benzeri ayetlerden, Allah'ın sevgisine mahzar olan seçkin kulların, sıhhatli ve güçlü bir imana sahip oldukları; sosyal çevreleriyle iyi geçinen ve yardımsever; son olarak da nefisini arındırma ve temizleme gibi nitelikleri öne çıkmaktadır.

Hülâsa Allah Kur'anda takva sahiplerinin vasıflarını belirtmiştir. İman ve takva, veliliğin vasıfları olduğuna göre; ayetteki vasıfları kendinde toplayan ve bu vasıfları devam ettiren kimseler, Allah'ın (c.c) yeryüzündeki veli kullarıdır.²⁵¹ Bursevi ise tefsirinde ayetlerin ışığı altında da takva sahipleri kimlerdir sorusunu şöyle cevaplamaktadır: “Onları bu en büyük kurtuluşa ulaştıran kerâmetleri de, Allah'ı Teâlâ'dan gelen her şeye imanla, kendilerine bütün hayır kapılarını açan ve bütün şeylerden men eden takvayı bir arada bulundurmaktadır. Onlar zahirlerini şeriatın edebiyatı, nefislerini ma'nevi terbiye ile, kalblerini mârifet, ruh ve sırlarını da hakikat nurlarıyla ıslah ettiklerinden; kati olarak Allah Teâlâdan başka bütün şeylerden sakınmışlardır.”²⁵²

Taftazaniye göre veli: Allah'ı ve sıfatlarını tanıyan, ibadet ve taatlara devam eden kötülüklerden ve günahlardan kaçınan, devamlı ibadet ve taat üzere olan lezzetlere ve şehvetlere, dalmayan, takva sahibi kişidir.²⁵³ Seyyid Şerif Cürcani (ö.816/1413) veli için “Allah'ı Teala'nın ihsan ve faziletlerinin akıp geldiği kimselerdir.”²⁵⁴ der. Abdullatif Harputi ise “veli Allah'ü Teala ve sıfatlarını gerektiği gibi bilen, bütün kalbi ile Cenab-ı Hakka yönelen mü'min ve takva sahibi olan kimsedir”²⁵⁵ der.

Veli ve velayet kavramlarını inceledikten sonra konumuza bağlı kalmak adına ayrıca velayetin çeşitlerine girmeyeceğiz.²⁵⁶ Bununla birlikte, velâyetin ispatını Kur'an-ı Kerim “Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah'tır, Resulüdür, iman edenlerdir; onalar ki Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, ze-

²⁵⁰ el-Bakara.177

²⁵¹ Razi, a.g.e., II, s.144-145

²⁵² Bursevi, a.g.e. IV, s.59

²⁵³ Taftâzânî, *Şerhu'l-Makasid*, II, s.203; Cürcanî, *Ta'rifat*, s.172; en-Nebhânî, *Camii Keramati'l-Evliya*, I-II, Önsöz, s.7; Gölcük –Toprak, a.g.e., s.386, 390

²⁵⁴ Cürcanî, *Ta'rifat*, s.173

²⁵⁵ Harputi, a.g.e., s.369

²⁵⁶ Geniş bilgi için bkz. Selvi, a.g.e., s.30-48

*kâtı verirler.*²⁵⁷ ve “Allah, inananların dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlere gelince, onların dostları da tâğuttur, onları aydınlıktan alıp karanlığa götürür. İşte bunlar cehennemliklerdir. Onlar orada devamlı kalırlar”.²⁵⁸ şeklinde çok açık bir şekilde ifade etmektedir.

Ayrıca velâyetin ispatı konusunda Ömer Nesefî; “Ehl-i Sünnet olarak inancımız şudur ki; geçmiş ümmetlerde olduğu gibi , Muhammed (s.a.v) ümmetinde de Allah’ın (c.c) veli kulları vardır. Velilere inanmak haktır. Evlihaullahı kabul etmek Kur’an’ın ayetlerini inkar olur. Bu ise küfürdür” buyurmaktadır.²⁵⁹ Evet. Allah (c.c) inanan kullarının dostu olduğu konusunda teminat veriyor. Kul da kulluk konusunda mükellefiyetlerinin bilincinde olunca ve velayet şuuruna vakıf olunca arada kurbiyet hasıl olur. Yani dostluk, yakınlık velayet ortaya çıkar.

III-KERÂMET VE GAYB İLŞKİSİ

A-Gaybın Tanımı

Gayb, sözlükte şek. gözle görülmeyen gizli olan şey;²⁶⁰ terim olarak ise duyularla idrak olunmayan, insanın aklında kesin bir şekilde olumlu veya olumsuz bir hüküm vermediği; delili ,emaresi ve yaratılmış bir ilmi olmayan gizli şey olarak tanımlanmıştır.²⁶¹ İnsan, yaratılış icabı görünmeyen, gizli olan ve esrarlı şeylere merakı mütemayil bir fitrattır. Bu meylide meşhurdur. Bu nedenle görünmeyen, esrarlı şeylere meraklı insan gaybı bir bilgi problemi haline getirmiştir. Halbuki Kura’n’a göre gayb alanı veya gaybı bilmemek insanın problemi değildir; yani Kur’an gaybı insan için bir bilgi problemi olarak görmemektedir. Buna rağmen günümüzde insanlar gaybı bilebilmek için astroloji, kahinlik, büyücülük gibi alanlara yönelmişlerdir. Bu alanlara yönelen insanlar her hangi bir hadise vuku bulmadan önce kendilerinde meydana gelen bazı hislerini kesin bilgi derecesine ulaştırmış ve böylece gaybı bilebildiklerini

²⁵⁷ Maide.55

²⁵⁸ Bakara.257

²⁵⁹ Nesefî, *Akaid*, s.148

²⁶⁰ İbn Manzur, a.g.e, “Gyb” mad..

²⁶¹ Tehanevi, Muhammed Ali. *Keşşafu Istilahati'l-Fünûn*, editör: Refik el-Acem, Beyrut, 1996. “Gyb”md.

iddia etmişlerdir. Oysa ki Gayb ile ilgili ayetleri²⁶² incelediğimizde ortaya çıkan gerçek şudur ki, insanlar gaybı bilemez hatta Kur'an Peygamberlerin ilahi gaybı bilemeyeceklerini, gaybe dair bir malumatlarının olmadığını, gaybe dair verdikleri bilgilerin ancak Allah'ın izni ile olabileceğini ifade etmiştir. Bu bölümde, gayb konusunu işlememizdeki maksat; veli, kerametiyle gaybı bilme derecesine ulaşabilir mi? Veya salih kimselerde olayların meydana gelmesinden önce bulunan his ve ferasetler, bilgi değeri taşır mı? gibi suallere cevap bulabilmektir.

B-Gayb Bilinebilir mi?

Yüce Allah Kur'an da insanların gaybı bilip bilemeyeceklerini veya bilebilmenin sınırlarını çizmiştir. Şimdi Kur'an da gayb ile ilgili ayetleri inceleyelim: *"Gaybın anahtarları onun yanındadır, onları ondan başkası bilemez"*²⁶³; *"Deki, göklerde ve yerde Allah'tan başka kimse gaybı bilemez"*²⁶⁴ *"Ona (Muhammed'e) Rabbinden bir mucize indirilse ya! Diyorlar. Deki: Gayb ancak Allah'ındır"*²⁶⁵

Bu ayetler, Allah'tan başka kimsenin gaybı bilemeyeceğini açık bir şekilde ifade etmektedir. Ancak Allah'ın "el-Gayb" kelimesinin geçtiği bazı ayetlerde kimsenin gaybı bilemeyeceğini ve kimseye gaybı bildirmeyeceği fikrine bazı istisnalar getirdiği müşahade ediyoruz : *"Allah mü'minleri (şu) bulduğunuz durumda bırakacak değildir; sonunda murdarı temizden ayıracaktır. Bununla beraber Allah, size gaybı da bildirecek değildir. Fakat Allah, elcilerinden dilediğini ayırt eder. O halde Allah'a ve Peygamberine iman edin. Eğer iman eder, takva sahibi olursanız sizin içinde çok büyük bir ecir vardır."*²⁶⁶; *"O (bütün) gaybı bilendir, gaybına kimseyi muttali kılmaz"*²⁶⁷ *"Ancak (bildirmeyi) dilediği Peygamber bunun dışındadır."*²⁶⁸

Allah bu üç ayette gayb konusunda Peygamberleri istisna etmekte, bunu da (gaybı bilme ve gaybı bilebilme ölçüsünü) kendi meşietine bağlamaktadır.

²⁶² Yunus, 20, 102; Hud, 31, 49; Al-i İmran, 44, 179; En'am, 50; Sebe, 53; Cin, 26, 27.

²⁶³ En'am, 59

²⁶⁴ Neml, 65

²⁶⁵ Yunus, 20

²⁶⁶ Al-i İmran, 179

²⁶⁷ Cin, 26

²⁶⁸ Cin, 27

Allah (c.c) gayb konusunda Peygamberlere neyi bildirirse Peygamberler sadece onu bilirler onun dışında kalanı onlar da bilmezler. Nitekim Allah Kur'an-ı Kerimde: *"De ki; Ben size, Allah'ın hazineleri yanındadır, demiyorum gaybı da bilmem; size ben meleğimde demiyorum. Ben sadece vahiy olunana uyuyorum. De ki; körle gören bir olur mu?Düşünmüyor musunuz?"*²⁶⁹; *"(Resûlüm) İşte bunlar sana vahy ettiğimiz gayb haberlerindendir. Bundan önce onları ne sen biliyordum ne de kevmin. O halde sabret. Çünkü iyi sonuç (sabredip) sakınanlarındır."*²⁷⁰; *"İşte bu (Yusuf Kıssası) gayb haberlerindendir. Onu sana vahy ediyoruz. Onlar hile yaparak işlerine karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin (ki bunları bilesin)"*²⁷¹; *"Halbu ki daha önce onu (hakki) inkar etmişleridir. Uzak bir yerden gayb hakkında atıp tutuyorlar."*²⁷²; *"Resûlüm!) Bunlar, bizim sana vahiy yoluyla bildirmekte olduğumuz gayb haberlerdendir. İçlerinden hangisi Meryem'i himayesine alacak diye kur'a çekmek üzere kalemelerini atarlarken sen onların yanında değildin; onlar (bu yüzden) çekişirken de yanlarında değildin."*²⁷³

Bu ve benzeri ayetler gösteriyor ki, gaybı ancak Allah bilir, Peygamberler kendilerinden gaybla ilgili bilgi vermezler. Hatta Al-i İmran 179. ayete göre, her Peygamber bile gayble ilgili bilgi vermez. Zira Allah bu ayette açıkça Peygamberlerden dileyip seçtiğine ancak gaybı bildirdiğini haber verir. Hz. Peygamberin bildirdiği tebliğde zorunlu gaybi bilgiler Kur'an'la sınırlı olduğu için gelecekle ilgili gaybi bilgileri de bu kapsamda düşünebiliriz. Öyleyse sıradan bir kişinin "ben gaybı biliyorum. bana gaybdan sesler gelir, benim içime doğdu" gibi iddialarda bulunması Kur'an'ın gayb konusundaki verilerine tamamen aykırıdır.

Bununla birlikte bazı alimler, evliyaullahın keşf ve keramet konusunda kısmı gaybı bilebilikleri konusunda dipnot düşüp bir istisna getirmiş ve bu konuda bazı değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. Örneğin Elmalılı, Cin Suresinin 26. 27. ayetlerinin tefsirini şöyle yapmaktadır:

²⁶⁹ En'am .50

²⁷⁰ Hud.49

²⁷¹ Yunus.102

²⁷² Sebe.53

²⁷³ Al-i İmran.44

“*Fakat O, kendi gaybını kimseye açmaz.*” Açık ve kesin şekilde kesin bir keşif ile gaybını kimseye açamaz. Onun için ne insan, ne cin, ne melek, ne de başka bir varlık mutlak gaybı yakinen bilemez. Böyle olması izafî gabya dair bazı bilgiler edinilmesine aykırı olmayacağı gibi, rüya, iham, keramet veya gizli bazı sebeplerle mutlak gayba dair bazı şeyler sezilebilmesine de aykırı değildir. Bununla beraber bunların hiçbirisi zan ve kuruntudan arınmış tam bir keşf ve ortaya çıkarma manasında kesin bir ilm olamaz. Bundan dolayıdır ki, olaylar üzerinde cereyan eden bilimsel araştırma ve buluşlarını delile dayanarak mantıki neticeler çıkarmanın bile yarin için hükmi bir kıyastan öteye geçemez. Matematiksel kesinlik ifade etmez. Dış görünüşe göre düşünüp fikir yürütmek başka. açık olmak yine başkadır. Yüce Allah henüz vücuda çıkar-mamış olduğu gaybını kimseye açmaz. açığa çıkarmaz. “*ancak elçileri içinde seçip dilediği bir elçi hariç.*”²⁷⁴ dilerse ona gaybından bazı şeyler açar. Henüz varlık alemine gelmeyen şeyleri açıkça bildirir. Bunlar Onun ya elçiliğinin ilk leri veya mucizeleri veya yükümlülükleri, hükümler ve yaptırımları gibi elçiliğ-in temelleri ve gayeleri ile ilgili bilgiler olur. Bu durumda da yine o elçi gaybı bilmiş olmaz. Kendisine haber verilmiş, bildirilmiş olanı bilir²⁷⁵. Nitekim İbn Hadun da bu konuya istisna getirenler arasındadır. Şöyle ki İbn Haldun’a göre Peygamberlerin yanı sıra riyazet ve keramet ehli kişilerin gaybi bilgiye muttali olabileceğini ifade etmiştir.²⁷⁶

Zemahşeri ise. Cin Suresindeki ilgili ayetlerin kerâmeti reddettiği görü-şünü ileri sürmektedir. Çünkü kerâmetlerin kendilerine izafe edildiği veliler. her ne kadar Allah’ın hoşnut olduğu kimseler iseler de peygamber değillerdir. Allah bu ayette hoşnut olduğu kimselerden sadece Peygamberlere gaybı bildir-diğini. bu işi sadece kendilerine tahsis ettiğini haber vermektedir. Ayet ayrıca kahinlerle sihirbaz ve Falcıların iddialarını da iptal etmektedir. Kaldı ki bunlar. Allah’ın hoşnut olduğu kimselerden de değillerdir.²⁷⁷

²⁷⁴ Al-i İmran, 179

²⁷⁵ Yazır, a.g.e. VIII. s.387

²⁷⁶ İbn Haldun, *Mukaddime*, (Haz.Süleyman Uludağ), s.1131

²⁷⁷ Zemahşeri, Mahmut b. Ömer, *el-Keşşaf an Hakaiki Gayamizi’t Tenzil*, Beyrut, ts., VI. s.172

Zemahşeri, Allah, gaybı hoşnut olduğu kimselerden sadece Peygamberlere bildirdiğinden hareketle kerameti reddeder. Ancak zemahşerinin, bu. İddiasına mesnet kabul ettiği bu ayetler incelendiğinde burada söz konusu gaybe dair haberlerin gaybın kerametlerle uzaktan yakından herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır. Gaybın kerametlerle bir ilgisi yoktur. Buna mukabil kerâmete delil olarak sunulan ayetleri incelediğimizde orada anlatılanların gaybı bilmekle bir ilgisinin bulunmadığı aşikardır.

C-Ledunni İlim ve Gayb İlişkisi:

Biz bu başlık adı altında aracısız ve vasıtasız olarak edinilen (İlm-i Ledunni) bir ilme sahip kişilerin gayb bilgisiyle olan alakasını açıklamaya çalışacağız. Ledünni ilmin varlığına delil olarak getirilen kehf süresinde geçen ve kültürümüzde Musa-Hızır kusası olarak bilinen ve makıbeleşen bu kıssanın gayb'ın bilinebilirliği konusunda aklımızdaki tereddütlere ışık tutabileceğini düşünerek bu konuya eğilmekte fayda görüyoruz. Kelime olarak Ledünni yanında nezdin de demektir. İlm-i Ledunni: İlm-i İlâhi esrarı subhaniye mensup, mansup olup ancak enbiyayı Âzam'a İlham buyrulmuştur. Bu ilmin efendisi Hz. Peygamberdir. Garip bir ilimdir. Gizli ilimleri bilmek mevzu bahistir. Eski-ler, bu ilmi "mesturata ve hâfiyata gizlilikleri vakıf olma ilmi" diye tanımlarlar.²⁷⁸

Hızır. Hz. Musa. Hz Hızır kıssası olarak bilmen kıssaya dikkat edildiğinde, ana temanın Hz Musa'nın arkadaşı olan adamın (Hz.Hızır'ın) ledünni ilme sahip olma imtiyazı değil. Allah'ın bilgisi ile kulun bilgisi arasındaki kıyas dahi kabul edilmeyecek derece de mahiyet farkının ortaya konmasıdır. Burada Allah'ın bilgisinin keyfiyeti nedir?. Hz. Hızır Allah'ın bilgisini temsili bir şekilde canlandıran bir rol adamıdır. Sülemi. Tefsirinde bu durumu şöyle izah eder: "Ledünni ilme vakıf olanlar gaybe mutaali olur." Onların bu iddiaları. "gaybı Allah'ta başka kimse bilmez" hükmüne aykırı değildir. Çünkü onlar gaybı kendi vücutlarıyla bilmezler. Ancak. Allah onların beşeri sıfatlarını kaldırıp kendi sıfatlarıyla onları süslediği zaman gaybe vakıf olurlar ki: bu halde, kendilerinden değil. Allah'ta fani olup bakarlar. Binaenaleyh, gaybı bilen onla-

²⁷⁸ Sami, a.g.e., s.1238.

rın beşeri farkları değil, kendilerinde tecelli eden ilahi sıfattır. Onlar Allah'ta fani oldukları zaman: Allah-ı Teala kendi sıfatlarını onlara emanet eder. Artık onları O'nunla görür, onunla işitirler.²⁷⁹

Müfessirler gaybı ikiye ayırarak birincisine “mutlak gayb”, ikincisine de “izâfî gayb” adını verirler. Mutlak gaybı Allah'ın zatı, meleklerin mâhiyeti, kıyamet, ahiret, cennet, cehennem gibi insanın kendi imkan ve yetenekleriyle hiçbir şekilde bilgisine ulaşamayacağı alan oluşturur. İzâfî gayb ise yer, zaman, imkân ve yetenek gibi nedenlerle bazı insanların bilgisine ulaşamadığı, buna karşılık bazı insanların bilgisi içinde olabilen olay ve olgulardır. Hakikat, asıl âlem olan gayb âlemidir. Bu dünya onun bir tecellisidir. Hakikat görülmez; görülen onun görüntüsüdür. Tıpkı ışık, ısı, ses, koku, tat gibi.²⁸⁰ Halis Albayrak ise “İnsan ve Gayb İlişkisi” adlı eserinde yüce Allah'ın bazı kimselere ledunni ilmi verip onları sorumsuz tutmasının Kur'an'ın bütünlüğü açısından mümkün olmadığını ifade ederek Hz. Hızır'ın bu kıssada sadece bir aktör olduğunu delilleriyle şöyle açıklamaktadır. O insan (Hızır) Musa'ya “*Felates'elni an şey'in*”²⁸¹ (Bana hiçbir şey hakkında soru sorma) demesi onun “la yes'el” olduğunu gösterir. Oysa bu Kur'an'da Allah'ın sıfatı olarak geçer.

İkinci olarak çocukla ilgili olan bölümde o kişinin yaptığı muamele anlatılırken “*Fehaşina*”²⁸² (korktuk) kelimesi geçmektedir. Burada çoğul müte-kellim zamiri kullanılmıştır ki, Kur'an'ın genel üslubu içinde baktığımızda bu tür “biz” zamiri kullanarak geçen ifadelerde bu zamirin Allah yerine kullanıldığını görmekteyiz. Bu ifade bize o insanın adeta bir robot gibi Allah'ın emrini harfiyen uyguladığını ima ediyor. Yine aynı konuyla ilgili olarak “*Feeredna*” (biz istedik) kalıbı kullanmıştır. Kehf Suresi, 81. ayette geçen “*Feerâde Rebbuke*” (Rabbi İstedi ki...) ifadesi de o insanın Allah'ın bilgisi dahilinde ve onun istemesi üzerine duvarı düzelttiğini gösterir.

²⁷⁹ Ateş, Süleyman, Sülemini ve Tasavvufi Tefsiri, İstanbul, 1969, s.144

²⁸⁰ Yazır.a.g.e.,I.s.172

²⁸¹ Kehf, 70

²⁸² Kehf, 80

En sonunda Musa'nın arkadaşı yaptıklarını tek tek sıraladıktan sonra *"ve ma Fealtuhu an amri"*²⁸³ (ben bunları kendiliğimden yapmadım) demiştir ki, bu ifade gerçeği açık bir şekilde ortaya koymaktadır. O gerçek şudur: Allah'ın bildiğini bilerseniz, dayanamazsınız geleceği bilmek varlığın diğer görünmeyen tarafını görmek ve bilmek insanın taşıyacağı bir yük değildir. Bu yüzden Allah insanlardan gaybı bilmelerini istememiştir.²⁸⁴ Albayrak, ileri sürdüğü bu deliller sonucunda şu sonuca varır: "şu halde Hızır kıssası olarak bilinen Kehf Süresindeki bu kıssa İnsanın'nın gaybı bileceği fikrini değil, aksine bilemeyeceği fikrini vurgulamaktadır."²⁸⁵ der.

Elmalı. Tefsirinde Sahih-i Buhari'den nakiller yaparak Hz. Hızır'ın "ya Musa: ben Allah'ın ilminden bana öğrettiği bir ilim üzereyim ki sen onu bilemezsin. Sen de Allah'ın ilminden sana öğrettiği bir ilim üzeresin ki ben onu bilmem" sözünü delil göstererek ledünni ilmin kafa çalıştırmakla elde edilemeyeceği, Allah tarafından sırf Allah vergisi olan bir mukaddes kuvvetin tecellisi olduğunu etkiden etki yapana, duygudan varlığa doğru giden bir ilim değil etki yapandan etkiye (ize), varlıktan duyguya gelen birinci derecede bir ilim olduğunu nefsin ola-gelenin geçişi değil, olagelenin nefiste meydana çıkan doğrudan doğruya bir keşif olduğunu belirtir.²⁸⁶

Hz. Hızır'ın kelimandan anlaşıldığı üzere, Hz. Hızır'da Hz. Musa'da Allah'ın hakikatini tebliğle memur olan tebliğcilerdir. Hz. Hızır, Hz. Musa'ya Allah'ın kendine öğrettiği batini (Ledünni ilm) ilmi öğretmekle memur Hz. Musa da kendisine bildirilen dinin zahirini tebliğle memurdur. Birinin diğerine üstünlüğü yoktur. Albayrak. Hz. Hızır'ın Hz. Musa'ya "Felates'elni an şey'in"²⁸⁷ (Bana hiçbir hakkın da soru sorma) ifadesi ile Hz. Hızır'ın "layüsel" olduğunu, çocukla ilgili bölümde Hz. Hızır'ın "Fehaşına"²⁸⁸ (korktuk) çoğulunu kullanması Kur'an'ın genel üslubu içerisinde "biz" zamirinin Allahın yerine kullanıldığı bu nedenle Hz. Hızır Allahın emrini bir robot gibi harfiyen uygu-

²⁸³ Kehf.82

²⁸⁴ Albayrak, Halis. İnsan ve Gayb İlişkisi. İstanbul. 1993, s.245-246

²⁸⁵ Albayrak, a.g.e., s.247

²⁸⁶ Yazır,a.g.e., V. s.372

²⁸⁷ Kehf, 70

²⁸⁸ Kehf, 80

landığını, görevinin bir robottan ileriye geçemeyeceği²⁸⁹ kanaati bizce isabetli değildir. Çünkü, Hz. Musa, Hz. Hızır'ın (Geminin delinmesi, çocuğun öldürülmesi) işlemiş olduğu fiilleri kendi şeriatının zahirine göre değerlendirmiş, bunların doğru şeyler olmadığını ve “*Gerçekten sen (ziyanı) büyük bir iş yaptın.*”²⁹⁰ “*Gerçekten sen fena bir şey yaptın*”²⁹¹ diyerek Hz. Hızır'a karşı çıkmış ve itiraz etmiştir. Hz. Hızır'ın “Felates'elni” an şey'in²⁹² (Bana hiçbir şey hakkın da soru sorma) cevabı Hz. Hızır'ın “Layüsel” olduğunu göstermez. Ayetin devamında “sana o konuda bilgi verinceye kadar”²⁹³ buyurularak, bu sürenin geçici olduğu ima edilmektedir. Yani Hz. Hızır, Hz. Musa'ya “Eğer bana tabi olacaksan”²⁹⁴ benimle tartışıp durma, acele etme, sabret, sonucu bekle, yaptıklarımın bir hikmeti olduğunu göreceksin demek istemektedir. Nitekim Hz. Hızır yapmış olduğu fiillerinin hikmetini anlatınca Hz. Musa ikna olmuş ve bir daha itiraz etmemiştir.

Çocukla ilgili bölümde Hz. Hızır'ın “Fehaşına”²⁹⁵ (korktuk) çoğulunu kullanması, vahyin sahibine bir atıf yapma amacını göstermektedir. Yoksa Kur'an'ın genel üslubu içerisinde Allah yerine kullanılan “biz” zamiriyle eş anlamlı tutmak değildir. Nitekim Kehf Suresi 82. ayette geçen “*Feerade Rabbuke*” (Rabbin istedi ki...) ifadesi, bu olaylarda iradenin, tasarrufun Allah'a ait olduğunu kendisinin sadece bazı şeylerin iç yüzünü, esrarını Hz. Musa ya öğretmekle memur bir kul olduğunu göstermektedir. Ayrıca bir kulun vahye muhatap olabilme gayretini (nefsi terbiye ve tezkiyesini) Tebliğ görevi sırasında karşılaştığı engelleri, çektiği çileleri, bu çile ve engeller karşısında göstermiş olduğu sabrını, iradesini, inancını ve görev bilincini yok sayıp, Allah'ın özenle seçip üstün kılmış, vahyi tebliğle memur kıldığı tebliğcisinin davaya katkısının ancak bir robot, bir aktör kadar olabileceğini ileri sürmek Kur'anın bütünlüğü açısından doğru olmadığı gibi bir davada dava liderinin önemini göz ardı etmek doğru değildir. “Her dava lideriyle bilinir” sözü meşhurdur.

²⁸⁹ Albayrak, a.g.e., cs.245-247

²⁹⁰ Kehf, 71

²⁹¹ Kehf, 74

²⁹² Kehf, 70

²⁹³ Kehf, 70

²⁹⁴ Kehf, 70

²⁹⁵ Kehf, 80

Sonuç olarak, Allah'ın veli kullarına bir ihsan bir lütuf olarak vermiş olduğu kerâmetlerin gaybı bilmekle hiçbir alakası yoktur. Gayb ile kerâmet tamamen farklı şeylerdir. Kaldı ki içerisinde “el-gayb” kelimesinin geçtiği ayetler ve deliller incelendiğinde insanların gaybı bilemeyecekleri nass ile sabittir. Allah (c.c) seçtiği bazı Peygamberlerinin davalarında haklı olduklarını göstermek, muhataplarını acz içerisinde bırakmaları için bir lütuf, bir yardım olarak sınırlı gayb bilgisini vermiştir. Buna rağmen, hiç şüphesiz ki gaybın sahibi, gaybı hakkıyla bilen alim olan Allah'tır. Kainata değişmez kanunları nakş eden Allah bazen kendisinin koymuş olduğu kanunların dışına çıkması da bir noksanlık değil, yine onun sonsuz kudret sahibi oluşunun bir göstergesidir. O dilediğine dilediği zaman dilediği kadar verir, onun tasarrufuna hiç kimse sınır getiremez. Şüphesiz Allah, en doğrusunu bilir.

IV.KERÂMET-MUCİZE İLİŞKİSİ

İslam düşünce tarihinde kerâmet konusu tartışılırken genellikle keramet kavramı mucize kavramı karşısındaki pozisyonu açısından ele alınmış, iki kavram arasındaki benzerlikleri, farklılıkları vurgulanarak izah getirilmeye çalışılmıştır. Kerametın islam alimleri tarafından hararetle tartışılmasının en önemli sebeplerinden bir tanesi, kerameti kabul etmeyenlerin, kerametın hak ve caiz olması durumunda mucize ile karışacağı ve böylece nübüvveti ispat etme imkanının kalmayacağı düşüncesidir. Biz, bu başlık altında bu hususları, mucize ile kerâmetin birleştikleri ve ayrıldıkları noktaları aydınlatıp birbirine karıştırılma şüphesini izah etmeye çalışacağız.

A-Mucizenin Tanımı

Mucize, Arapça bir kelime olup “A-C-Z” sülasi fiilden türeyen “A-C-Z” fiilinin ism-i failidir. Sözlükte mucize; ayet, işaret, delil, aciz bırakmak, kudretsiz kılmak, güçsüz bırakmak, ispat, ilahi bir haber veya tebliğ gibi manalara gelmektedir.²⁹⁶ Terim olarak mucize, Peygamberlik iddiasında bulunan bir

²⁹⁶ İsfehani, a.g.e., s.322, İbn Manzur, a.g.e., VII, s.236-237; Asum Efendi, a.g.e. II, s.819-820; Firuzabadi, Mecdu'd-Din Ebu Tahir, Muhammed b. Ya'kub b.Ömer eş-Şafii (ö.817/1414), el-Kamusu'l-Muhit ve'l-Kamusu'l-Vesit Fi'l-Luga, Daru'l -ilm, Beyrut,

zâtın iddiasının doğruluğu tasdik etmek için Allah Teâlâ'nın onun elinde izhar ettiği, bilinen tabiat kanunları ve adetleri üstünde meydana gelen hârikulâde bir olaydır.²⁹⁷ Kelamcılar mûcizeyi, nübüvvet iddiasında bulunan zâtın, sözlerinin doğruluğuna delil olmak üzere Peygamberliğini ilan ettiği bir sırada, beşer kudretinin üstünde tabiat kanunlarına aykırı olarak meydana getirdiği olaylar şeklinde tanımlanmışlardır.²⁹⁸

Bir hârika olan mucizenin iki ana özelliği vardır. Bunlardan biri; “meydan okumak” diğeri, inkârcıları “âciz bırakmak”tır. Ehl-i sünnet âlimleri, mucizeyi, kerâmet gibi diğer harikalardan ayıran unsur ve şartları dikkate alarak çeşitli ifadelerle tarif etmişlerdir. Bunlardan en uygun ve açık olanı şöyledir. Mucize: Peygamberlik iddiasında bulunan ve inkârcılara meydan okuyan zâtın bu iddiasının doğruluğunu tasdik etmek için hak Teâlâ'nın onun vasıtasıyla izhar ettiği ve onları bir benzerini (mislini) yapmaktan aciz bırakan, tabiat kanunları ve âdetler üstü harikulade bir hadisedir.²⁹⁹ Kelam literatüründe mu'cize de bulunması gereken vasıfları şöyle sıralayabiliriz.

B-Mucizenin Şartları

a-Mucize, Allah'ın (c.c) fiilidir. Yani, bir peygamberin, nebilğini ispat hususunda göstermiş olduğu harika, o peygamberin kendisinin icadı değildir. O harikayı, peygamberini tasdik için, Allah (c.c) yaratmış ve peygamberinin elinde göstermiştir.

b-Mucize, harikulâdedir. Yani, tabiat kanunlarının ve insan gücünün üstündedir. Başkaları, onun benzerini meydana getirmekten acizdir. Mesela;

tsz. II, s.180-181; Tahanevi, *Keşşaf*, II, s.975; Gölcük-Toprak, *Kelam,Tarih-Ekollar-Problemler*. Tekin Dağıtım. 5.Baskı, Konya, 2001, s.370-385; Yüksel, a.g.e.,s.57

²⁹⁷ İsfehani, a.g.e., s.322; Firuzabadi, *el-Kamusul'l-Mkuhit*, II, s.180-181; Curcani, *Ta'rifat*, s.148; A.mlf, *Şerhu'l-Mevakif*, III, s.177; Taftâzani, *Şerhu'l-Makasıt*, II, s.176, A.mlf, *Şerhu'l-Akaid*, s.72; Amidi, *Gayetu'l Meram*, s.233; Tehanevi, a.g.e., “aciz”.md.; Geniş bilgi için bkz. Durmuş Özbek, “Harikulade Olaylar”, SÜİFD, Konya, 1997, S.7, s.173; Mucizenin başka tarifleri bkz. Özber, a.g.m., S.7, s.179-182

²⁹⁸ Mathuridi, Ebu Mansur, *Kitabu't-Tevhid* (nşr.Fethullah Hüleyf), İstanbul 1979, s.189; Bakılani, Kadı Ebu Bekir et-Tayyib, *el-Beyan 'ani'l-Fark Beyne'l-Mucizat ve'l-Keramat ve'l-Hiyel ve'l-Kehane ve's-Sihr ve'n-Narincat*, Beyrut, 1958, s.81-11; Kadı Abdulcebbar, *el-Muğni*,XV.,199; Nesefi, *Tabsira*, I, s.469, 473; Razi, *el-Muhasal*, s.489

²⁹⁹ Teftâzani, *Şerhu'l-Akaid*, s.459-460; Diğer tarifler için bkz. Curcani, *Şerhu'l-Mevakif*, III, s.177

Kur'an-ı Kerim gibi. Çünkü onun benzerini meydana getirmek hususunda, ins ve cin aciz kalmışlardır.

c-Mucizenin benzerinin meydana getirilebilmesi imkansız olmalıdır. Mesela; Hz Musa'nın asasının yılan olması ve peygamberimizin Kur'an-ı Kerim mucizeleri, karşısında kimsenin durmadığı ve benzerini meydana getiremediği mucizelerdir.

d-Mucize, peygamber olduğunu ileri süren zatın bizzat kendisinden zuhur etmelidir ki, bu mucize onun davasını doğrulamış olsun.

e-Mucize, peygamberin ileri sürdüğü davaya uygun olmalıdır. Mesela, Hz. İsa. "Ben ölüleri diriltirim, körleri ve kötürümleri iyi ederim. Allah'ın izniyle benim mucizem budur." Demiş ve Allah'ın izniyle bazı ölüleri diriltmiş, kör ve kötürümleri iyi etmişti.

f-Peygamber olduğunu ilan eden kimsenin iddiası ve gösterdiği mucize, kendisini tekzip etmemelidir. Mesela. Müseylemetü'l-Kezzap, peygamberlik iddiasında bulundu. Kendisinden mucize göstermesi istendi. Bunun üzerine Müseyleme. tek gözü kör olan bir adamın gözünün açılmasını istedi. Fakat isteğinin aksine, o kimsenin diğer gözü de kör oldu.

g-Mucize, peygamber olduğunu söyleyen kimsenin davası ile beraber olup, davadan daha önce meydana gelmiş olmamalıdır. Zira mucize, peygamber olduğunu iddia eden kimseyi tasdik içindir. Tasdik ise, davadan önce düşünülemez. "Benim mucizem daha önce zuhur etmişti." denilirse, bu hal o kimsenin doğruluğuna delil olmaz. Ancak, aynı veya başka bir harikayı, peygamberlik davasından sonra, talep edilince gösterebilirse o zatın doğruluğu sabit olur. Aciz kalırsa, o kimse yalancıdır.³⁰⁰

Mucizenin, sadece peygambere mahsus bir fiil olup peygamber olmayan ve böyle bir iddiada bulunmayan kimselerin, insanlara meydan okuma ve nübüvvetine delil getirme gibi yöntem ve şartları taşıyarak öyle bir fiili yapmamaları maddesine gelince bunun delilini şöyle serdedebiliriz. Olağanüstü bir olay vaki olup peygamberin onun, kendisinin mucizesi ve kendisine mahsus olduğunu iddia ettiğini ve aynı olayı bir sihirbaz, peygamber olmayan ve böyle

³⁰⁰ Curcani, *Şerhu'l-Mevakıf*, VIII, s.222-230; Nesefi, *Akaid*, s.164-165; Gölcük Toprak, a.g.e., s.338

bir iddiası da bulunmayan bir şahsın da ortaya koyduğunu farz edelim. Bu durumda iki olay birbirine karışır. Peygamberin ortaya koyduğu olağanüstü fiil, onun nübüvvetini ispat eden bir mucize olmaktan çıkar. Çünkü bilindiği üzere, aynı fiili peygamber olmayanlar da yapmaktadır. Binaenaleyh, mucizenin gerçekten mucize olabilmesi için onun peygambere has bir fiil olması şarttır. Dolayısıyla bazı insanların da yapabildikleri olağanüstü fiiller ve sihir, onlar için bir mucize teşkil etmez. Çünkü olağanüstü bir fiilin mucize olması için, onun ancak peygamberin yapabildiği bir fiil olması gerekmektedir.³⁰¹

Olağanüstü bir fiilin ancak peygamberin onu kendisinin doğruluğu için bir delil olarak ortaya koyduğu ve benzerini getirmeleri için muhataplarına meydan okuduğu takdirde mucize olabileceğini şöyle açıklayabiliriz: Bilindiği üzere, bir fiil sadece olağanüstü olduğu için mucize olmaz. Mesela, Allah-u Teala –ölüyü diriltmesi, güneşi batıdan doğurması, yeri depreştirmesi ve insanları bulutla gölgelemesi gibi olağanüstü bir fiil ortaya koysa fakat bu fiil herhangi bir şahsın peygamberlik iddiasında bulunduğu ve fiili kendisinin mucizesi olduğunu ileri sürdüğü zaman olmasa, Allah-u Teala'nın yaptığı bu fiil her ne kadar mucize cinsinden olsa da yine de mucize olmaz. Binaenaleyh, kıyamet günü ölüleri diriltmesi, güneşi batıdan doğdurması gibi kıyamet alametlerinden olan fiiller, herhangi bir kimse için mucize olmazlar. Şayet bunların benzerleri ve bu türden fiiller bir peygamberin meydan okuduğu zamanda olsalar, onun için bir delil, peygamber olduğunun nişanı olur. Bu misal olağanüstü bir fiilin değil bizzat zikrettiğimiz meydan okuma, delil gösterme gibi durumlardan ötürü mucize olduğunun en güçlü delillerinden biridir.³⁰²

Peygamber, doğruluğunu ispat edebilmek için mûcizevi bir delile ihtiyacı vardır. Her ne kadar sosyolojik, psikolojik, akli ve mantıkî delillere sahip ise de tehaddî özelliği taşıyan mûcizevî bir delil getirmeden inkarcıları dinen sorumlu tutamaz.³⁰³ Bu bakımdan peygamberliğin ispatı ile mûcizenin gerekliliği arasında doğrudan bir ilişki kurmak mümkündür. Kerâmetin mâhiyet itiba-

³⁰¹ Bakillani, Ebu Bekir Muhammed, *Olağan Üstü Olaylar ve Aralarındaki Farklar*, trc.Adil Bebek, Rağbet Yay, İstanbul, 1998, s.78, 79

³⁰² Bebek, a.g.e, s.79

³⁰³ Pezdevi, *Usulu'd-Din*, s.98; Nesefî, *Tefsira*, I, s.468-469

rıyla mu'ciziye yakın bir kavram oluşu aralarındaki farkın tespitini gerekli kılmış, daha hicrî III.-IV. Asırdan itibaren bazı İslâm âlimlerinin bu konuya eğilmelerine sebep olmuştur.³⁰⁴ Kerâmete karşı çıkan âlimler, kerâmetin mümkün olması durumunda mûcize ile karşılaşacağı endişesinden hareketle bu sonuca varmış, kevnî kerâmeti reddetmek suretiyle problemi çözebileceklerini sanmışlardır. Diğer taraftan kerâmeti kabul eden âlimler, sâlih kullardan zuhur eden olağan üstü hallerle mûcize arasında bir takım farkların bulunduğunu, dolayısıyla bunların birbirine karışmasının mümkün olmadığını ileri sürmüşlerdir. Bunlara göre kerâmet mâhiyeti itibarıyla mûcizeye benzemekte ise de bazı özellikler sebebiyle ondan ayrılmaktadır. Kelâm ve Tasavvuf kaynaklarından hareketle aralarındaki benzerlik ve farklılıkları şu şekilde belirlemek mümkündür:

C-Kerâmet İle Mucize Arasındaki Benzerlikler

a-Her İkisi de Allah'ın Fiillerindendir

Mucize ve keramet, Allah-u Teala'nın yüce irade ve kudretiyle vukûa gelen ve bu tecelli için seçilen kul üzerinde cereyan eden harikulâde hadiselerdendir. Yaratma yönüyle bütün fiiler Allah-u Teala'ya aittirler. İnsan ve diğer varlıklar, bu fiiler için bir mahaldir ve yalnızca mükellef kılınırlar; işledikleri fiilerinden mesuldurlar. Ehl-i Sünnete kullardan ve bütün canlılardan zuhur eden Fiiller, yüce Allah'ın yarattığı şeyler olup Allah Tealâ dan başka onların hiçbir mucidi yoktur. Meydana getirilen fiiller ister madde olsun, ister onun taşıdığı vasıf (araz) olsun, hepsi Allah'ın yaratmasıyla vücut bulmaktadır.³⁰⁵

Mucize kerâmet de Allah'ın irade ve kudretiyle vukua gelen ve bu tecelli için seçilen kul üzerinde cereyan eden harikulade hadiselerdir. Kaldı ki elinde mucize zuhur eden bir Peygamber ve türlü kerametlere mazhar olan bir velî, hiç bir zaman, ellerinde meydana gelen bu hadiselerin hakiki Faillerinin kendileri olduklarını iddia etmemişlerdir.

2-Her İkisi De Harikulâde Vasfını Taşırlar

³⁰⁴ Bknz. Fırat, Ahmet Suphi, "Velî", İA, XII, s.291

³⁰⁵ Sabuni, *Maturiddiyye Akaidi*, s.139; Taftâzânî, *Şerhu'l Makasıt*, II, s.126; Ceazirî, Ebu Bekr Cabir, *Akidetu'l-Mu'min*, Mısır, 1977, s.134

Allah Teala için harikulade bir olay ve iş yoktur. Vücut bulma bakımından her şey onun kudretinde müsavidir.³⁰⁶ Bir zerrenin yaratılmasıyla alemlerin yaratılması arasında bir fark yoktur. Yoktan var etmekte, var olanı yok etmek ve ona değişik bir hal ve şekil vermek onun için eşittir.³⁰⁷

Mucize ve keramet hadise olarak insanların alıştığı normal kanunlara aykırı vakıalardır. Daha önce ilahi irade ve kudretullah için herhangi bir harikulâde hadiseden bahsedilmeyeceğini, mümkün vasfını taşıyan her türlü fiilin Allah-u Teala için aynı olduğunu arz etmiştik. Tabiat kanunlarını koyan Cenab-ı Hak olduğu gibi, dilediği zaman bu kanunları yürürlükten kaldırabilecek kudretin sahibi de yine O'dur. İşte Cenab-ı Hakk'ın bazen bu yeknesak kanunları ve sebepler perdesini kudretiyle yırtmasına, irade ve gücünü dilediği şekilde tasarruf etmesine "kanun istisnaları" denir. Böyle istisnai kanunların Peygamberlerden sabit olanlarına "mucize", Allah'ın veli kullarından sadır olanlarına ise, "keramet" ismi verilmektedir.³⁰⁸ Mucizenin bu vasfında, kerâmetten ayrıldığı bazı noktalar var ki biz onları, mucize ile keramet arasındaki farklar bölümünde ele alacağız.

3-Her İkisi de Sahiplerinin Hak Üzere Olduğuna Delildir

Mucize, Peygamberin hak Peygamber olduğunun delili olurken, gerçek manadaki keramet de, sahibinin sırat-ı müstakim üzere güzel hal sahibi olduğunu, Peygambere sadakatinde samimi bulunduğunu gösterir.³⁰⁹

4-Her İkisi de İlahi İradeyi İspat Ederler

Her ikisi de ilahi iradenin mutlak olup herhangi bir kayıt altında olmadığını ve tabiat kanunlarından azadeliğini ortaya çıkarmaktadır. Her iki hadise de, kendi vasıflarını koruyarak Allah'ın izni ve iradesiyle defalarca vuku bulmuştur. Bu hadiselerin her zuhur edişinde, insanların alıştığı tabiat ve akli kanunlar altüst olmuş, yepyeni bir durum ortaya çıkmıştır.³¹⁰ Mucize ve kerâmet, tabiat kanunlarının aralıksız ve kesintisiz sürmesi, hiç istisna kabul etmemesi

³⁰⁶ Lokman,2

³⁰⁷ Rum,27

³⁰⁸ Karaçam, İsmail, *Sonsuz Mucize Kur'an*, İstanbul, 1987, s.124

³⁰⁹ Uludağ, *Kuşeyri Risalesi*, s.535-536

³¹⁰ Selvi, a.g.e. s.253

manasına gelen determinizm zihniyetini iptal eder.³¹¹ Mucize ve keramet, önce Cenab-ı Allah'ın sonsuz kudretine daha sonra da onun mutlak iradesine birer delildir. Ayrıca Allah'ın varlığını ispat etme de mucize ve kerametler önemli birer delil teşkil etmektedir.

D-Keramet Ve Mucize Arasındaki Farklar

Daha önce Mucize ve kerâmet kavramlarını açıklarken bu kavramların tanımlarında bazı ortak özellikler bulunduğu gibi birbirlerinden farklı ve ayrıldıkları noktaların da olduğunu görmüştük. Şimdi biz bu başlık adı altında keramet ile mucizenin birbirlerinden ayrıldıkları noktalara değineceğiz.

1- Şahıs Yönünden

Mucize sadece peygamberlere has bir olgudur ve onlarda görülür.³¹² Keramet ise daha önce de açıkladığımız gibi ancak Allah'ın veli kullarında görülen olağanüstü hallerdir.³¹³ Bir veli işgal ettiği makamda ne kadar yücelirse yücelsin alsa peygamber seviyesine yükselemez. Çünkü içinde bulunduğu konumu ve elde ettiği mertebeyi peygambere olan tabiiyetinden elde etmektedir.

2- Vukû Yönünden;

Mucize ile keramet, vukû zamanı ve şekli yönüyle de farklılık arz etmektedir. Vukû zamanı yönüyle mucizede şu durumlar söz konusudur. Mucize, peygamber vahye mazhar olduktan sonra vaki olur.³¹⁴ Mucize, peygamberin muarızlarına meydan okuduğu bir zamanda ve isteği doğrultusunda vuku bulur. Keramet ise, velinin hiç beklemediği ve istemediği bir zamanda da olabilir.³¹⁵ Mucize, mükirler, peygamberin peygamberliğini ispat etmesi için bir mucize getirmesini istedikleri bir zamanda vuku bulur.³¹⁶

Keramet ise: başkasının hatta velinin istediği bir zamanda vuku bulmayabilir. İsteddiği mucizenin meydana gelmeyişi peygamberin risaletini zedeler.

³¹¹ Selvi, a.g.e.s.197

³¹² Keşeyri, *er-Risale*, s.174

³¹³ Bağdadi, *Usulu'd-Din*, s.174; Hucviri, a.g.e., s.336

³¹⁴ Karaçam, a.g.e. s.25

³¹⁵ Bağdadi, a.g.e. s.174; Kelabazi, *et-Ta'arruf*, s.74; Cuveyni, *el-Akide'tü'n-Nizamiye*, s.70-71; Kuşeyri, *Risale*, s.533-534; İsfahani, a.g.e. s.129; Taftâzânî, *Şerhu'l Akaid*, V, s.73; Curcani, *Şerhu'l-Mevakif*, III, s.465

³¹⁶ Teftâzânî, *Şerhu'l-Makasit*, II, s.176

Fakat, velinin, istediği veya kendinden istenen kerametın vaki olmaması, velayetini zedelemeyiz. Zaten velayette aslolan kerameti izhar etmemek ve gizlemektir.³¹⁷

Vuku şekline gelince; mucizede şu durumlar söz konusudur; Mucize, Peygamberin ve münkirin istediği şekilde olmalıdır. Mesela; “Şu hayvan benim Peygamber olduğumu söyleyecek bakınız” deyip de denizi yarmak ve parmaklarından su akıtmak mucize değildir.³¹⁸ Mucizeler çoğu zaman, bir istek, inkar ve tekzip hadisesinden sonra vuku bulmuşlardır.³¹⁹ Kur'an-ı Kerimde: “*İnkarcılar: O'na, Rabbinden ayetler (mucizeler) indirilmesi gerekmez miydi? Dediler. Deki: “Mucizeler ancak Allah katındadır.”*”³²⁰ Mucize, kimsenin inkar edemeyeceği açıklıkta ve benzerini getiremeyeceği bir şekilde vuku bulmalıdır. Mucizelerde, harikulâdelik gözle görülmeli, kesin kanaat hasıl olmalıdır.³²¹ Mucizenin vaki olması peygamber için şarttır.³²² Fakat, velinin kevnı kerameti şart değildir. Yine mucizenin izharı vacip iken, kerametın gizlenmesi lazımdır.³²³ Mucize sahibi, elinde zuhur eden harikulâde hadisenin mucize olduğunu kesinlikle bilir. Fakat veli, kendinden zuhur eden harikulâde hadisenin keramet mi yoksa İstidrac mı olduğuna katiyen hükmedemez.³²⁴

3- Delil Olma Yönünden

Mucize ile kerametın, sahiplerinin hak üzere oluşunu ispat etme ve dini meselelerde içtihatla bulunma noktasında delil olabilecekleri düşünülmektedir. Mucize, peygamberin hak peygamber olduğu hususunda kesin bir delildir. Mucizede peygamberlik iddiası, meydan okuma, harikulâdelik ve iddia edildiği şekilde vuku şarttır.³²⁵ Bu durumda mucize, kendisini ortaya koyan kimsenin hak peygamber olduğunun kesin delili olmaktadır. Çünkü mucize, yalandan

³¹⁷ Kuşeyri, *er-Risale*, s.174

³¹⁸ Selvi, a.g.e. s.255-256

³¹⁹ Karaçam, a.g.e. s.23

³²⁰ Ankebut, 50

³²¹ Şibli, Mevlana, *Asr-ı Saadet*, trc. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul, 1978, II, s.339

³²² Sabuni, *Maturudîyye Akaidi*, s.254

³²³ Nesefî, *Akaid*, s.174; Şa'rani, Abdulvehhab b.Muhammed b.Ali el -Ensari, *el-Yevakit ve'l Cevâhir fi Beyani Akaidi'l-Ekahir*, Mısır, h.1303, II, s.116

³²⁴ Hucviri, a.g.e., s.337

³²⁵ Serrac, *el-Luma*, s.526

peygamberlik iddiasında bulunan bir kimsede asla zuhur etmez. Keramet ise, velayet sahibinin hak üzere olduğunu ispat etmeye kafi değildir. Daha önce de arzettiğimiz gibi, onda hata payı mevcuttur ve keramet suretinde görünen şeyin, bir İstidrac veya şeytani bir oyun olması muhtemeldir.³²⁶

Hem ayrıca Nubuvette mucizenin şart olduğu gibi; velayette kerâmet şart değildir.³²⁷ Kerâmetin bulunmayışı veliye bir zarar vermez.³²⁸ Çünkü velayette aslolan; istikamet ve Hakka yakınlıktır.³²⁹ Bununla birlikte, kitap ve sünnete uyan kamil bir Müslüman'ın elinde zuhur eden kerâmet, onun hak yolda ve güzel bir halde olduğunun delilidir.³³⁰ Bazen veli, velayetini izhar ve ispat için keramet gösterebilir. Bunda dini bir gaye ve fayda olduğu zaman zararsız ve bazı durumlarda zaruridir.³³¹

Mûcize ve kerâmetin dinî içtihadta delil olma durumuna gelince; peygamberlerin mûcizelerinden âyet-i kerime, tevatür haber ve meşhur nakil, ile gelen mûcizeler dini bir delil ve sağlam bir hüccet olarak kullanılır.³³² Keramet ve husûsan kerametın bir nevi olan ilhama gelince; velâyette ilham bahsinde arzettiğimiz gibi bunlar, dinî, içtihadî bir delil hüviyeti arzetmektedirler. Ancak şeytânî hilelerden arınmış, Rahmânî olduğu kesin olan kerâmet ve ilhamla sahibi onunla amel edebilir.³³³ Kerâmet ve ilhâmın Kitap ve sünnetle kontrol edilip; hak olup olmadığı, şeri edebe uyup uymadığı bilinmelidir.³³⁴ Mûcize sahibi din alanında tasarrufta bulunur, fakat kerâmet sahibi Peygamberlerin emirlerine ve ölçülerine bağlı kalma zorundadır.³³⁵

4- Bağlayıcılık Yönünden;

Mucize ve özellikle vahiy mucizesi hem peygamberi, hem de ümmetini bağlar. Yani, bunlara iman ve gereğine göre amel vaciptir. Allah Teâlâ Peygamberine, inen vahye tabî olmasını şu şekilde emretmiştir: “*Rasûlüm! Rabbin*

³²⁶ Şa'rani, a.g.e., II, s.18

³²⁷ İmam Rabbani, *Mektubatı*, İstanbul, II, s.138

³²⁸ İbn Teymiyye, *el-Mu'cize ve'l Keramâtü'l-Evliya*, s.43

³²⁹ İmam Rabbani, a.g.e., II, s.138

³³⁰ Kuşeyri, *er-Risale*, s.531

³³¹ Şa'rani, a.g.e., II, s.117

³³² Selvi, a.g.e. s.257

³³³ Gölcük-Toprak, a.g.e., s.80

³³⁴ Kuşeyri, *er-Risale*, s.30

³³⁵ Hucviri, a.g.e., s.337

*tarafından sana vahyolunana tabi ol*³³⁶ “*Sana vahyolunana sımstıkı sarıl!*”³³⁷ Peygambere verilen ve indirilen şeylere, ümmetin tâbi olmasını da şu âyet-i kerime emretmektedir.: “*Rabbınızden size indirilen (Peygambere vahyolunan) şeylere tâbi olun. Allahtan başka dostlara tabi olmayın*”.³³⁸

Kerâmet ise, şeri bir hüccet olmadığı için, Rahmânî olması halinde ancak sahibini bağlar. Peygamberin Peygamber olduğunu her mükellefin bilmesi vâciptir. Velinin veli olduğunu bilmesi ise halka ve kendisine vâcip değildir. Ancak, bazılarının veli olduğunu bilmeleri caizdir.³³⁹

5- Hüküm Yönünden

Mucizeleri, senedine ve kaynağına göre üç kısma ayırabiliriz: Kur'an-ı Kerim'de sarih olarak veya işâret yolu ile anlatılan mucizeler; Sahih ve sağlam senedlerle rivâyet edilen mûcizeler; Bazı hadisçiler ve siyerciler tarafından kaydedilmekle beraber, hadis usûlüne göre zayıf sayılan rivâyetlere dayalı mûcizeler.³⁴⁰ Kur'an-ı Kerim'de zikredilen mûcizelere inanmak vâcip, inkar etmek küfürdür. Meşhur ve âhad yolla gelen rivayetler ise; Hz. Peygamberin (s.a.v)'in elinde tabiat kanunlarına aykırı hadiselerin vaki olduğunu gösterir. Bu manada mûcize mütevatir hükmünde olur ve katî ilim ifâde eder.³⁴¹ Tek bir mûcize dâhi Peygamberin, hak Peygamber olduğunu ispat etmeye kâfi gelir ve bu mûcizeden sonra ona inanmayan kimse azabı hak eder.³⁴² Kur'an³⁴³ ve hadisin beyanına göre³⁴⁴ her Peygambere mûcize verilmiştir ve mûcizesi görülmüştür.

Kerâmetin hükmüne gelince, kerametın vâki olabileceğine inanmak vâciptir. Çünkü kerâmet özelliği taşıyan hadiseler Kur'an-ı Kerim'de açıkça zikredilmiştir. Âyetlerden ayrı olarak, meşhur veya âhad yolla gelen rivayetlerin

³³⁶ En'am, 103

³³⁷ Zuhruf, 43

³³⁸ Yunus, 109

³³⁹ Kuşeyri, *er-Risale*, s.177

³⁴⁰ Şibli, *Asr-ı Saadet*, II, s.380

³⁴¹ Sabuni, *Maturidiyye Akaidi*, s.118

³⁴² Bağdadi, *Usulu'd-Din*, s.193

³⁴³ Al-i İmran, 183

³⁴⁴ Buhari, *İtisam*, I: Müslim, İman, 239

ortak olduğu mana: kerâmet özelliği taşıyan hadiselerin vâki olduğudur. Bu husus mütevâtir hükmündedir ve inanmak lazımdır.³⁴⁵

Ancak herhangi bir kimsenin veli ve kerâmet sahibi olduğuna ve kerâmetine inanmak insanlara vâcib değildir. Nitekim velâyet sahibine de kerâmet göstermek şart değildir. Velinin kerâmetinin olmayışı veya bilinmeyişi kendisine bir zarar ve noksanlık getirmez.³⁴⁶ Kerâmet için söylenecek hükümlerden birisi de: veli de zuhûr eden bu haller, bağlı bulunduğu Peygamberin mucizesi olmasıdır.³⁴⁷ Zira bir kimsenin veli olması keramet göstermesiyle bilinir. Veli olması ise inancında haklı olduğunu gösterir. Akidesinde haklı olması-nebiye tabi olması cihetiyle- Peygamberin risaletinin doğruluğuna da delildir. Ebu'l Muin Nesefî, meseleye bir de fayda açısından bakarak kerâmeti Peygamberin risaletinin ispatı olarak değerlendirmektedir. Çünkü velinin kerâmetini gören kimse Peygamberin asrında yaşayıp da onun mucizesini gören kimse gibidir.³⁴⁸

Ortaya koymuş olduğumuz bütün bu bilgilerden sonra konunun daha iyi anlaşılması bakımından Keramet ile mucize arasındaki farklılıkları ana hatlarıyla toparlamanın daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

a-Mûcize. Peygamberin nübüvvetle görevlendirilmesinden sonra vuku bulur. Kerâmette ise böyle bir görevlendirme söz konusu olmayıp velâyet makamına ulaştığı var sayılan herkesten zuhur edebileceği kabul edilir. Ayrıca vahyin gelmesiyle birlikte Peygamber ismet sıfatı kazanır, fakat veli için böyle bir şeyden söz edilmez.³⁴⁹

b-İsimlendirme açısından farklılık vardır. Peygamberin doğruluğuna delâlet eden hârikulâde olaylara mûcize, evliyâda zuhur edenlere ise kerâmet adı verilmiştir.³⁵⁰

c-Mûcize, tehdidiyle birlikte inkarcılara karşı ortaya konulur ve Peygamberin doğruluğunu ispat edecek tarzda zuhur eder. Kerâmet ise birçok âli-

³⁴⁵ Sabuni, a.g.e., s.124; Taftâzânî, *Şerhu'l-Akaid*, s.175

³⁴⁶ Kuşeyri, *er-Risale*, s.177

³⁴⁷ Taftâzânî, *Şerhu'l-Akaid*, s.177; Bilmen, a.g.e. s.135

³⁴⁸ Yeşilyurt, a.g.e. s.223

³⁴⁹ Bağdadi, *Usulu'd-Din*, s.174; İbn Teymiyye, *en-Nübüvvat*, s.20; Taftâzânî, *Şerhu'l Makasıt*, V, s.77-78; Gölcük-Toprak, a.g.e., s.327; Şimşek, Said, "Keramet", SÜİFD, S.3, 1990, s.115

³⁵⁰ Bağdadi, a.g.e. s.174; Hücviri, a.g.e., s.336

me göre velînin isteği dışında cereyan eder.³⁵¹ Ayrıca velînin söz konusu durumu gizlemesi daha uygundur.³⁵²

d-Mûcize, tüm olağanüstü olaylar şeklinde vâkî olabilirken, kerâmet ancak sınırlı bir takım olağan üstü olaylar şeklinde meydana gelebileceği kabul edilir.³⁵³ Ayrıca mûcizeye karşı konulamazken, kerâmetin benzeri yapılabilir.³⁵⁴

e-Mûcizeler doğrudan Allah'ın müdahalesiyle meydana gelir ve onların vukuunda Peygamberin doğrudan bir katkısı yoktur. Halbuki kerâmet bazı âlimlere göre velînin zâtî sıfatlarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla kişi gayret göstererek velâyet makamına ulaşabilir.³⁵⁵ Nitekim mûcize, her hangi bir ön hazırlık olmadan Peygamberden zuhur eder, kerâmet ise kulun ibadet ve taatlarının sonucunda vuku bulabilir.³⁵⁶

f-Peygamberin doğruluğunu kanıtlaması bakımından mûcizenin delâleti kesindir ve ona inanılması zorunludur. Ayrıca Peygamberliğin bilinmesi için mûcize gösterilmesi de gereklidir.³⁵⁷ Halbuki velî elinde bir takım hârikalar zuhur ettiği kabul edilse bile bu durum onun istikâmet üzere olduğuna delil sayılamaz. Hatta velî, kendisinden zuhur eden hârikulade olayların kerâmet olduğunu iddia edemeyeceği gibi başkalarının bunlara inanmasını da isteyemez.³⁵⁸

g-Kerâmet, ancak dine bağlı samimi kullardan sâdır olur³⁵⁹ ve bunlar Peygambere bağlılığın bir bereketi kabul edilir. Dolayısıyla kerâmetler velînin bağlı bulunduğu Peygamberin bir mûcizesi sayılır.³⁶⁰

³⁵¹ Kelabazi, a.g.e. s.74; Serrac, a.g.e. s.312; Bağdadi, a.g.e. s.174; Cuveyni, *Akide'tu'n Nizamiye*, s.70-71; Kuşeyri, *er-Risale*, s.533-534; İsfehani, a.g.e., s.129; Taftâzânî, *Şerhu'l Makasid*, V, s.73; Curcani, *Şerhu'l-Mevakif*, III, s.465; Şa'rani, *el-Yevakit*, s.163-164

³⁵² Nesefî, *Tabsıra*, I, s.537-538

³⁵³ Kelabazi, a.g.e. s.74; Bakillani, *el-Beyan*, s.5; Bilmen, a.g.e. s.190

³⁵⁴ Yüce, Abdulhakim, *Razinin Tefsirinde Tasavvuf*, İzmir, 1986, s.152

³⁵⁵ Senusi, Ebu Abdullah, *Şerhu Seniyyetü'l-Kübra*, (nşr. Abdulfettah Bereke), Kuveyt, 1986, s.351-52

³⁵⁶ İsfehani, a.g.e. s.29

³⁵⁷ Bknz., Bulut a.g.e. s.90-96

³⁵⁸ Taftâzânî, *Şerhu'l-Makasid*, V, s.73; İbn Teymiyye, *el-Nübuvat*, s.20; Şimşek, a.g.m., s.115; Akbulut, a.g.e. s.35

³⁵⁹ Gölcük, a.g.e. s.327

³⁶⁰ Nesefî, *Tabsıra*, I, s.537; Ömer Nesefî, *Metnu'l-Akaid*, s.11, Taftâzânî, *Şerhu'l Makasid*, V, s.76; a.mlf., *Şerhu'l-Akaid*, s.177; Harputi, a.g.e. s.313; Bilmen, a.g.e. s.190

h-Kerâmetin kendisinde şeriatın emirlerine muhalif unsurlar bulunmaz ve o, ilim yollarından sayılmaz. Başkaları için delil olması da söz konusu değildir. Hele onu, kişinin masumiyetine veya söylediği her şeyin doğruluğuna delil kabul etmek İslâm'ın prensipleriyle bağdaşmaz.³⁶¹

V-KERAMET VE SİHİR ARASINDAKİ FARKLAR

Burada sihir ve istidrac kavramını işlemedeki gayemiz, bu harikuladeliklerin tarif, özellik ve hükümlerini arz ederek Allah'ın bir ihsanı olarak salih kullarına vermiş olduğu ve onların hak yol üzerinde olduklarını gösteren kerametlerle farkını ortaya koymaktır.

A-Sihrin Tarifi:

Sözlükte sihr, hile yapmak, aldatmak, göz boyamak, gıda vermek, oyalamak, bozmak, menetmek, uzaklaşmak, cezbetmek, gönlünü çelmek, cadılık yapmak, oyun oynamak, erken kalkmak, ince, lâtif, hoş ayrıca; şiir ve fesâhat olarak insanı meftûn eden hüner gibi manalara gelmektedir. Es-Sihru, çoğulu, "eshâr" ve "suhûr" dur. Sihir ve büyü yapan kimseye de "sâhîr" (büyücü) denir.³⁶² İnsanlar arasında bu kelime "büyü" kelimesiyle ifade edilir. Sihrin aslı, herhangi bir şeyi hakiki ve gerçek şeklinden ve halinden değiştirip başka bir şekilde ve halde göstermektir. "Dînî örfte sihir, sebebi gizli olmakla, gerçeğin zıddına tahayyül olunan, gözbağcılık, yıldızcılık, şarlatanlık, hilekârlık tarzında cereyan eden herhangi bir şey demektir."³⁶³

Sihrin aslı; bir şeyi gerçek hâlden değiştirip başka bir halde göstermektir.³⁶⁴ Olduğuna göre bundan maksat; aslında sihir yapanda bulunmadığı halde, hârikulade hadiselerle benzer garip işler ortaya koymaktır. Sihir öğrenmekle elde edilir. Ona ulaşmak için, içinde bir takım küfür ve şeytanı öven sözler bulunan şeyler söylenip üfürerek, yıldızlara ibâdet edip cinâyet ve diğer fık işleri yaparak, şeytana yaklaşmayı sağlayan ve onun muhabbetini celbeden şeyleri güzel görerek şeytanın yakınlığından yardım istenir. Bu işler ancak,

³⁶¹ Harputî, a.g.e. s.312-313; Gölcük, a.g.e., s.327; Şimşek a.g.m., s.115

³⁶² İsfahani, a.g.e., s. 225-226; İbn Manzûr, a.g.e. IV, s.348-350; Asım Efendi, a.g.e, II, s.382-383

³⁶³ İsfahani, a.g.e., s.225-226; Ateş, Ali Osman, a.g.e. s.211; Gölcük-Toprak, a.g.e. s.392

³⁶⁴ İbn Manzûr, a.g.e. IV, s.348

nefsin pisliğine ve şer işlere uyan bir tabiatla zuhûr eder.³⁶⁵ Gerçek şudur ki; birlik ve yardımlaşmada tabiatların birbirine uyumu şarttır. Nasıl ki, melekler ancak, ibâdetlere devamda ve Allah Teâlâ'ya yakınlıkta kendilerine benzeyen hayırlı insanlara yardımda bulunuyorlarsa; şeytanlar da ancak kavlen, fiilen ve itikâden habislik ve necislikte kendilerine benzeyen kimselere yardım ederler. İşte bu şekilde sihirbaz, Peygamber veliden ayırt edilebilir.³⁶⁶

B-Sihrin Hakikati:

Sihrin hakikati hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Mûtezile âlimleri; sihir bir aldatmadan ibârettir. aslı yoktur derken, İmam Şâfi'ye göre sihir; bir vesvese ve çeşitli hastalıklardan ibârettir. Hânefilere göre ise; sihrin aslı vardır, onun vukuu gerçektir ve bir takım özelliklerle elde edilir.³⁶⁷ Sihir sâbittir ve vâkidir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in beyânıyla, bir ta'lim ve imtihan olarak "Hârut" ve "Mârut" ismindeki iki melek insanlara sihri öğretmişlerdir.³⁶⁸ Ayrıca "Felak" suresi de Rasûlullah' yapılan bir sihir hâdisesi üzerine nâzil olmuş ve kendisine: "İplere düğüm atıp nefes veren sihirbazların şerrinden Allah'a sığınması" emredilmiştir.³⁶⁹ Allah Rasûlü (S.A.V) Lebid b. Âsam isminde bir Yahudi'nin kendisine yapmış olduğu sihirden, Cibril-i eminin tali-matıyla bu Sureyi okuyarak iyileştiği zaman: "Allah bana şifâ" verdi, demiştir. Şüphesiz hastalığın iyileşmesi: illetin ortadan kalkmasıyla mümkün olmuştur. O illet de sihirdir. Şu halde sihir vâkıada mevcuttur.³⁷⁰

Sihir bir takım ta'lim, tecrübe ve usûllerle elde edilip hapis ve bozuk tabiatlarda görüldüğü için. mûcize ve kerâmetten apayrı bir şeydir. Gerçi sihirbazın elinden bir takım harikulade hadislerin meydana gelmesi câizdir.³⁷¹ Fakat mûcize ve kerâmet sırf ilâhi irâdeye âit bir fiil iken. sihir; tabîi rûhî sebeplerin

³⁶⁵ Alusi. Ebu'l-Fadl. Şihabuddin(ö.1270'1853). *Ruhu'l-Meani fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azim ve's-Sebi'l- Mesani*. Daru'l Fikr. Beyrut, ts.l. s.338

³⁶⁶ Alusi. a.g.e.. IV. 338

³⁶⁷ Kurtubi. Ebu Abdullah Muhammed b.Ahmet el-Ensari. *el-Cami'il-Ahkami'l Kur'an*. Beyrut, 1985. II. s.44

³⁶⁸ Bakara. 102

³⁶⁹ Felak, 4

³⁷⁰ Kurtubi, a.g.e, II. s.46

³⁷¹ Kurtubi, a.g.e. II. s.46

neticesidir.³⁷² Sihirbazda; suda, havada yürüyebilir, bir insanın ölümüne ve şeklinin değişmesine sebep olabilir. İki kişinin arasını ayırabilir. Bütün bunlarda hakiki fâil Allah Teâlâ'dır. Peygamberlere has kılınan büyük mucizeler sihirbaza verilmez.. Mucizelerin en belirgin özelliği Peygamberlerin meydan okuması ve Peygamberlik iddiâsında bulunmasıdır. Sihirbaz böyle bir iddia ve ispatta bulunamaz.³⁷³

Sihrin bir çok değişik çeşitleri vardır. Mesela Fahredin er-Razi (ö.606/1210), keldani sihri, kuvvetli ruh sahiplerinin sihri, cinlerden faydalanılarak yapılan sihir, el çabukluğuyla ve hokkabazlıkla gerçekleştirilen sihir, bazı araçlardan faydalanılarak yapılan sihir, bazı ilaç ve cisimlerden faydalanılarak yapılan sihir, süslü ve yaldızlı söz ya da fillerle yapılan sihir, söz taşıma ve dedikodu yoluyla gerçekleştirilen sihir olmak üzere sekiz çeşidini bildiriyor.³⁷⁴ ve bu sihir çeşitleri hakkında tafsilatlıca bilgi veriyor.

Bunların hepsi dini olmayan harikalardandır. Hatta bazı bilginlere göre bunlara hârika veya harikulâde de denilemez.³⁷⁵ Hepsinin ortak mana ve birleştikleri nokta: yukarıda arz ettiğimiz tabiata sahip kimselerin, semâvi ve arzî kuvvetlerden yardım görerek bir takım acaip hallere ve harikulade hadiselere sahip olmaları, insanlar üzerinde bir çok yönlerden tesir icrâ etmeleridir.

İbn Haldun (808/1406)'un taksimatıyla sihirbazların nüfuzu, himmetle tesir icra etmek; tılsımlarla başkalarını etkilemek; hayali güçlerle tesir icra eden ve bir takım telkinlerle hayal gücüne tesir ederek hakikatte mevcut olmayan bir şeyleri göstermek şeklinde üç şekilde gerçekleşmektedir.³⁷⁶

C-Sihrin Hükümü

Sihrin öğrenilip öğretilmesi ile onu bizzat yapmanın hükümleri değişiktir. İçlerinde İmam Fahrüddin Râzi'nin de bulunduğu bir grup âlim; sihrin zarardan korunmak, mucize ile aralarındaki farkı bilmek, sihir yapan hakkında doğru hüküm vermek gibi sebepler ve ilmin bizzat şerefli olması hasebiyle

³⁷² Şibli, a.g.e., II. s.244

³⁷³ Alusi, a.g.e., I. s.339

³⁷⁴ Razi, Tefsir, III. s.206-213

³⁷⁵ Yazır, a.g.e. I. s.366-367

³⁷⁶ Şibli, a.g.e., II. s.247

sihri öğrenmeyi ve öğretmeyi mubah görmüşlerdir.³⁷⁷ Bununla birlikte alimlerin çoğu ise; sihri öğrenip öğretmeyi haram kabul etmişlerdir. Çünkü, Kur'an-ı Kerim'de sihir kötülenmiş ve onun yüzünden küfre düşülebileceği beyan edilmiştir. Bu durumda helal olması câiz değildir.³⁷⁸ Hâdisi şerifte insanı helake götüren yedi büyük günah sayılırken, içlerinde sihir de zikredilmiştir.³⁷⁹ Ebu Hayyan (ö.745/1344) demiştir ki.: Allah Teâlâ'nın dışında, yıldızlar, şeytanlar ve diğer varlıklar büyük tanınarak ve bunlar asıl sebep görülerek yapılan sihir: ümmetin icmâi ile küfürdür. Öğrenilmesi ve öğretilmesi helal değildir. Öğrenilmesiyle cinâyet işlemek karı-koca veya dostlar ayırmak için öğrenilen sihirde aynı şekilde helal değildir. Yukarıdaki tehlikeler bulunmadığı hallerde de sihri öğrenmek ve öğretmek helal değildir.

Aldatma, hayal ettirme ve göz boyama ile yapılan sihirler de bâtıla girdiğinden öğrenilmesi doğru değildir. Gizli mahâretlerle yapılarak oyun, eğlence ve insanları keyiflendirmek için yapılan sihir de mekruhtur.³⁸⁰ Sihirbazın Peygamberlik iddiasında bulunması ve onların göstermiş olduğu büyük mucizeleri gösterdiğini söylemesi küfürdür.³⁸¹ Yapılmış bir sihri çözmek ve çözülmesini istemek helaldir.³⁸²

D-Sihrin ve Sihirbazın Özellikleri

Sihirbaz nebi veya veli değildir. Sihrin hakikati vardır, fakat mucize ve kerâmet gibi Cenab-ı Hakk'ın rızasına ve bütünüyle ilâhi irâde tercihiine bağlı değildir. Sihrin küfür, haram, mekruh ve mubah kısımları vardır. Sihir ilâhi bir hüccet olmayıp, daha ziyade şer kuvvetlerin te'sir ve tasallutu ile olan şeytanî, hile dolu, aldatıcı bir hadisedir. Sihirbazın yaptıkları, tekrarlanamaz ve benzeri getirilmez şeyler değildir. Sihir daha ziyade, şeytanî tabiat sahibi, bozuk seciyeli, kötü duygulu kümseler tarafından benimsenir ve yapılır. Sihirde iman

³⁷⁷ Sabuni, *Ayetü'l-Ahkam*, I, s.83; Razi, a.g.e. III, s.214

³⁷⁸ Sabuni, a.g.e. I, s.83; Alusi, a.g.e. I, s.339

³⁷⁹ Buhari, Hudud.44, Müslim, İman, 144

³⁸⁰ Sabuni, a.g.e. I, s.184

³⁸¹ Kurtubi, a.g.e. II, s.45

³⁸² Kurtubi, a.g.e. II, s.49; Geniş bilgi için bkz. Razi, a.g.e., III, s.205-216; Alusi, a.g.e. I, s.338; Sabuni, a.g.e., s.76-86

amel, takvâ şart olmadığı gibi; en tehlikeli olanı da sihir için bütün bunlardan sıyrılmak lâzımdır.³⁸³

Sonuç olarak, sihrin ve sihirbazın bu özellikleri görüldüğünde, mucize ve keramet gibi harikulade olaylardan farklı olduğu açıkça görebilecektir.

VI-KERAMET VE İSTİDRAC ARASINDAKİ FARKLAR

A-İstidrâcın Anlamı

“İstidraç” Arapça bir kelime olup sözlükte “istif’âl” vezninde mastardır. İstidrâc: Derece kökünden gelir. Yürümek, tırmanmak, yükselmek, derecelere ayırmak demektir.³⁸⁴ İstidrâc, bir yeri bulunduğu halden azar azar, derece derece aşağıdan yukarıya; yukarıdan aşağıya yaklaştırmak, hile yapmak, tuzak kurmak, bir dereceden diğerine yavaş yavaş çıkarmak, rahatsız ederek bulunduğu yerden ayrılmaya zorlamak, mühlet ve süre vermek demektir.³⁸⁵

Terim olarak istidrâc, bir insanı şeytanın fesâda, kötülüğe derece derece, yavaş yavaş yaklaştırması sonucunda meydana gelen hârikadır. Bu, o insanın isteği doğrultusunda arzusuna uygun olarak ortaya çıkar. Allah Teâlâ böyle kişilerin azaplarını artırmak üzere, onlara mühlet (süre) vererek onların isteklerini, ihtiyaçlarını, geçici imkân ve başarılarını sağlayarak yerine getirmektedir. Durumları değişik olmakla beraber genel olarak bunlar, zalim, azgın ve kâfir olan; küfrü ve fıskı açık olarak bilinen insanlardır.³⁸⁶ Firavun örneğinde olduğu gibi.³⁸⁷

Mûcize ve kerâmete benzer hârikulade hadiselerin, kafirin elinde zuhur etmesi câizdir. Fakat bu kimseden meydana gelen bu hadiselerin hak olan mû-

³⁸³ Selvi, a.g.e. s.264-265

³⁸⁴ İsfehani, a.g.e. 167; İbn Manzur, a.g.e. II, s.266; Curcani, *et-Ta'rifat*, s.41-42; Asım Efendi, a.g.e. I, s.446-447; Tehanevi, a.g.e. I, s.463; Firuzabadi, a.g.e. I, s.187; Firuzabadi, *Besairü Zev'it-Temyiz fi Letaifi'l-Kitabi'l-Aziz*, Mekketü'l-Mükerrreme, ts. II, s.592; Topaloğlu-Kahraman, *Arapça-Türkçe Yeni Kamus*, II.Baskı, İstanbul, 1967, s.98; Sarı, a.g.e. s.481; Develioğlu, a.g.e., s.545

³⁸⁵ İsfehani, a.g.e. s.167; İbn Manzur, a.g.e. II, s.268 ve III, s.90-92; Asım Efendi, a.g.e. IV, s.746-747; Firuzabadi, *el-Kamusu'l-Muhit*, I, s.188; A.mlf, *Besair*, II, s.592-593; Tehanevi, a.g.e., I, s.463; Curcani, *et-Ta'rifat*, s.41-42; Alusi, IX, s.126-127; Topaloğlu-Kahraman, a.g.e., s.98; Sarı, a.g.e. s.481; Gölcük-toprak, a.g.e. s.391; Develioğlu, a.g.e. s.545

³⁸⁶ Curcani, *et-Ta'rifat*, s.41-42; Asım Efendi, a.g.e., I, s.746-747

³⁸⁷ Zuhurf. 46-56

cize ve kerâmete, ancak sûreten benzediği mâlumdur.³⁸⁸ Şu bilmelidir ki; bir insan bir şey ister. Allah Teâlâ da onun istediğini verirse; bu, o kulun Allah katında sevilen bir kimse olduğunu göstermez. Bu ihsanın normal yolla olması ile olağanüstü yolla olması birdir. Bazen kul için bir ikram olabileceği gibi, bazen istidrac da olabilir. Kur'an-ı kerimde "istidrac" kelimesi iki yerde geçmektedir.³⁸⁹ "*Ayetlerimizi yalan sayanları biz beklemeyecekleri noktalardan derece derece (yavaş yavaş) helâka yaklaştırırız.*"³⁹⁰; "*Ey Muhammed! Kur'an-ı yalan sayanları bana bırak. Biz onları, bilmedikleri yerden, derece derece azaba yaklaştırtıyoruz.*"³⁹¹ İstidrac: Allah Teâlâ'nın bir insana bu dünyada dalâleti, azgınlığı, cehâleti ve inadı artsın diye her istediğini vermesi, onun da her gün Allah Teâlâ'dan uzaklaşmayı artırması demektir.³⁹² İstidrac ile ilgili ve anlam yakınlığı bulunan kavramlarda kur'an da geçmektedir. Bunların en önemlilere şunlardır:

Mekr: Kur'an da "Mekr" ve onun türevleri yirmi yer de geçmekte ve tehir etmek, hile yapmak, tuzak kurmak, düzen kurmak, gizliden gizliye dedi kodu yapmak, oyun, hile, düzen, dolap manalarına gelmektedir.³⁹³ Bu manayı ayetler de görebiliriz: "*Hüsranı uğrayan kimselerden başka, kimse Allah'ın (adaletiyle gerçekleşen) mekrinden emin olmaz.*"³⁹⁴ "*Onlar tuzak kurdular. Biz de onlar hiç farkında olmadan onlara bir tuzak kurduk*"³⁹⁵

Keyd: Sözlükte keyd, hile, tuzak, oyun, dalavere, dolap, gizlice birisine kötülük yapmayı istemek demektir.³⁹⁶ Terim olarak ise keyd: "mekr" ile aynı anlama gelmektedir. Keyd, ve ondan türeyen kelimeler Kur'an-ı Kerim'de geçmektedir. Keyd, yedi yerde geçmekte: Hile, tuzak, düzen manalarına gel-

³⁸⁸ Hucviri, a.g.e. (Haz.Uludağ), s.341; Taftâzânî, *Şerhu'l-Makasid*, II, s.177

³⁸⁹ 'A'raf, 182; el-Kalem, 44

³⁹⁰ 'A'raf, 182

³⁹¹ Kalem, 44

³⁹² Razi, *Tefsir*, XXI, s.93

³⁹³ 'A'raf, 99, 123; Yunus, 21; Ra'd, 42; Sebe, 33; Fatr, 10, 43; Yunus, 21; Neml, 50; Nuh, 22; Ra'd, 33, İbrahim, 46; Neml, 51; Yusuf, 31; Al-i İmran, 54

³⁹⁴ Araf, 99;

³⁹⁵ Neml, 50

³⁹⁶ İsfahani, a.g.e. s.443; Asım Efendi, a.g.e. II, s.11, Topaloğlu-Kahraman, a.g.e. s.380, Sarı, a.g.e., s.1339; Develioğlu, a.g.e. s.615

mektedir.³⁹⁷ “Keyd”den türeyen kelimeler ise yirmi sekiz (28) yerde geçmekte, Tuzak, tuzak kurmak, hile, hile yapmak, hile düzmek, düzen, fend (oyun, el altında yapılan iş), desise (hile), zahiri iyilik fakat Batını hızlân, ikâba dayalı olan “ihmâl” ve istidrâc” manalarına gelmektedir³⁹⁸: “Onlar, Allah’ı ve iman edenleri aldatmaya çalışırlar. Halbuki onlar ancak kendilerini aldatmaktadır- lar da farkında değildir.”³⁹⁹

Hud’a: Sözlükte, hile ve tuzak demektir.⁴⁰⁰ “Hud’a”dan türeyen kelimeler Kur’an-ı Kerimde beş yerde geçmekte: hile, aldatmak, oyun, oyun oynamak, manalarına gelmektedir.⁴⁰¹ Ayette şöyle geçmektedir: “Eğer sana hile yapmak isterlerse, şunu bilki, Allah sana kafidir. O, seni yardımıyla ve Mü’minlerle destekleyendir.”⁴⁰²

İmlâ ve İhmal: Sözlükte, mühlet vermek, süre tanımak, denemek için fırsat vermek demektir.⁴⁰³ İmhâl’in kökü olan “mehl”; Kur’an-ı Kerimde üç yerde geçmekte; mühlet vermek, süre vermek, geciktirmek manalarına gelmektedir.⁴⁰⁴ İmlânın aslı olan “E-M-L-Y”- ve bundan türeyenler Kur’an-ı Kerimde sekiz yerde geçmekte: ümit vermek, meydan vermek, mühlet vermek, zaman vermek, fırsat vermek manalarına gelmektedir.⁴⁰⁵ “Küfredenler kendilerimize mühlet verişimizi sakın kendileri için hayırlı sanmasınlar. Biz onlara sırf günahları çoğalsın diye mühlet veriyoruz.”⁴⁰⁶ “Nimet içinde yüzen o yalancılara bana bırak ve onlara biraz mühlet ver.”⁴⁰⁷

³⁹⁷ Nisa, 76; Enfal, 18; Yusuf, 52; Ta-ha, 69; Mu’min, 25, 38; Murselat, 39

³⁹⁸ “Keyd”den türeyenler kelimeler Kur’an’da yirmi sekiz yerde geçiyor. Bkz. Yusuf, 76; Tarık, 15-16; Enbiya, 57; Yusuf, 5; A’raf, 183; Murselat, 39; Hud, 55; Enbiya, 60; Saffat, 98; Tur, 42, 46; Tarık, 15-16; Taha, 60, 64; Hacc, 15; Al-i İmran, 120; Fil, 2; Kalem, 45

³⁹⁹ Bakara, 9

⁴⁰⁰ İsfehani, a.g.e. s.143-144; Asım Efendi, a.g.e., III. s.220-221; Topaloğlu-Karaman, a.g.e., s.77; Sarı, a.g.e. s.383; Devlioğlu, a.g.e. s.451

⁴⁰¹ Enfal, 62; Bakara, 9; Nisa, 142

⁴⁰² Enfal, 62

⁴⁰³ İsfehani, a.g.e. s.474; Asım Efendi, a.g.e. IV. s.98; Topaloğlu-Karaman, a.g.e. s.403; Sarı, a.g.e. s.1415; Develioğlu, a.g.e. s.517

⁴⁰⁴ Tarık, 17; Müzemmil, 11

⁴⁰⁵ Muhammet, 25; Ra’d, 32; Hacc, 44, 48; A’raf, 183; Kalem, 45; Al-i İmran, 178

⁴⁰⁶ Ali İmran, 175

⁴⁰⁷ Müzemmil, 11

Âyet-i kerimeler gösteriyor ki, bir insanın isteklerine kavuşması onun derecesinin yüksekliğini ve kemâle erdiğini göstermez.⁴⁰⁸ İşte istidrac sahibinin halleri bundan ibarettir. Şüphesiz kerametle aralarında pek büyük farklar vardır.

B-Keramet ve İstidrac Arasındaki Farklar

Kerâmet, sahibini emin kılmaz. Aksine kerâmete mahzar olan bir kimse Allah'tan daha çok korkar. Gazabından daha çok sığınır. Elinde zuhur eden şeyin bir istidrac olmasından endişe eder. İstidrac sahibi ise; bundan emin olur. Kendisinden meydana gelen şeyi hakkettiğini zanneder. Ayrıca başkalarını küçük görmeye başlar. Allah'ın azabı ve yakalamasından, imansız ölmekten korkmaz. İşte elinde hârikulade hadiseler meydana gelen bir kimsede böyle haller oluyorsa, bunlar işin kerâmet değil, bir istidrâc olduğunu gösterir. Bunun için muhakkik âlimler Allah Teâlâ'dan kopmanın bu gibi hallerde daha ziyade vâki olduğunda ittifak etmişlerdir.⁴⁰⁹

Yalandan Peygamberlik iddiasında bulunan kimsede bir takım acâib halleri zuhûr etmesi câizdir. Bu onun yalancılığına bir delildir ve Hakk'dan uzaklaşıp azaba düşülmesine vesile olur. Fakat bu gibi kimselerde zuhûr eden haller, insanı şüpheye düşürecek ve tereddüde sevk edecek mâhiyette değildir. Böyle olacak olsa sâdık olan ile yalancı olanın arasını ayırmak müşkül olur. Hak ile bâtil birbirine karışır.⁴¹⁰ Hak olan kerâmet sahibiyle, kendisinden kerâmete benzer harikulade hadiselerin zuhur ettiği ehl-i dalâlet ve ehl-i dünya arasındaki en önemli fark şudur: Ehlullah bu gibi hallerde ancak, Allah'ın şeriatına son derece samimi ve sağlam mutabaatlarıyla ulaşmışlardır. Kâfirlerde ve dünya ehlinde ise, durum bunun tersinedir. Onların elinde zuhûr eden şeye kerâmet denmez.⁴¹¹ O şeylerin onlarda vâki olması onların Allah katında makbul kimseler olduğunu da göstermez.

Mevlânâ (ö.5672/1273) "Mesnevi" sinde bu farkları şöyle anlatır: "Zâhirde birbirine benzeyen yüz binlerce şeyler vardır. Hakikatte bunlar birbirin-

⁴⁰⁸ Razi, *Tefsir*, XXI, s.94

⁴⁰⁹ Razi, a.g.e. XXI, s.94

⁴¹⁰ Hucviri, a.g.e. s.341

⁴¹¹ Şa'rani, a.g.e. II, s.117

den tamamen ayırdırlar. Bunların görünüş itibariyle birbirine benzemesi, mühim bir şey değildir. Çünkü tatlı su ile acı suyun rengi birdir. Bal arısıyla eşek arısı aynı çiçeği emerler. Bunların biri bal verir, diğeri insanları iğneler. Âhuların iki türü de aynı suyu içerler, aynı otu yerler. Fakat biri bir şey vermediği halde, öbürü misk verir. Her şeyin tadını zevk sahibinden başka kim bilir? Balı bal mumundan ayırmak için onu tatmak lazımdır. Sihri mûcizeye karıştıran ve ikisini de hile ve düzen zannedenler olmuştur. Hakiki altını kalp altından ayırmak için altını mihenge vurmak lazımdır. Cenab-ı Hakk, kimin ruhuna mihenkhassasını vermişse o, “şek” ile “yakîn”i birbirinden ayırır. Kalbi manevi hastalıklardan kurtulmuş bir kimse doğru ile yalanı derhal ayırır.”⁴¹²

Keramet sahibi olan kimse, bir keramet ile gururlanmaz ve kerametini iftihar vesilesi yapmaz. Aksine, kalbindeki Allah korkusu, tevazu ve şükrü artar. Bu keramete layık olduğu iddiasında olmadığı gibi; keramete, yapmış olduğu ameller sayesinde eriştiği inancında bulunmaz. Bu kerametini, Allah'ın (c.c) bir lütfu olduğunu bilir ve istidrac olması ihtimalinden korkar, daima Allah'a dua eder.

İstidrac sahibi ise, kendisine izhar edilen harika ile gurur duyar. Bunu iftihar vesilesi yapar ve bu harikaya müstahak olduğuna inanır. Başkalarına tepeden bakar, kendisinin çok büyük insan olduğuna hükmeder. Kibri artar, kendini Allah'ın gazabından emin bilir. Akıbetin kötü olacağından korkmaz. Kalbinde Allah korkusu kalmaz. Allah'a karşı tevazu olmaz nimetlere şükretmez. İslam'a uymayan bütün bu haller, bu kimsede zuhur eden harikanın istidrac olduğunu gösterir.⁴¹³

Netice olarak diyebiliriz ki: kerâmet sahibi bir velinin kâhinden sihirbazdan, hokkabazdan ve bu tür aldatıp sapıtcı hallerin sahibi olan kimseden ayrıldığı en önemli nokta: onun, Allah Teâlâ'nın dostu, diğerlerinin de düşmanı olmasıdır. Her birisinin elinde zuhur eden harika hadiseler içinde bulundukları hali artıracak, hak üzere olanı yükseltip batılda olanı batıracaktır.⁴¹⁴ Dolayısıyla bir kişinin elinde zuhur eden harikulade bir olayın Allah'ın Salih kuluna ik-

⁴¹² Şibli, a.g.e. II. s.245

⁴¹³ Ömer, Nesefî, *Akaid*, s.175

⁴¹⁴ Selvi, a.g.e. s.267

ramda bulunduğu bir keramet mi yoksa sahibinin lutfünü, isyanını arttıran istidrac mı olduğunu anlamak için o kişinin Kur'an ve sünnet ölçüsünde istikamet üzere olup olmadığına bakmak yeterli olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAZI KELAM EKOLLERİNDE VE TASAVVUFTA KERÂMET ANLAYIŞI

Bu bölümde, ağırlıklı olarak Ehl-i Sünnet görüşüne göre incelediğimiz kerâmet konusunun daha iyi anlaşılması ve de sağlıklı değerlendirilmesi için farklı başlıklar altında İslami kelam ekollerinden Ehl-i Sünnetin genel olarak kerâmet hakkındaki değerlendirmelerini sunduktan sonra özellikle mutezile, Şia ve Vehhabiye mezheplerinin kerâmet hakkındaki değerlendirmelerini sunmaya çalışacağız. Bu bölümde ayrıca mutezile, şia ve vehhabiliğin yanı sıra tasavvuf geleneğindeki kerâmet anlayışını açıklayacağız.

I-EHL-İ SÜNNETİN KERAMET ANLAYIŞI

Ehl-i Sünnet âlimleri, mevcut kanunların dışında bazı olağan üstü olayların meydana gelebileceğini aklen mümkün görürler. Böylece onlar, kerâmetin aklen mümkün olmasının yanında fiilen vuku bulduğunu, naslara dayanan delillerin de bunu desteklediğini kabul ederler.

Ehl-i Sünnett'e göre aklın mümkün görmesi bakımından mucize ile keramet arasında herhangi bir farklılık yoktur.⁴¹⁵ Söz konusu harikulâde fiil, salih bir Mü'minin elinde zuhur etmişse buna kerâmet denilmiştir. Kerâmetin kafir ve günahkar kimselerden değil, Allah'ın emir ve yasaklarına büyük bir titizlikle uyan sâlih kulların elinde zuhur edeceği hususunda görüş birliğine varılmıştır.⁴¹⁶ Allah'ın bir lütfü olarak veli kulların elinde kerâmet gibi hârikulâde fiillerin meydana gelebileceğini kabul etmek Ehl-i Sünnetin temel prensipleri arasında gösterilmektedir.⁴¹⁷ Sünnî telakkiye göre kerâmet, Kur'an, Sünnet ve icmâ

⁴¹⁵ Bağdadi, *Usulu'd-Din*, s.174; Serrac, a.g.e. s.311. Kelabazi, a.g.e. s.71-72, Hucviri, a.g.e. s.336; Cuveyni, *el-İrşad*, s.319; Curcani, *Şerhu'l-Mevakif*, III, s.464-65, Nebhani, a.g.e. s.849-850; Macdonald, "Keramet" İA, VI, s.577-578

⁴¹⁶ Kelabazi, a.g.e., s.72-73; el-Ferra, *Usulu'd -Din*, s.161; Subki, *Tabakatü's-Şafiyye*, II, s.301-302

⁴¹⁷ Bağdadi, *el-Fark*, s.344; Cuveyni, *el-İrşad*, s.316-321; amlf, *Akidet'un-Nizamiye*, s.70-71; Nesefi, *Metnul-Akaid*, s.11; el-Ferra, a.g.e. s.161; Şehristani, a.g.e. s.497-498; Nesefi, *Tabsıra*, II, s.536-537; İbn Teymiyye, *el-Mucize ve Keramatu'l-Evliya*, s.10 vd.; Curcani,

ile naklen sabittir. “Ashab-ı Kehf” olayı ⁴¹⁸, Hz. Meryem’in yanında yiyeceklerin bulunması ⁴¹⁹ Belkıs’ın tahtının göz açıp kapayıncaya kadar bir zaman içinde nakledilmesi. ⁴²⁰ gibi olaylar konunun Kur’anî delillerini oluşturmaktadır. ⁴²¹ Bunun dışında sahih hadiselerde bazı şahısların kerametleri anlatılmıştır ⁴²², ashab ⁴²³, tabiîn ve diğer Salih kişilerden de bir çok keramet haberleri –âhad yolla da olsa- rivâyet edilmiştir. ⁴²⁴

Ehl-i sünnet âlimlerinin büyük ekseriyeti, Allah’a inanan ve itaat eden, peygamberine bağlı salih kulların elinde harikulade türünden bazı kerâmetler zuhur edebileceğini kabul ederler. Onlara göre sâlih ve müttaki kulların elinde meydana gelen bu tür hadiseler, sahiplerinin velâyet rütbesine ulaştıklarına delâlet ettiği gibi, insanlar arasında hürmete mahzar olmalarını, vaaz ve nasihatlerinin hüsnü kabul ile dinlemesini de temin eder. ⁴²⁵ Ayrıca bazı âlimler velilerden zuhur eden kerâmetleri, tâbi oldukları Peygamberin doğruluğunu teyit eden mûcizeler olarak değerlendirir. ⁴²⁶ Çünkü velî, Peygamberin mesajını tekrar etmekte, onun davet ettiğine çağırmakta ve aynı zamanda titizlikle kulluğa devam etmektedir. Böylece bir kimsenin nübüvvet iddiasında bulunması da söz konusu değildir. ⁴²⁷ Şüphesiz ki Allah, peygamberleri tekzip edecek veya nübüvvet iddiasında bulunacak yalancı bir kimsenin elinde hârikulade türünde olayların zuhuruna müsaade etmez. ⁴²⁸

Nitekim Sünnî kelâmcılar, Peygamberlik iddiasında bulunan sahtekarın elinde hârikulâde olayların – iddiayı tasdik eder şekilde – zuhur etmesini imkansız kabul ederler. Eş’ari kelâmcıları, meseleyi Allah’ın kudreti ve yaratması

Şerh’ul-Mevakif, III, s.464-465; Harputi, a.g.e. s.312-313, Fazlur’rahman, a.g.e., s.194-195. Serrac, a.g.e. s.214

⁴¹⁸ Kehf, 10-26

⁴¹⁹ Al-i İmran, 37

⁴²⁰ Neml, 40

⁴²¹ Serrac, a.g.e.s. 313-314 ; Kelabazi, a.g.e. s.72; Nesefî, a.g.e. I, s.536

⁴²² Bk. Buhari, İcare, 12, Enbiya, 48, Menakıb, 25, Fedailü’s-Sahabe , 5, Edep, 5; Müslim, Salatü’l-Müsafirîn, 36, Bîir, 2, 7-8; Zikr, 100; Ahmet b. Hambel, Müsnet, II, 111, 245, 296, 307, 372; Geniş bilgi için bk. Razi, *Tefsir*, V, s.683-687

⁴²³ Kuşeyri, *Risale*, 539 vd.; Sabuni, *el Bidaye*, s.54-55; Taftâzânî, *Şerhu’l-Akaid*, s.177

⁴²⁴ Serrac, a.g.e. s.313-316; Kelabazi, a.g.e. s.71-79; Kuşeyri, a.g.e. s.530 vd

⁴²⁵ Bilmen, a.g.e. s.190

⁴²⁶ Ömer Nesefî, a.g.e. s.11, Taftâzânî, *Şerhu’l Akaid*, s.177

⁴²⁷ bkz Hucviri, a.g.e. s.535-537

⁴²⁸ bkz. Bulut, a.g.e. s.104-112

açısından değerlendirmiş ve bunun hak ile batıl arasındaki farkı kanıtlama hususunda Allah'ın acziyetini gerektireceğinden dolayı imkânsız olduğunu söylerken ⁴²⁹.Mâtüridiyye ekolü teorik olarak hikmet – sefeh, hüsün – kubuh ve âdet çerçevesinde konuyu ele almış ve yalancı bir kimsenin elinde iddiayla birlikte harikulâde olayların meydana gelmesinin –insanları hakka götüren yolun şüphe altına gireceğini belirterek – muhal olduğunu açıklamıştır ⁴³⁰

Suni kelâmcılar, mûcizeyle karışabileceği endişesinden hareketle kerâmeti inkar eden Mu'tezilî anlayışı tenkit etmiş ve görüşlerinin tutarlı olmadığını kendi zaviyelerinden ortaya koymaya çalışmıştır. Onlar kerâmetin Kitap ve sünnetle sabit olduğunu, bu sebeple inkarının mümkün olamayacağını, böyle bir anlayışın hiçbir surette mûcizeyi zedelemeyeceğini belirtmiş, velîlerin elinde zuhur eden kerâmetlerin tâbi oldukları peygamberin doğruluğunu ispat eden deliller kabul edilmesi gerektiğini söylemek suretiyle kerâmetin mûcizeyi desteklediğini savunmuştur. ⁴³¹

II- MUTEZİLİNİN KERAMET ANLAYIŞI

Mu'tezile kelâmcılarının büyük çoğunluğu hârikulâde olarak sadece mûcizeyi kabul etmiş ⁴³² bunun dışında hiçbir hârikulâde olayın vuku bulamayacağını söyleyerek aksi iddiaları hayal ve göz yanılsası (illüzyon) olarak değerlendirmiştir ⁴³³

Ehl-i sünnet âlimleri, kerâmetin aklen mümkün olmasının yanında fiilen vuku bulduğunu, nasslara dayanan delillerin de bunu desteklediğini söylerken Mu'tezile kelâmcıları, mûcize ile karışabileceği ve dolayısıyla nübüvvet müessesini zedeleyeceği endişesiyle kerâmeti reddederler. ⁴³⁴ Örneğin Kâdî Abdülcebbar (ö.415/1025), sâlih kullardan mucize gibi âdeti bozan bir takım

⁴²⁹ Bknz. Cuveynî, *el-İrşad*, s.326-327; Gazalî, *el-İktisad*, s.122-125, Şehristanî, a.g.e. s.134; Taftâzânî, *Şerhu'l-Makasıt*, V. s.18; İbn Teymiyye, *en-Nübüvât*, s.208-210; Amidî, *Gayetu'l-Merâm*, s.330

⁴³⁰ Perzdevî, a.g.e. s.97-98; Nesefî, *Tabsıra*, I. s.471

⁴³¹ Bağdadi, *el-Fark*, s.344; Nesefî, a.g.e. I. s.536-537

⁴³² Cuveynî, *el-İrşad*, s.316; İcî, a.g.e., III. s.464; Abduh, a.g.e. s.159

⁴³³ İbn Hazm, a.g.e., V. s.3; Curcanî, *Şerhu'l-Mevakif*, III. s.464-465; Çelebi, a.g.e. s.163-164

⁴³⁴ Kadî Abdülcebbar, *en-Nübüvât ve'l-Mucizat*, XV. s.242-243; Subkî, a.g.e., II. s.316-317; Nesefî, *Tabsıra*, I. s.536-538; İsfahani, *el-İ'tikadat*, s.130; Taftâzânî, a.g.e. s.76; Amidî, a.g.e., s.334

olağan üstü fiillerin meydana gelebileceğini mümkün görmenin, nübüvvetin en önemli delili kabul edilen mucizeyi iptal edeceğini ileri sürer. Ona göre kerâmetle mûcize türünden hârikulâde olaylar kast ediliyorsa bunun vuku bulması imkan dâhilinde değildir. Zira içerikleri aynı olmakla birlikte isim değişikliği yapmak suretiyle hakikatler değiştirilmiş olamaz. Eğer kerametle olağan üstü haller değil de alışılmış bir takım filer kast ediliyorsa bu nevi olayların bütün insanlarda zuhuru mümkündür. Fakat kerâmetle söz konusu hârikulâde durumlar değil, mûcize seviyesine ulaşamayan daha küçük fevkalâde deliller amaçlanıyorsa bu konuda küçük olan bir şey de büyük hükmündedir. Örneğin, küçük bir canlıyı diriltmek kerâmet, ölüyü diriltmek mûcizedir, denilemez. Çünkü her iki olayda âdeti aşmak bakımından birbirine eşittir.⁴³⁵ Kâdî Abdülcebâr, velîlerden hârikulâde durumların zuhur ettiği şeklindeki haberlerin kesin bilgi ifade etmediğini⁴³⁶ belirttikten sonra eğer sâlih kullardan olağan üstü fiillerin meydana gelmesi imkan dâhilinde olsaydı buna en lâayık olan kimselerin sahabe ve selef-i sâlihîn olması gerektiğini söyler. Ona göre sahabeden hiç kimse devlet reisi olmak için kendisini daha ehil olduğunu ispata yönelik olarak kerâmet göstermiş değildir. Halbuki Ehl-i sünnetin zannettiği gibi Hz. Peygamberin önde gelen arkadaşlarının olağan üstü bir takım işler yapabilme türünden kerametleri olsaydı Hz. Ali'nin Hz. Muaviye ile mücadelesinde veya Hâricilerin iddialarını redetmekte böyle bir yola girmesi daha kolay olurdu. Sahabeden hiç kimsenin böyle bir iddia ile ortaya çıkmadığı hususu tevatürle sabittir⁴³⁷. Böylece Kâdî Abdülcebâr, hiçbir sahabenin ve velînin kevnî anlamda keramet göstermediğini savunur.

Sünnî kaynaklarda kerâmeti temellendirmek üzere Kur'an'da zikredilen 'Ashab-Kehf'⁴³⁸, Belkıs'ın tahtının nakledilmesi⁴³⁹ Hz. Meryem'in babasız bir çocuk dünyaya getirmesi, yanında yiyeceklerin bulunması⁴⁴⁰ gibi olaylar bir delil olarak ileri sürülürken Mu'tezile Ekolü Kur'an'da anlatılan ve Sâlih kul-

⁴³⁵ Kadî Abdülcebbar, a.g.e., XV, s.242-243

⁴³⁶ Kadî Abdülcebbar, a.g.e., XV, s.225

⁴³⁷ Kadî Abdülcebbar, a.g.e., XV, s.241

⁴³⁸ Kehf, 10-26

⁴³⁹ Neml, 40

⁴⁴⁰ Al-i İmran, 37

lardan zuhur ettiği belirtilen bu hadiseleri kerâmet olarak değerlendirmez⁴⁴¹. Onlar bu tür olayları aynı dönemde yaşayan başka bir nebinin mûcizeleri olarak kabul ederler⁴⁴²

Mûtezilenin velilerin kerâmetini inkar etmeleri, temelde şu görüşlerine dayanmaktadır:

1-Bazı kulların diğer bazıları yanında özel olarak seçilip apayrı hususiyetlere sahip olması câiz değildir.

2-Veliden keramet zuhur edecek olsa; onda meydana gelen bu hârikulâde hadise ile Peygamberin elinde meydana gelen mucize birbirine karışır, velî-yi Peygamberden ayırmak güç olur.

3-Eğer velilerden harikulâde hâdiseler meydana gelecek olsa; bu durum çoğalır ve her gün zuhur ederek harikulade olma vasfını kaybeder.

4-Harikulâde hadiselerin meydana gelişinde Peygamberle veli aynı durumda olacak olsa bu, Peygamberin derecesini zedeler, kıymetini düşürür.⁴⁴³

III-ŞİA'DA KERAMET ANLAYIŞI

Genel olarak Şia da keramet inkâr edilmemektedir; fakat keramet sahibi veli hakkındaki anlayış, velayet anlayışına dönüşmüştür ve bu şekli ile Ehl-i sünnet'in velayet anlayışından farklı bir şekilde tanımlanmıştır. Şia dediğimiz zaman pek çok fırkadan oluşmakla birlikte, içlerinde en meşhurlarından birisi olan İmamiyye fırkasının imamet konusundaki belli başlı fikirlerini şöyle özetleyebiliriz.

a-İmamet vaciptir ve her zaman bir imamın bulunması zaruridir; nübüvvet nasıl Allah'ın bir lütfüyse imamette öyledir ve her asırda Peygamberin vazifesiyle vazifelenmiş, insanların hidayet ve irşatlarını üstlenmiş bir imamın mevcudiyeti şarttır. Bu imam, insanların din ve dünya işlerini tedvir etmek, aralarında zulmü, düşmanlığı gidermek, adaleti yaymak hususunda Peygambe-

⁴⁴¹ Akbulut, a.g.e. s.35

⁴⁴² Kadı Abdulcebbar, a.g.e., XV. s.216

⁴⁴³ Selvi, a.g.e. s.161

rin umumi velayetine haizdir. Ayrıca bu bakımdan imamet, nübüvvetin devamıdır.⁴⁴⁴

b-Nass ve Tayin: İmamet halkın görüşüne ve seçimine bırakılmış umumi meselelerden değildir. Bilakis dinin bir rükünüdür, İslam'ın temelidir. Peygamberin bu meseleyi gizlemesi, ümmetin takdirine bırakması caiz değildir bizzat peygamberin ümmete bir imam tayin etmesi gerekir.⁴⁴⁵ Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v)de Allah'ın vahyi ile Hz. Aliye halife tayin etmiş ve bunu damadı olduğu için değil. İlahi buyruğun icracısı olduğu için yapmıştır.⁴⁴⁶

c-İmamlar Masumdur. İmamlar Peygamberlerin vazifelerini gördüklerinden, Peygamberlerle aralarında bir fark olmaması gerekir onlar, büyük olsun, küçük olsun günah işlemekten masumdur.⁴⁴⁷

d-İmamlar on iki tanedir. On iki imam mezhebine mensup olanlar, Peygamber (s.a.v)dan sonra imamların on iki adet olduğunda ittifak etmişlerdir. Bu imamlar, Hz. Ali (r.a) ile başlar. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile devam eder, sonra Hz. Hüseyin'in çocuklarıyla sürer ve on birinci imam olan el-Mehdi'ye kadar gider.⁴⁴⁸

Bu görüşler tamamen Şi'anın imamiye fırkasına aittir. Şi'anın genel anlayışı da bu merkezdedir. Ehl-i sünnet'e göre velayetle imametın sıfatları ve veli ile imamın vazifeleri değişiktir. Velayet Allah'ın iradesine bağlı olarak kulun iman ve ihlası ölçüsünde tahakkuk eder. İmamet için ise, masumiyet şart olmadığı gibi efdaliyet de şart değildir.⁴⁴⁹ İmam ve halife tayin veya vasiyetle değil, doğrudan ümmetin meşvereti ve secimi ile iş başına gelir.⁴⁵⁰

Şi'a'nın bu şekilde imamet anlayışında ilk üç halifenin hilafetleri kabul edilmekte, rivayetleri güvenilirmez olarak vasıflandırılmaktadır.⁴⁵¹ Ehl-i sünnet alimleri ise Peygamberlerden sonra velilerin en üstünleri sırasıyla Hz.

⁴⁴⁴ Fırlalı Ethem Ruhi, *İmamiye Şiast*, İstanbul, 1984, s.209

⁴⁴⁵ Abdulhami, İrfan, *İslamda İtikadi Mezhepler ve Akaid Esasları*, çev.Saim Yeprem, İstanbul, 1983, s.37

⁴⁴⁶ Fırlalı, *İmamiye Şiast*, s.209-210

⁴⁴⁷ Fırlalı, a.g.e. s.214; İzmirli, İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelam*, İstanbul, ts., s.78

⁴⁴⁸ Abdulhamit, a.g.e. s.41

⁴⁴⁹ Taftâzânî, Şerhu'l-Akaid, s.184-185

⁴⁵⁰ Fırlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, İstanbul, 1999, s.180

⁴⁵¹ Fırlalı, a.g.e., s.177

Ebubekir, Hz.Ömer,HZ. Osman, ve Ali'dir. Hilafetteki tertiplerine paralel olarak bu tertip, şia'nın aksine sahabenin icmaı ile sabittir.⁴⁵²

IV- VEHHABİLİK'TE KERÂMET ANLAYIŞI

Yaklaşık iki asır önce Arap yarımadasında Necd dolaylarında Muhammed b. Abdilvehhab (ö.1113-1206) tarafından kurulan Vahhabilik, bugün Suudi Arabistan'ın resmi mezhebi durumdadır. Mısır, Hindistan, Afrika ve diğer bazı İslam ülkelerinde taraftarları vardır.⁴⁵³ Vehhabiler, tasavvufi ve kelami tefekkür ve inanışa şiddetle karşı çıkmışlar ve bu gibi ilimlerin tahsilini haram saymışlardır. Bugün bile Vehhabiler bu ilimleri medreselerinde okutmamaktadır. Şeyh-mürit münasebetlerini ve tarikatları reddetmeleri ve bunların hareketlerini din dışı saymaları tarikatların şiddetli bir şekilde Vehhabileri tenkit etmelerine sebep olmuştur.⁴⁵⁴

Bu mezhebin savunduğu fikirler arasında konumuzla ilgili olan keramet ve evliyaya tevessül meselesi yer almaktadır. Vehhabilere göre Allah'tan başkasından yardım istemek şirk'tir. Ravza-ı Mutahharayı, evliya ve Salihlerin kabirlerini ziyaret haramdır.⁴⁵⁵ Onlara göre: "Müslümanlar arasında, velilerin hayatta iken de ölümlerin den sonra da tasarruf sahibi olduklarına inanıp himmetlerini dilemekte ve onlara tevessül etmekte olanlar vardır. Kabirlerine gidip, kerametlerini delil göstererek diledikleri için yalvarmaktadırlar. Onların gavs, kutup, abdal, kırklar, yediler, üçler gibi mertebelere ayrıldıklarını ve bunlara nezretme ve kurban kesmelerinin caiz olduğunu söylemektedirler. Bu sözler tam anlamıyla ifrattır. Bu sözlerde ebedi helak oluş ve azap vardır."⁴⁵⁶

Görüldüğü üzere Vehhabiler veliyi, mükâşefeyi, halkın velilere olan teveccühü ve onlardan gördükleri manevi feyzi, kerâmeti, bereketi kabul etmemektedirler. Vehhabilerin velileri bu şekilde tan ederek düşman olmaları ve

⁴⁵² Harputi, Abdülatif, *Tenkihu'l-Kelam fi Akaid-i Ehli'l-İslam*, çev.İbrahim Özdemir-Fikret Karaman., Elazığ 2000, s.238

⁴⁵³ Fırlalı, *İtikadi İslam Mezhepleri*, s.103

⁴⁵⁴ Uludağ, *İslamda İnanç Konuları ve İtikadi Mezhepler*, İstanbul, 1996, s.430

⁴⁵⁵ İzmirli, *Yeni İlm-i Kelam*, s.108-109

⁴⁵⁶ Hasan, Abdurrahman, *Fethu'l-Mecid*, Kahire, 1957, s.168-172 ; Fırlalı, a.g.e., s.116-117

İslam'ın özü olan tasavvufu İslami görmemeleri mesnetsiz iddialar olarak kabul edilmiştir.⁴⁵⁷

V-TASAVVUF TA KERÂMET ANLAYIŞI

İslâm mutasavvıfları kerâmet göstermeyi uygun bulmamakla beraber, kendilerinden kerâmetlerin zuhur ettiği de bilinmektedir. Bu tür harika olaylarla ilgili bilgiler tasavvufun klasik eserlerinde geniş yer alır. Velînin kerâmet gösterip onunla davette bulunması hâline bir zarar vermez. Ancak onu göstermek için kendini zorlasa bu benlik davası olur. Zira kerâmette asıl olan onu gizlemektir. Nitekim Ebu Hüseyin Nûri kerâmetler konusunda içine düşen bir ukdeyle kerâmet göstermek istemiş ve bir olta atıp iki sandal arasında durarak, "izzetine yemin ederim ki şu oltayla üç kiloluk bir balık çıkaramazsa kendimi suda boğacağım" demiş ve üç kiloluk bir balık tutmuştur. Bu hadiseyi öğrenen Cüneyd Bağdadi "onun hükmü kendisini sokacak bir yılanın çıkması idi" diyerek Ebu Hüseyin Nuri'nin bu davranışını tenkit etmiştir.⁴⁵⁸

Sûfîler Manevi keramete daha çok önem verirler ve istikamet üzere olmayı tercih ederler. İkinci türden (kevnî ve surî) kerâmetlere bir aldatmaca, bir imtihan, bir fitne olabileceği ve Allah katındaki mertebelerinin düşebileceği endişesiyle fazla değer vermezler. Onlara göre en büyük kerâmet, nefsinin kötü ahlâkını iyi huylarla değiştirmek, şeriatın emir ve yasaklarına uygun davranmaktır. Onlara göre kevnî ve sûrî kerâmetler, çocukları uyutan haşhaşa ve onları eğlendiren oyuncaklara benzetmektedir. Bir eksiklik olduğu için "hayz-ı ricâl" konumundadır.⁴⁵⁹

Sûfîler Allah'ın bir lütfu olan kerâmetler konusunda ihtiyatlı olmayı tavsiye ederler. Onlara göre kerameti gizlemek, istikamet üzere olmak, şeriata uymak ve kötü huyları yok etmek esastır. Onların bu görüşlerini ifade eden bazı sözleri bize bu konuda ışık tutacak mahiyettir.

⁴⁵⁷ Vehabiler Hakkında geniş bilgi için bknz. Ecer . Vehbi, *Osmanlı Tarihinde Vehhabi Hareketi*, Doktora Tezi, Ankara, 1976.

⁴⁵⁸ Serrac, a.g.e. s.319; Kuşeyri, *Risale*, s.545

⁴⁵⁹ Serrac, a.g.e. s.313, 316-317; Kuşeyri, a.g.e. s.534, 539; Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.307-308; Cebecioğlu . a.g.e. s.446

Sehl b. Abdullah Tüsterî. “Ayetler sadece Allah’a âittir. Mucizeler Peygamberlere, kerâmetler de velîler ve Salih mü’minlere âittir.”⁴⁶⁰ “Kerâmetlerin en büyüğü kötü huylarından birini iyi bir huyla değiştirmendir.”⁴⁶¹ diyerek güzel ahlâkın önemine dikkat çekmiştir. Bâyezid Bistamî de; “Bir adam suyun üzerine seccade serse, gökyüzüne bağdaş kurup otursa, şeriatın emir ve nehiy çizgisindeki tavrını görmedikçe ona aldanmayın”⁴⁶² demiştir. Bayezid Bistamî Dicle nehrinden geçmek üzere nehrin kıyısına geldiğinde nehrin iki yakasının kendisine yol vermek için birleştiğini görür ve: “Andolsun ki ben buna kanmam, zira öte tarafta sandalcılar bir adamı yarım akçeye geçiriyorlar. Otuz senelik ömrümün yarım akçeye verip ziyan etmem. Bana Kerîm lâzım, kerâmet ve kerem değil” sözleriyle kerâmet konusundaki tavrını göstermiştir.⁴⁶³ Aynı olay Ebu Hüseyin Nûrî’nin de başına gelmiş. o da “izzetine andolsun ki ben bu nehirden kayıksız geçmem” diyerek benzer tavrı sergilemiştir.⁴⁶⁴ Cüneyd Bağdadî, “Kerâmetten dem vurup kendisinde böyle bir şey bulunmayan kişi geviş getiren hayvan gibidir.”⁴⁶⁵ “Manevî nimetleri görüp onların tadına dalmak ve kerâmetlere aldanmak havâssın kalplerini perdeler.”⁴⁶⁶ ifadesiyle kerâmetlere kapılıp yüce mertebelerden uzaklaşmamayı tavsiye etmektedir.

Tasavvuf erbâbı, her ne kadar kerâmet izhârını menetmiş ise de, inançsızlara karşı gerçeğin üstünlüğünü göstermek ve istidrac ehlinin sihirlerinin hükümsüz olduğunu isbatlayıp, mü’minlerin inançlarını şüphelerden uzaklaştırmak için kerâmet izhârının cevâzına hükmetmişlerdir. –Meşrû sebepler dışında nefsin hoşlanması, iftihar, gurûr vs. için yapılmak istenen kerâmet zemedilmiştir.⁴⁶⁷

Sufî geleneğinde kâmil mutasavvıflar Yüce Allah’ın verdiği kimi olağanüstü yetenekleri kirli ya da en azından daha az değerli olan manevî amaçlar

⁴⁶⁰ Serrac, a.g.e. s.309

⁴⁶¹ Kuşeyri, a.g.e. s.547

⁴⁶² Serrac, a.g.e. s.317

⁴⁶³ Attar, Ferideddin, Tezkiretu’l-Evliya. (haz.S.Uludağ), Erdem Yay., II. Baskı, İstanbul 1991, s.213

⁴⁶⁴ Serrac, a.g.e., s.317; Kuşeyri, a.g.e., s.546-547

⁴⁶⁵ Serrac, a.g.e. s.309

⁴⁶⁶ Serrac, a.g.e. s.317

⁴⁶⁷ Eraydın, Selçuk, Tasavvuf ve Tarikatlar, MÜİF Yay., İstanbul, 1997, s.123

doğrultusunda kullanıma tehlikesi olduğundan kerâmetleri Allah'ın mekri olarak görürler. Çünkü onlara göre kerâmet göstermek ve kitlelerin ilgisini çekmek, manevi eğitimin zorlu yolunda ilerlemeye devam etmekten ve nefsin kurnazca hazırlanmış tuzaklarıyla mücadele etmekten çok daha kolaydır.⁴⁶⁸ Ancak VI-VII / XII-XIII. Yüzyıllardan sonra kerâmet velâyetle özdeşleştirilmiş, aşırılıklara ve hatalara sebep olmuştur. Sûfîler de müridlerinin terbiye ve eğitimlerinin de velâyetin şartlarından olmadığı halde kerâmetlere itibar eder olmuşlardır. Bunun akabine kerâmetler sûfîlerin tenkit süzgecinden uzak bir şekilde halk arasında yayılmıştır. Bunları istismar edenler genellikle cahil müridler olmuştur. Zira müridler şeyhleri için en tabîî olaylar bile kerâmet olarak nitelendirmişlerdir.

Velîlerin kerâmetlerle özdeşleştirildiği rivayetlerin yayılması özellikle tarikatlarına müntesip kazandırmaya çalışan müridler tarafından sağlanmaktadır. Bilgi seviyesi düşük insanlar da işin bu yönüne ağırlık vermektedirler. Bu durum belli bir değer ölçüsü içinde tenkit mekanizmasının çalıştırılmasını güçleştirmekte, hatta imkânsız hale getirmektedir. Böylece özellikle tarikatlar dönemi şeyhler, müntesipleri tarafından olağanüstü güçlerle donanmış, gayb âli-miyle sürekli ilişki içinde, hususî bilgilere sahip, tenkit edilmez kimseler olarak tabu haline getirilmektedir.⁴⁶⁹

⁴⁶⁸ Schimmel, Annemarie, *İslamın Mistik Boyutları*, (çev.Ergun Kocabıyık), İstanbul, s2001, s.212

⁴⁶⁹ Bardakçı, Necmettin, *Sosyo-Kültürel Hayatta Tasavvuf*, Fakülte Kitapevi Yay., I.Baskı, Isparta, 2000, s159-160

SONUÇ

Tabiat kanunlarının yaratıcısı ve yöneticisi yüce Allah'tır. Ve O, kâinatı bu kanunlar çerçevesinde idare etmektedir. Söz konusu kanunların varlığı, kâinatın düzen intizamı, onları yaratan ve yöneten yüce bir kudretin varlığına delildir. Kâinatın ve tabiat kanunlarının yaratıcısı olan Allah, mevcut âlem ve kanunlardan başka âlem ve kanunlar yaratmaya da muktedirdir. Zira o, mutlak kudret ve irade sahibidir. Onun zati ve sıfatları için herhangi bir zorunluluk ve sınırlandırma söz konusu olamaz. Bu itibarla Allah, mevcut âlemdeki kanunlar üzerinde tasarrufta bulunmaya da muktedirdir. Ancak Allah'ın söz konusu tabiat kanunları üzerinde tasarrufta bulunmaya kadir olması mutlaka onları değiştireceği anlamına da gelmez.

Ehl-i sünnet âlimleri, mevcut kanunların dışında bazı olağanüstü olayların meydana gelebileceğini aklen mümkün görürler. Böylece onlar, kerâmetin aklen mümkün olmasının yanında fiilen vuku bulduğunu nasslara dayanan delillerin de bunu desteklediğini söylerken mu'tezile kelamcıları ile Ebu İshak el-İsferâyini ve İbn Hazm gibi alimler, mucize ile karışabileceği ve dolayısıyla nübüvvet müessesini zedeleyeceği endişesiyle kerameti kabul etmezler. Ancak mutezilenin kerametin caiz olması durumundaki endişeleri yersizdir. Kerâmet ile mucize arasında bir çok farklılıklar olmakla beraber bu iki harikulade olayı birbirinden ayırt eden en önemli özellik keramette Peygamberlik iddiasının bulunmayışıdır. Bir Peygamber, peygamberliğini ispat etmek için mucize göstermek yetki ve imkânına sahiptir. Yani mucize, nübüvvet iddiasıyla beraber bulunur. Hâlbuki kerametin sahibi veli bunu iddia etmiş olsa küfre girmiş olur ve keramete layık olma vasfından da sıyrılır. Kaldı ki veli Peygambere bağlı olduğunu ikrar eder. Veli için keramet asıl değildir. Aslolan istikamettir. Çünkü Allah, Kur'an'da belirttiği gibi ondan kerâmet değil istikamet istemektedir. Peygamberin mucize göstermede ne kadar açık olması gerekiyorsa, velide kerâmet konusunda o kadar kapalı olmaktadır.

Ehl-i Sünnet alimlerin kerâmetin fiilen vukuu bulduğu hususunda Kur'an ve Hadislere dayanarak ortaya koydukları delillere karşın Mu'tezile

Ekolü, Kur'an'da Peygamberin dışındaki salih ve siddıklardan zuhur ettiği belirtilen olağanüstü olayları aynı dönemde yaşayan başka bir peygamberin mucizeleri olarak tevil yoluna gitmiştir.

Mucizelerin nübüvveti ispat etmek üzere inkârcıların gözleri önünde tehaddi özelliğiyle birlikte ortaya konulması gerektiği hususu bir ilke olarak kabul edildiğine göre bu yorumun isabetli olmadığı aşikardır. Ayrıca elinde mucize zuhur eden bir Peygamber, mucizesinden haberdar olmalıdır. Oysa Kur'an'da Hz. Meryem ve Hz. Süleyman kıssalarının anlatıldığı ayetler incelendiğinde adı geçen (Hz. Zekeriya ve Hz. Süleyman) her iki Peygamberinde bu harikulade olaylar hakkında bilgi sahibi olmadıkları görülür.

Allah her şeyi bir nizam ve düzen içerisinde yaratmıştır. Yaratmış olduğu kâinattı kendisinin koymuş olduğu kanunlarla idare eder. Ancak Allah zaman zaman yine kendisinin koymuş olduğu kanunları değiştirebilir, tabiat düzeninin dışında bazı şeyler yapabilir. Bu tabiatı bir determinizm ilkesinin olmadığını ve Allah'ın sonsuz kudret ve irade sahibi olduğunu gösterir. Bir eser meydana getiren bir sanatçı, kendi eserine ilk şeklini verdikten sonra bile onun üzerinde farklı bir çalışma yapabilir, onu değiştirebilir. Bu durum nasıl bir sanatçının temel özelliklerine aykırı değilse tabiatın gidişatında adet edinişmiş olandan farklı bir şekilde tabii olarak Allah'ın olayları yaratması durumu tabiatın zıddına olmadığı gibi Allah'ın sonsuz kudretinin noksanlığını da göstermez. Aksine kerametler, ilahi iradenin mutlak olup herhangi bir zorunluluk altında olmadığını göstermesi açısından manidardır.

Kerâmetler, bizzat Allah dostlarının elinde zuhur etmekle birlikte Allah'ın iradesi ve yaratmasıyla meydana gelen ilahi fiillerdir. Kerâmetin meydana gelmesi, keramet sahibi şahsın, dine, Peygamberine bağlılığın manevi hallerinde doğruluk ve istikamet üzere bulunmasının alameti olup takvasının semeresini görmesi, dinin hak olduğuna dair basiret ve inancının artması için Allah'ın veli kuluna bir lütuftur.

Sonuç olarak kerâmet, inanç bakımından caizdir ve mü'minlerin Salih amel sahiplerine Allah'ın bir ikramıdır. Kerâmetin ortaya çıkması akli ve nakli esasların hiç birine aykırı değildir. En büyük kerâmet istikamet üzere olmak. Cenab-ı Hakkı görürcesine, ubudiyet vazifemizi kemaliyle ifa edebilmektir.

BİBLOGRAFYA

ABDULBAKİ, M, Fuad

-el-Mu'cemu'l-Mûfehres Li-el Fâzi'l-Kur'an, İstanbul, 1990.

AKBULUT, Ahmet,

-Nûbûvvet Meselesi üzerine, Ankara, 1992.

AMİDİ,

-Gayetü'l-meram Fi 'ilmi'l-kelam, nşr. Hasan Mahmud Abdüllatif, Kahire, 1971.

ABDUH, Muhammed,

-Risaletül tevhid, nşr. Hüseyin Yusuf el-Gâzzal, Beyrut, 1406/1986.

ATEŞ, ALİ Osman,

-Kur'an ve Hadiselere Göre Cinler-Büyü, 2.Baskı, İstanbul, 1995.

AYAN, Bekir

-Tasavvufta, Mu'cize ve Kerâmet, (Basılmamış) Y. Lisans Tezi, Şanlıurfa, 1995.

ATEŞ, Süleyman

-Sülemi ve Tasavvufi Tefsiri, İstanbul, 1969.

ACLUNİ, İsmail b. Muhammed

-Keşfu'l-Hafâ, (I-II) Beyrut, ts.

ALBAYRAK, Halis,

-İnsan ve Gayb İlişkisi. İstanbul, 1993.

ALUSİ, Ebu'l-Fadli Şihabuddin,

-Ruhu'l-Meani Fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azim ve's-Seb'i Mesani, (I-XXX), Daru'l- Fikr, Beyrut, ts.

ATTAR, Ferideddin,

-Tezkirekiretü'l-evliya (Haz. S. Uludağ, İstanbul.. 1991)

AMÛLİ, Abdullah Cevâdi

-Kur'an'da Keramet. İstanbul, 1995

AKÇAY, Mustafa,

-**Mucize S.Ü.İ.F.D** sayı 6. Adapazarı 2002.

BAĞDADI, Ebu Mansur Abdulkadir b. Tahir b. Muhammed,

-**Usûlû'd-din**, Beyrut, 1981

-**el-Fark beyne'l-fırak**, nşr. Muhammed Muhiddin Abdulhamid, Beyrut, 1990.

BAKILANI, Kadı ebu Bekir et-Tayyib,

-**el-Beyan 'Ani'l-Fark Beyne'l-Mu'cizat ve'l-Keramet ve'l-Hilye ve'l- Kehane ve's-Sahir ve'n Narinciyyat**, Beyrut, 1958.

-**et-Temhid fi'r-redd ale'l-mülhideti'l-mu'attıla ve'r-râfıza ve'l-Havaric ve'l-Mu'tezile**, nşr. Muhammed Hudeyri-Muhammed Abdülhâdi Ebû Ride, Kahire, 1947.

BARDAKÇI, Mehmet Necmettin,

-**Sosya-Kültürel Hayatta Tasavvuf**, Isparta, 2000.

BEYAZİZADE, Ahmed Efendi,

-**İmam-ı Azam Ebu Hanifenin İtikadi görüşleri**, çev. İlyas çelebi, İstanbul, 1996.

-**İşârâtü'l-Merâm min İbârâti'l-İmam**, nşr. Yusuf Abdulrezzak, İstanbul, 1949

BEBEK, Adil,

-**Kelâm Literatürü Işığında Mucize ve Hz. Muhammede Nispet Edilen Hissi Mucizelerin Değerlendirilmesi**, M.Ü.İ.F.D. sayı 18. İstanbul 2000.

BİLMEN, Ömer Nasuhi

-**Muvazzah İlm-i Kelam**, İstanbul, 1339.

BUHARİ, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail,

-**Sahih-i Buhari**

BURSEVİ, İsmail Hakkı

-**Ruhu'l-Beyân**, Beyrut, 1995.

-**Ruhu'l-Beyân**, Trc. Heyet, İstanbul, 1995.

BULUT, Halil İbrahim

-**Harikulade olması açısından Kerâmet ve Mucize İle İlişkisi**, (makale) S.Ü.İ.F.D. sayı. 3. 2001.

-**Nûbûvveti ispat Açısından Hissi Mucizeler**, İstanbul, 2001,

-**Mucizeler**, S.Ü.İ.F.D sayı 8 2003.

-**Klasik Dönemdeki Kelam Ekollerine Göre Mucize Anlayışı**,

S.Ü.İ.F.D. sayı 4, Adapazarı, 2001.

-**Mucizenin İmkan ve Delaleti Konusunda İleri Sürülen İtirazlar**,

S.Ü.İ.F.D. sayı 4, Adapazarı, 2001.

-**Sihrin Hakikati ve Mucizeden Farkı**, Marife Dergisi, sayı 1, Konya, 2003.

CEVHERİ, İsmail b. Hammad.

-**Tâcû'l-Luga ve Sıhahü'l-Arabiyye**, I-VII, Kahire, 1956.

CEBECİOĞLU, Ethem

-**Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri sözlüğü**, Ankara, 1996

CURCANİ, Seyyid Şerif

-**Kitabû't-Ta'rifat**, yy..ts.

-**Şerhu'l-Mevakıf**, nşr, Abdürrahman Umeyre, Beyrut, 1997.

CEZÂİRİ, Ebu Bekr cabir,

-**Akidetü'l-Mü'min**, Mısır, 1977

CUVEYNİ, Ebul Meani Abdulmelik

-**el-Âkâitü'n-Nizamiyye**, İstanbul, ts.

-**el-irsad ila kavati'i'l-edille fi usûli'l-İ'tikâd**, nşr. M. Yusuf Musa. Ali Abdulmun'im Abdulhamid. Kahire Bağdat, 1950.

ÇELEBİ, İlyas,

-**İslam inancında Gayb problemi**, İstanbul, 1996.

DEVELİOĞLU, Ferit

-**Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Ankara, 1970.

EŞ'ARİ, Ali b. İsmail Ebul Hasan

-**Makâlâtü'l-İslameyyin Ve'htilafi'l-Musallın**, nşr. Helmut Ritter, Weisbaden, 1980.

ENSARİ, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b.,
-El-Câmi li Ahkami'l-Kur'an, Beyrut, 1985.

ERAYDIN, Selçuk,
-Tasavvuf ve Tarikatler, İstanbul, 1997.

ESED, Muhammed,
-Kur'an Mesajı, Trc. Cahit koytak-Ahmet Ertük, İstanbul, 1999.

FIĞLALI, Ethem Ruhi
-İmamiyye Şiası, İstanbul, 1984.
-Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri, İstanbul, 1999.

FAZLUR RAHMAN
-İslam, Çev. Mehmet Dağ-Mehmet, Aydın, Ankara, 1986.

FERRA, Ebu Ya'lâ Muhammed b. Hüseyin,
-el-Mu'temed fi Usûli'd-din, nşr. Vedit'zeydan Hadad, Beyrut, 1974.
-Tabakâtû's, Şafiiyye, nşr. Muhammed. Tananahi, Kahire. 1964.

FİRUZABADİ, Mecdü'd-Din Ebu Tahir M.b. Ya'kub eş Şirazi eş-Şafii,
-el-Kamusu'l-Muhit ve'l kamusu'l-vesit Fi'l-Luga, Beyrut, ts.
-Besairu zevi't-Temyiz fi Letâfi'l-Kitabi'l-Aziz, Mekke, ts.

FIRAT, Ahmet Suphi,
-“Veli”, İA, İstanbul, 1986.

GÖRKBERK, Macit
-Felsefe Tarihi, İstanbul, 1961.

GÖLCÜK, TOPRAK, Şerafettin, Süleyman,
-Kelam, Konya, 1998.

GAZALİ, Ebu Hamid Muhammed,
-el-İktisâd Fi'l-İtikad, Beyrut, 1983.
-TehâFûtû'l-Felâsife, Trc. Bekir Karlığa, İst, 1961.
-İhya-u Ulûmi'd-Din, Beyrut, 1982.

HEMEDANİ, Kadı Abdücebbar,
-en Nûbüvvât ve'l- Mu'cizat, nşr. Taha Hüseyin- İbrahim Medkur ve
dğr., Kahire, 1962-65.

HARPUTÎ, Abdullatif,

-**Tenkihi'l-Kelam Fi 'Akâidi Ehl-i İslam**, İstanbul, 1330.

HUCVİRÎ, ALÎ B. Osman Cullâbi

-**Keşfu'l-Mahcub**, nşr, Süleyman Uludağ, İstanbul, 1982.

İBN MANZUR, Cemalüddin Muhammed b. Mükerrerem,

İSFEHANÎ, Ebu Kasım Hüseyin b. Muhammed Ragıb,

-**el-İ'tikâdat**, nşr, Şamran Acli, Beyrut, 1988.

-**el-Müfredat Fi Garib'l-Kur'an**, İstanbul, 1986

İSFEHANÎ, Ebu Nuaym,

-**Hilyetü'l-Evliya ve Tabakât'ül-Asfiya**, Daru'l- kütüb'il-ilmiyye, Beyrut. 1988.

-**Lisanu'l-Arab**, I-XV, Beyrut. ts.

İBN TEYMİYYE, Ahmed Takıyuddin Ebu'l Abbasi

-**en-Nûbûvat**, nşr, Muhammed Avad, Mısır, 1985.

-**el-Mu'cize ve Kerâmetü'l-Evliya**, nşr, M.Abdulkahir Ata, Beyrut, 1985.

İBN MACE. Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid,

-**Sünen-i İbn Mace**

İBN HANBEL. Ahmed

-**el-Müsned**

İMAM RABBANÎ, Ahmed er-Faruki

-**Mektubat**, İstanbul, ts.

İBNÜ'L CEVZÎ,

-**Telbisu İblis**, nşr. Münir ed-Dımaşki. Kahire, 1368.

İCÎ, Adudidin abdurahman b. Ahmed.

-**el-Mevakıf fi İlm-i Kelam**. Beyrut, 1997.

İBN SA'D, Muhammed

-**et-Tabakatü'l-Kûbra**. (I-VIII) Beyrut, 1985

İBN HALDUN

-**Mukaddime**, nşr. Ali Abdulvahid vafi, kahire, 1401

-**Mukaddime**, Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul, 1983.

İBN KESİR, İmamuddin Ebu'l-Fida

-**Tefsiru'l-Kur'ani'l Azim**, Kahire, ts.

İBN HAZM, Ebu Muhammed ,

-**el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ahva ve'n-nihal**, Beyrut, 1986.

KANDEHLEVİ, Muhammed b. Yusuf

-**Hayatü's-Sahabe**. Trc. Ahmed Meylani, İst. 1980.

KUŞEYRİ, Ebu'l-Kasım Abdulkerim b. Hevazin,

-**er-Risaletu'l-Kuşeyriyye fi İlmi't-Tasavvuf**, Mısır, 1966.

-**Kuşeyri Risalesi**, Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul, 1981.

KELABAZİ, Muhammed b. İbrahim,

-**Kitâbü't- Ta'rruf li Mezhebi Ehli't-Tasavvuf**, Dımaşk, 1986.

KARA, Mustafa,

-**Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi**, Bursa, 1985.

KÖSE, Ali,

-**"Harikulade"**, D.İ.A. İstanbul, 1992.

KARAÇAM, İsmail

-**Sonsuz mucize Kur'an**, İstanbul, 1987.

KARTAL, Abdullah,

-**Abdulkerim el cili, Hayatı, Eserleri Tasavvuf felsefesi**, İstanbul, 2003.

KURTUBİ, Ebu Adullah Muhammed b. Ahmed el-Ensari,

-**el-Cami'l-Ahkami'l-Kur'an**, Beyrut, 1985.

MÜSLİM, Ebu Hüseyin Müslim b. Haccac,

-**Sahih-i Müslim**

MÜNAVİ, Muhammed Abdurrauf

-**Feyzu'l-Kadir Şerhu'l-Camii's-Sağir**, (I-VI), Beyrut, ts.

MATURİDİ, Ebu Mansur.

-**Kitabü't-Tevhid** (nşr. Fethullah Huleyf), İstanbul, 1979.

NEVEVÎ, Yahya b. Şerafuddin,

-**Rıyâzussâlihîn**, Trc. A. Fikri Yavuz, İstanbul, ts.

NESEFÎ, Ebû'l-Muin,

-**Kitabu Temhid li Kavaid-i Temhid**, Mısır, 1986.

-**Tebşiratü'l-Edille Fi'l-Kelam**, nşr. Claude salame, Dimaşk, 1990-93.

NEBHANÎ, Yusuf b. İsmail,

-**Huccetullahi 'ale'l-a'lemin Fi Mu'cizâti Seyyidi'l-Murselin**, nşr.

Hasan Cansa- Muhammed Emin Demec, Diyarbakır, ts.

-**Camiu Kerâmeti'l-Evliya**, Trc. Abdulhalık Duran, İst. Ts.

NESEFÎ, Ömer,

-**Akaid (İslam İnancının Temelleri)**; Haz. M. Seyyid Ahsen, 2.Baskı, İstanbul, 1973.

-**Mefnû'l-Akaid**. İstanbul. ts.

ÖZERVARLI, M.Said.

-**Kelamda Yenilik Arayışları**. İstanbul, 1998.

ÖZBEK, Durmuş

-**Harikuklade olaylar ve istidrac/Mekr**, S.Ü.İ.F.D. say. 13., Konya, 2001.

-**Harikulade olaylar S.Ü.İ.F.D. sayı 7**, Konya 1997.

PAKALIN, Mehmet Zeki,

-**Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri sözlüğü**, İstanbul, 1983.

PEZDEVÎ, Ebû'l- Yusr Muhammed,

-**Usûlû'd-Din**, nşr. Hans Peter linss. Kahire, 1963.

-**Ehl-i Sünnet Akaidi**. Trc. Şerafettin Gülcük, İstanbul, 1980.

RAZÎ, Fahrudin Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer el-Kuşeyr,

-**el-Erbâ'in Fi Usûli'dudin**. nşr. Ahmet Hicazi es-Seka, Kahire, 1986.

-**Mefâtihu'l Gayb**. (I-XXXII), Beyrut, ts.

-**El-Muhassal**, nşr. Hüseyin Atay, Kahire, 1991.

-**En-Nûbûvvât ve Mâ Yete'alleku biha**, nşr. Ahmed Hicazi esSeka.Beyrut. 1986.

RIZA, Resid.

-**El-Vahyu'l-Muhammedi**, Beyrut, 1971.

RIZA, Muhammed Reşid,

-**Tefsirû'l-Kur'ani'l-Hakim** (Tefsirû'l-Menar), kahire, 1953-61.

SENUSİ, Ebu'l-Fadi Şihabuddin,

-**Şerhu Senusiyyeti'l-Kübra**, nşr., Abdulfettah Bereke, Kuveyt, 1986.

SABUNİ, Nureddin,

-**Maturidiye Akaid**, trc. Bekir Topaloğlu, Ankara, 1987.

-**el-Bidâye fi Usûli'd-Din**, nşr. Bekir Topaloğlu, Dimaşk, 1399/1979.

SABIK, Seyyid,

-**el-Akâidu'l-İslamiyye**, Beyrut, ts.

SERRAC, Ebu Nasr, et Tusi

-**el-Luma'Fi't-Tasavvuf**, Kahire, 1960

-**el-Luma: İslam Tasavvufu**, Çev. H. Kamil Yılmaz, İstanbul, 1996

SELVİ, Dilaver,

-**İslamda Velayet ve Kerâmet**, İstanbul, 1990.

SARITOPRAK, Zeki.

-**İslam ve Diğer Dinlere Göre Deccal**, İstanbul, 1992.

SÜHREVERDİ, Şihabuddin Ömer b. Muhammed

-**Avârifü'l-Ma'arif**, Trc. Yahya Pakiş-Dilaver Selvi, İstanbul, 1988.

SARI, Mevlüt,

-**el-Mevârid: Arapça-Türkçe Lügat**, İstanbul, 1970.

SAMİ, Şemsettin

-**Kâmus-i Turki**, İstanbul, 1995.

SCHİMMEL, Annemarie,

-**İslamın Mistik Boyutları**, Çev. Ergun Kocabıyık, İstanbul, 2001.

ŞİMŞEK, M. Said,

-“Keramet” S.Ü.İ.F.D. Say. 3, 1990.

ŞEHRİSTANİ

-**Nihayetü'l-İkdam Fi 'ilm-i'l-kelam**, nşr. Alfred Guillaume oxford, 1934.

ŞİBLİ, Mevlana,

-**Asr-ı saadet**trc., Ömer Rıza Doğrul, İstanbul, 1978.

ŞA'RANİ, Abdulvehhab b. Muhammed b. Ali. el-Ensari,

-**el-Yavakit ve'l-Cevâhir Fi Beyani Akaid'i-l-Ekâbir**, Mısır, h. 1303.

TOPALOĞLU- KAHRAMAN, Bekir, Hayreddin

-**Arapça-Türkçe Yeni kâmus**, İstanbul, 1967.

TEFTAZANİ, Saduddin Ömer.

-**Şerhu'l-Mekasid**. İstanbul, h.1309.

-**Şerhu'l-Akaid**, İstanbul, 1973.

TİRMİZİ, Ebu İsa

-**Sünen-i Tirmizi**

TUSİ, Hoca Nasuriddin,

-**Tecridü'l- İ'tikad**, nşr. M. Cevad el Hüseyini, I.Baskı, 1407.

TAYLAN, Necip

-**İslam Felsefesi**, İstanbul, 1985.

TOPALOĞLU, Bekir,

-**Maturidiye Akaidi**, yy. ts.

TIBLAVİ, Mahmud Said.

-**İbn Teymiye de Tasavvuf**, Çev. Ali Durusay, İstanbul, 1989.

TAHANEVİ, Mahmut Ali b. Ali,

-**Kitabü Keşşafî Istıhalâti'l-Fûnûn**, tashih: el-Mevlevi M. Vecih el
Mevlevi Abdulhak-el Mevlevi Gulam Kadir, İstanbul, 1984.

ULUDAĞ. Süleyman

-**Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, 1991.

YILMAZ, Hasan Kamil.

-**İslam Tasavvufu**, İstanbul, 1996.

YÜKSEL, Emrullah

-**Kelam Dersleri**, Ankara, 1986

YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi.

-**Hak Dini Kur'an Dili**, İstanbul, 1992.

YÜCE, Abdulhalam,

-**Razi'nin Tefsirinde Tasavvuf**, İzmir, 1996.

YEŞİLYURT, Temel

-**“Kelam Açısından Velayet-Nübüvvet İlişkisi”**, Harran Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi, say. 2., 1996.

-**Ebu’l-Berekât en-Nesefî ve İslam Düşüncesindeki Yeri**, Malatya, 2000

YEPREM, M. Saim,

-**Mucize ve Kerâmet**, Nesil Dergisi, Sayı Ağustos-Eylül, 1980.

ZEMAHŞERİ, Mahmud b. Ömer,

-**el-Keşşaf an Hakaiki Gavamizi’t-Tenzil**, Beyrut, ts

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Burdur'un Bucak ilçesinde doğan Yasemin ÇELOĞLU ilk öğreniminden sonra orta ve lise öğrenimini Bucak İmam Hatip Lisesinde tamamladı. 1996 yılında kazandığı Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 2001 yılında mezun oldu. 2002 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı olarak Kelam Bilim Dalı'nda Yüksek Lisansa başladı. 2003 yılında Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak görev aldı. 2005 yılında "Kelam açısından Keramet" adlı teziyle Yüksek Lisans öğrenimini tamamladı.

